

DRÁMAMELLÉKLET

1979

JÚLIUS

SPIRÓ GYÖRGY

Stanisław Wyspiański

Mindössze harmincnégy évet élt, és csak élete utolsó évtizedében foglalkozott elsősorban drámaírással. Az a tíz év azonban, amely elválaszthatatlan a századforduló Krakkójának különös lég-körétől, nemcsak az utóbbi évszázadok legnagyobb lengyel dráma-írói életművének felívelése. Noha műveit csak Lengyelországban játszották eddig, és világnyelvekre is elég szórványosan fordították, ma már, hetvenkét évvel halála után, teljesen világos, hogy ez a mélyen lengyel művészet a huszadik század talán legnagyobb dramaturgiai forradalmát hozta, amely csak a német romantika nagy korszakának jelentőségével hasonlítható össze.

Wyspiański kívülről került a színházba. Festő volt eredetileg, bár a wagneri opera hatására már korán vonzódást árukt el a totális színház, a minden műfajt magába olvasztó Gesamtkunst iránt. A krakkói színházzal mint díszlettervező került először kapcsolatba, a századforduló évében azonban már rendez is — még-hozzá Mickiewicz hatalmas művét állítja színpadra, első ízben a lengyel színház történetében, bebizonyítva, hogy az ősök nem könnyűdráma — és életének • harmadik bemutatója, a *Menyegző* (1901. március 16.) egy csapásra nemzeti vátesszé emeli.

Elég különös történet. Egy Krakkó környéki parasztházban lezajlik egy esküvő, amelyen a bohém krakkói művészek vőlegény-ként is, meghívottakként is képviseltek magukat, majd az eskü-vőt követően, négy hónap múlva, a közönség a színpadon láthatja viszont a történetet. Mindenki tudja, hogy a vőlegény Wyspiański barátja, a költő és drámaíró Rydel; tudják, hogy a drámabeli Költő Tetmajer, a szerző másik barátja, szintén költő és dráma-író; az előadásról a legjobb kritikát az a Starzewski írja, aki a drámában Újságíró néven szerepel; a Gazda Tetmajer bátyja, a festő és így tovább. A mellékszereplők is élő alakok. A bemutatón megkettőzött alakban van jelen mindenki: egyik énjük a szín-padon, másik énjük a nézőtéren. Krakkó kisváros, a szabadgondolkodó, szűk, bohém, sznob értelmiségi réteg, a színházba járó közönség jelentős hányada saját magát látja viszont a színpadon. Érthető az érdeklődés, már csak pletykaszinten is. Beavatottakról szól a dráma, a beavatottak számára.

Kegyetlen szatíra a mű, persze voltaképpen arról szól, mennyire tehetetlen ez a réteg, amelybe maga Wyspiański is tartozik; Lengyelország nem létezik, három részre van szabdalva, a nemzeti egység is hiányzik, amely egy szabadságharcot esetleg lehetővé tehetne; a fejekben a legkülönbözőbb illúziók kóvályognak, amelyekről Wyspiański sorban lerántja a leplet; lehetetlen a megértés a nemesi értelmiség és a parasztság között, lehetetlen a feltámadás, bábok ezek az emberek, nevelésgepek és kisszerűek. Halott világot ábrázol, és a szereplők — akik, hadd ismételjem, ott ülnek a bemutatón — a dráma végén kövé dermednek a céltalan várakozás légkörében.

Ilyen szatíra ellen normális körülmények között mindenkinek, akit érint, hevesen tiltakoznia kellene. Az előadásnak mégis akkora a sikere, hogy attól kezdve Wyspiańkit felruházzák a nagy lengyel romantikus triász (Mickiewicz, Slowacki, Krasinski) meg-illető jelzőkkel. Wyspiański ugyanis ebben a rettenetesen kegyet-len szatírában is igazságos. Azok a szellemek, akik feltűnnek az éjszaka részegen álmódó szereplőknek, a lengyel történelem haj-

Jani valóságos alakjai vagy közismerten mitikus alakok, s ez a sajátos, lengyel mitológia a kisvárosi értelmiséget belehelyezi a lengyel történelem nagy folyamatába. A valóságos emberek kisszerűek ugyan, ám ideáljaik, felettes énjeik mégis elég hatalmasak ahhoz, hogy a velük való viszonyban feltárhasson nemcsak kis-szerűségük, de rejtve maradt és realizálhatatlan nagyságuk is; egészen váratlanul kiderül, hogy a történelem, amelynek a galíciai kisváros lakói csak a hiányát érzékelik, mégiscsak jelenvaló az ő mindennapjaikban is; s bár úgy tetszik, ők az utolsó lengyelek, és a nemzethalál az ő halálukkal be is következik, mégiscsak egy folyamat részei, egy lehetetlen történelmi körülményekkel századok óta hiába küszködő nép képviselői.

A szellemek felléptetésével Wyspiański radikális fordulatot hajt végre a kor drámairodalmában. Ez a lengyel prózában a pozitívizmus kora, a romantikát már régen nem lehet komolyan venni, a lassú, ellentmondásos iparoldás és polgárosulás — idegen elnyomás alatt — aláásta a korábbi nemzeti mítoszokat. És akkor váratlanul jön Wyspiański, aki látszólag visszanyúl a romantika esz-köztárához. A krakkói színház ebben az időben a haladó naturalista drámákat játssza, vagy a XVIII. századi felvilágosult víg-játékok továbbra is sikeres variációival arat sikert; mindkét felvilágosult drámatípus földhözragadt és merev, ám a nézők minden-napjairól szól, nagy érdeklődésre tarthatnak számot. A történetiség kimarad belőlük, a mába vannak zárva; az ún. „transzcendentális” világ a romantikával látszólag visszavonhatatlanul kiveszett.

Az eltűnt nagyságot hozza vissza Wyspiański a színpadra, visszahozza a történelem hatalmas dinamizmusát, óriási, szimbolikus képekben fogalmaz, hatalmas szenvedélyeket zít fel — s teszi ezt paradox módon, a drámából minden hajdani drámaiságot kiiktatva. Nagy leleménye, hogy a *Menyegzőben* — és későbbi remek-műveiben, a *Novemberi éjben* és a *Felszabadulásban* — statikus alapképletből indul ki. Ez a statikusság megfelel a reménytelenül álló kor történelmi tapasztalatának, ez a változatlan, múltba dermedés hozta létre Európa-szerte a naturalizmus mozdulatlanágát is. Csakhogy Wyspiański filozófiai és dramaturgiai problémává emeli ezt a mozdulatlanágát.

A *Menyegző* — és nagy művei — valóságos idő alatt zajlik le, a naturalizmus időkezelésével és zárt helyszínén. Csakhogy amit a naturalizmus a szöveg alatt szorít, azt Wyspiański kivetíti rémképek, szellemek, istenek alakjában. A tudatalattit nem érzékelteti, hanem megmutatja, megszemélyesíti. Hálás feladat bebizonyítani, mennyi szál rokonítja az ugyanebben az időben alkotó Csehovval — kérdéseik azonosak egyetlen kérdés, a nemzeti függetlenség kivételével —, és teljesen nyilvánvaló, hogy ugyanarra a filozófiai és dramaturgiai kérdésre válaszolnak: a személyiség jelentősége csaknem a nullára csökkent, nincs valódi, drámai cselekvésre lehetőség az életben, nincs tehát létjogosultsága a színpadon sem; a körülmények, a külső végzet olyan hatalmas, hogy többé nem ábrázolható abszolút főhős, aki megmérkőzhet a sorssal; „minden egész eltört”, eltörnek tehát a szereplők is, báb-ként rángatóznak a megfoghatatlan hatalmak kezében.

A válasz azonban, amit Wyspiański ad, Csehov válaszához ellentéte, és vele művészileg tökéletesen egyenértékű. Nem egyszertien

dramaturgiai vagy esztétikai különbségről van szó, hanem a szín-padi hatás ellentétes értelmezéséről. Amikor Csehov érzékeltet, Wyspianski pedig láttat, a hatás intenzitását keresik mind a ketten. Csehov a tragikumot és a komikumot ugyanúgy keveri, ugyan-úgy elválaszthatatlan elemekként érzékeli, mint Wyspianski, csak-hogy az összemosásból, az impresszionisztikus látásmódból nem az következik, mint Wyspianskinál, aki az artisztikus Csehovhoz képest egy vadember benyomását kelti. Wyspianski elsősorban érzelmeinkre kíván hatni, Csehov pedig érzelmeinkre. Wyspianski állandóan fejbe vág. A legelemibb hatásokra épít, kevés alkotó mer a legújabb korban ilyen szabadon bánni a legtriviálisabb fogásokkal. Wyspianski össze nem tartozó elemeket dobál egymás mellé, és a merész dilettantizmusban hozzá fogható nagyságot az ő korában csak Kelet-Európában lehet találni – a festészetben Csontváryt, a lírában pedig Adyt. Csontváry hallatlanul merész színkezelése, Ady vad, biblikus-pogány mélysége az Osztrák–Magyar Monarchia peremvidékén robbant drámába.

Csehov válasza a huszadik század drámairodalmában egyelőre domináns. Wyspianski, lengyel létére, még nem tudott a maga válaszával kitörni, akárcsak a szintén nyelvbe zárt Ady. A nyelv-be és a sajátos nemzeti történelembe való zártság azonban nem feloldhatatlan.

Látszólag Wyspianskit nem lehet másutt megérteni. A *Menyegző* még a többi remekművénél is inkább megerősíteni látszik, hogy akik nem rendelkeznek a lengyel irodalom és történelem ismeretével, kénytelenek lemondani az élvezetéről. A Wajda-film magyarországi bemutatója idején számtalan társaságban kellett részletesen beszámolni a Wyspianski-szimbólumok eredetéről és értelméről, ismertetnem kellett például Wernyhóra, az ukrán dalnok irodalmi pályafutását a romantikus költésztől kezdve Slowacki *Salomea ezüst álma* című drámáján át egészen Wyspianskiig, sőt tovább – hiszen Wajda ennek a mítikus alaknak, az ukrán–lengyel megbékélés plebejus dalnokának kicsit gúnyos fintorral Pilsudski arcát kölcsönözte filmjében. El kellett mondanom, mit jelent az udvari bolond alakja, aki az Újságírónak jelenik meg; hogyan festette meg Matejko, és hogyan vált a neve a múlt század vége felé az egyik krakkói politikai párt programnyilatkozatává. Aki ezeket a részleteket nem ismeri, nyilvánvalóan Wyspianski elképzelésén sok rétegből műveiből néhány réteget nem érthet meg.

Az alapvető azonban nem a részletekben van, hanem Wyspianski dramaturgiájában, amelyet igen nagy tudatossággal dolgozott ki, és amelyben lényegében a világ drámairodalmának döntő, a romantika óta folyamatosan létező problémáit meg tudta oldani. Mert ha eltekintünk attól, hogy lengyel témákat és lengyel alakokat használ, előttünk áll egy forradalmian új drámai szemlélet, amelyet a pszichoanalitikusokkal párhuzamosan, tőlük függetlenül dolgozott ki, és amelynél tovább mindmáig nem lépett egyetlen drámaíró sem a világon.

Melyek ezek az újítások?

Az egyikről már volt szó : a drámai cselekmény megszüntetése, a statikusság. Szereplői drámai értelemben passzívak. Sorsukat nem választják, beleszólni nincs erejük, ékesszóló tétlenségre vannak kárhoztatva. Jellemük, a klasszikus értelemben, nincs; nincs köz-ponti főhős, mindenki epizodista. Ez az, ami olyan mélyen rokonítja Csehovval.

Csak hogy Wyspianski csengő-bongó rímekben, versben írta darabjait. Egy naturalista drámában ez elképzelhetetlen. A vers segítségével Wyspianski azt a réteget is megemeli, amely látszólag a mindennapokban, a szürke valóságban játszódik. Egy verses drámában nincsen szöveg alatt, mindent kimondanak, amit a prózai darabok csak érzékeltetni képesek.

A vers, különösen pedig a rímelés zeneivé teszi a drámát – Wyspianski eleinte bevallottan operalibrettónak szánta műveit, és csak azért írta meg őket végül is versben, mert nem talált meg-felelő zeneszerzőt. Ez a Wyspianski-féle zenedráma valóban operai hatású (Wajda krakkói *Novemberi* éj-rendezése zseniálisan állította vissza ezt az operai indítást Koneczny nagyszerű zenéjének segítségével). Világos, hogy a vers használata egyszerre több funkciót képes ellátni. Részben olyan hangulatot, közeget teremt, amelyben bármi megengedhető a színpadon, ami az életben – és a naturalista drámában – nem. Jöhetnek szellemek, történhetnek csodák, a köznapi logika nem érvényes. Másrészt a bonyolult rímképletekben deklamáló szereplők ennek a rímelésnek a fogságában vergődnek – vagyis a szövegben is megteremtődik a külső végzet elháríthatatlan, antik hatalma. A báboknak pontosan elő van írva, mit, hogyan mondhatnak el, mit hogyan érezhetnek. Ebből nem lehet kilépni.

Wyspianski az első és máig legnagyobb mestere a tudatalatti és a kollektív tudatalatti drámai ábrázolásának. Hogy ez nála nemcsak ötlet, azt három legnagyobb műve mutatja. A *Menyegző*-ben a részeg éjszakán a lengyel történelmi tudat szellemei irányít

ják a szereplők érzelmeit. A *Novemberi* éjben a lengyelek 1830-as szabadságharcát a görög istenek robbantják ki és manipulálják. A *Felszabadulásban* egy szerep, a romantikus lengyel drámák főszerepe úgy rápatol a szerepet játszó színészre, hogy a darab végeztével már nem tud szabadulni tőle, és átlényegül a szereppé. Az á kivetítés tehát, amiről már volt szó, Wyspianski drámai látásmódjának nemcsak jellemzője, hanem legnagyobb kérdése is. Végős soron az emberi tudat működését kutatja. Olyan felfedezésekké jut, mint Freud vagy Jung. Nála azonban a szellemek, az archetipusok történelmileg és társadalmilag hallatlanul konkrét származástörténettel rendelkeznek. Wyspianski, aki a romantika számtalan stílusjegyét átveszi, dühöd harcot folytat minden romantikus és misztikus elképzelés ellen. Kevesen számoltak le ilyen mélyen a romantikával és a misztikával.

Ez a leszámolás részben tartalmi dezilluzionálást jelent: az író számára adott jelenben lehetetlen az emberhez méltó élet és cselekvés – erről szól a *Menyegző* és a *Felszabadulás* a lengyel történelem ellentmondásait soha nem lehetett feloldani, a mitizált szabadságharc ment gyökereiben hordozta bukásának ígérését – erről szól a *Novemberi* éj. Ugyanezt azonban a forma is hordozza. Az életet, a 'szereplők mindennapjait át- meg áthatja a be nem vallott múlt szellemeivel, hiedelmével; az emberek nem ismerik fel saját érdekeiket és nem ismerik saját magukat; valahol mélyen rejlik bennük valami értékes, ezzel szembeesülve azonban megszegyenülten megfutamodnak – mindez a forma szubjektívizálásával jár, átértékelődik a színpadi tér, új hangsúlyt nyer a szöveg, a világlátás, a zene kapcsolata. A szöveg maga alkalmassá válik a szereplők mellébeszélési hajlamának gunyoros ábrázolására, a *Menyegző* például tele van üresen kaffogó retorikával – tévedés ne essék, ez nem Wyspianski retorikája, ez a szereplők jellemzésére és gúnyolására szolgáló retorika, a szereplők sajátja.

A legnagyobb újítás talán a színhely megválasztásának módszere. Wyspianski nemcsak az üres retorika alkalmazásában nem önkényes. Három nagy drámájának színhelye arra vall, hogy mindenki másnál mélyebben gondolta át a dráma létkérdéseit. Wyspianski ugyanis felfedezte a nyilvános színhelyet, ahol dráma az ő korában (Krakkóban a századfordulón) még egyáltalán lehetséges. Nyilvános színhely a falusi házban tartott esküvő, ahol a társadalom minden rétege spontán találkozhat egymással, mindenfajta szerzői önkény segítségére nélkül. Nyilvános színhely a szabadságharc ki-robbanásának színhelye, a varsói Lazienki-park, a maga klasszicista görög szobraival, akik a drámába emelhetők szereplőkként. Nyilvános színhely továbbá a színház maga, ahol szintén ábrázolható a társadalom minden rétege, ábrázolható a társadalom hiedelmei, a színészek tudata, ábrázolható a Wyspianskit különösen érdeklő probléma, a művészet és a társadalom viszonya – erről szól a *Felszabadulás*, a pirandellói formabontásnál jóval korábbi és jóval radikálisabb „színház a színházban”-játék. A közösségi élet e természetes színhelyei ilyen tudatossággal csak nála emelkedtek drámába – nyilván Mickiewicz mély megértése segített, hiszen az Ősök hasonlóképpen nyilvános közösségi aktusból, az ősök pogány ünnepének ötletéből született. Az emberi gyakorlatra oly érzékeny Wyspianski számot vetett azzal, hogy az életben vannak színházszerű intézmények (esküvő, forradalom, maga a polgári színház), és ezt a gyakorlatot fel lehet használni.

Minden drámaíró óhatatlanul sémákból indul ki, olyan sémákból, amelyek segítségével a sémához szokott nézővel egyáltalán kommunikálni lehet. Wyspianski azonban az irodalmi sémák helyett a mindennapi élet sémáiból merített. Az emberi gyakorlat iránti tisztelete még ma is elképesztő. Ez mind formai újításaiban megfigyelhető, mind a részletek szinte babonás imádatában. Ha csak a *Menyegzőnél* maradunk, feltűnő, hogy a szereplőket menynyire egyénítve beszélgeti – a falusiak Krakkó környéki nyelv-járásban beszélnek, sajnos ezt magyarul, ilyen nyelvjárás hiányában, lehetetlen visszaadni. Az egyes szereplőkhöz gondosan kiválasztott szellemeket rendel hozzá. A valóságban lezajlott esküvő konkrétumaihoz is ragaszkodik, annyira, hogy legjobb barátainak vágja a szemébe lesújtó véleményét.

A csoda, ami létrejön, végős soron megmagyarázhatatlan. A tényekhez aprólékosan ragaszkodó eljárásból hatalmas, történelmileg pontos tabló bontakozik ki, egy világtörténelmi váltás, amely nem köthető konkrét néphez és kultúrához. A félféudális mozdulatlanság ábrázolása az európai fejlődés dinamizmusa felől történik, és csodák csodája Wyspianski állóképei tele vannak ezzel a meg nem valósuló dinamikával. Elképesztő fordulattal Európa legvégén, a Monarchia álmos, moccanatlan kisvárosában vissza-robban a színházba a reneszánsz ereje és vitalitása.

A szellemek szférájának alkalmazása Wyspianski tudatos töprengéseinek eredménye, elég csak – magyarul természetesen nem olvasható – Hamlet-tanulmányára utalni. Wyspianskit még a lengyel kutatók is hajlamosak amolyan vadzszeninek felfogni, és inkább

váteszként, semmint művészként kezelik. Holott Wyspianski első-sorban hallatlanul tudatos művész, aki az európai kultúra egyik legjelentősebb színházi fordulatát hozta létre.

A zsenire persze mindig jellemző, hogy kedvező körülmények közé születik; Krakkóban a századfordulón minden adva volt nagy színház kialakulásához. A cenzúra, minden színház legbiztosabb ellenmérge, gyöngye volt; régimódi városállamként létezett Krakkó, ahol számtalan párt gyakorolhatta a veszélytelen szó-cséplést; beszélni majdnem minden égető kérdéstről lehetett – tenni úgysem lehetett semmit, hagyták tehát, hadd fecsegjenek a sznobok, az értelmiség. Véletlenül még elég kis város volt Krakkó, hogy az emberi közvetlenség, a színház éltetője, ne legyen veszélyben; véletlenül a múlt század végén épült fel az új színház-épület, és véletlenül jó színészek voltak akkoriban. Színházi pillanatban érkezett Wyspianski, és a krakkói színházat éppúgy nagy színháznak tartanánk nélküle is, mint a reneszánsz angol színházat is ekképpen minősítenénk Shakespeare nélkül.

Szerencse volt, hogy a krakkói színház éppen abban a tíz évben a világ drámairodalmának legújabb alkotásait játszotta sorozatban, és a közönség hozzáedződött a legkülönbözőbb naturalista, szimbolista, romantikus csemegékhez egyszerre, mindent játszottak, kül-földi és honi klasszikust és modern szerzőt. Ha nincs ez az eleve adott közönség, Wyspianski megbukott volna, és talán eszébe sem jut, hogy a falusi házban támadt ötletét a több mint ezer főt befogadó színházban valósítsa meg. S ha nincs az újra érzékeny színgazgató, Kotarbinski – akivel persze később meggyült a baja –, akinek volt mersze bemutatni a darabot, holott világos volt, hogy a klérus haragszik rá.

Kivételes dolog, hogy egy ennyire keserű, ennyire gúnyos, plebejus drámaíró a sajátjaként ajánorozzon a közönség, amelyben plebejus rétegek csak elvétve voltak képviselve. Ilyesmivel csak gazdaságilag és politikailag erős nagyhatalmakban fordult elő addig, amelyek megengedhették maguknak, hogy csintalan darabszerzők kínos igazságokat mondjanak ki a színpadon. Krakkó a nem létező Lengyelország egyik gazdaságilag és politikailag nem létező városa volt Wyspianski idején, és e negatívumok következtében vált megengedhetővé, hogy a színpadról ezt a nem létezést fogalmazzák meg tragikomikusan, keserű vigyorral.

Ami Wyspianski egyik legnagyobb szerencséje: a nem létezésnek, az állétezésnek ezt a kavalkádját még éppen emberekben lehetett elmondani. Pár évvel később, amikor a lengyelek váratlanul és felkészületlenül visszanyerték államiságukat, az illúziók és a realitás szakadéka más formában teremtődött újjá; akkor már nem lehetett tragikomikusan rádöbenni, akkor már a katarzist nem lehetett még éppen emberi alakok révén megközelíteni; maradt a vigyor, a kilátástalan gúny, a fintor – Witkiewicz és Gombrowicz, a kelet-európai abszurd, amelyből már kiveszett a nagyság.

Wyspianski játszani kell, műveit ki kell adnunk. Hetven év sem volt elég, hogy mulasztásunkat pótoljuk. Sokan hiányzanak fordításirodalmunkból, hiányzik az egész lengyel romantika – Slowacki leggyatrább műve, a *Mazepa* kivétel, és félig kivétel az ősök, amely a jelenlegi fordításban játszhatatlan; hiányzik a szerb-horvát romantika, mindenekelőtt Djura Jakšić, hiányzik a komédia-író Sterija Popović, Nušić, hiányzik a cseh Jozef Kajetan Tyl és sorolhatnám. Wyspianski azonban a német és orosz nyelvterület közé eső népek legnagyobb drámaírója. Az ő hiánya elképesztően szegényíti színjátszásunkat és drámairodalmunkat.

Pokolian nehéz fordítani. Bonyolult tiszta rímeit, nehézkes, szil-labikus ritmusát, gúnyolódó bőbeszédűségét, gyakran döbbenetesen pontos, rendkívül tömör sorait magyarul visszaadni bizony kínosabb feladat, mint mondjuk újralfordítani Shakespeare valamelyik drámáját. Az a szimbolikus-szeccsziós nyelv, amelyet használ, hiányzik a magyar irodalomból, a fordító nem támaszkodhat bevett magyar hangulatokra, dallamokra, újat kell teremtenie. A *Menyegző* külön nehézsége a dialektus, amely nemcsak hangulateltető, ha-nem dramaturgiai funkcióval is bír; sajnos, ezt nem lehet áthidalni.

Wyspianski bármelyik drámájának fordítása óriási tett. Képzelnék el, hogy Puskin *Borisz Godunovja* vagy *Anyeginje* most szólal-na meg először magyarul. Érheti a fordítást – mely először kísérli meg eljuttatni a magyar olvasókhöz ezt a különös remekművet – ilyen vagy olyan vád; valószínű, hogy nem ez a végleges és nem is az utolsó fordítás, de meggyőződésem, hogy Wyspianski még nyersfordításban is érdemes lett volna kiadni. És érdemes sok költőt rábírní, hogy kísérje meg Wyspianski hangjának eltalálását. A világirodalom egyik legnagyobb alakjáról van szó.

STANISŁAW WYSPIAŃSKI

Menyegző

Fordította: Dávid Csaba

SZEMÉLYEK

HÁZIGAZDA
VÖLEGÉNY
MARYSIA
APA
JASIEK
KÖLTŐ
ORR
MARYNA
TANÁCSOSNÉ
CZEPIEC
KLIMINA
STASZEK
ZSIDÓ
ZENÉSZ
HÁZIASSZONY
MENYASSZONY
WOJTEK
KOLDUS
KASPER
ÚJSÁGÍRÓ
PAP
ZOSIA
HANE CZKA
CZEP COWA
KASIA
KUBA
RACHEL
ISIA

A JELENÉS SZEREPLŐI

SZALMABÁB
LÁTOMÁS
UDVARIBOLOND
ORSZÁGKAPITÁNY
LOVAG
KÍSÉRTET
WERNYHORA

A DÍSZLET

Novemberi éjszaka van; a ház tiszta szobája.
Fala fehéreskékre meszelve, szinte kék; ez a tört, sápadt tónus átfogja a tárgyakat és a szobába lépő embereket.

Oldalt nyitva az ajtó a pitvar felé, zajos, lakodalmas mulatozás hallatszik, búgó bőgő basszusa, csipogó hegedű, zabolátlan klarinét, férfiak és nők kurjongatása és a minden dallamot elfojtó zaj, a táncolók lábdobogása, amint a zajból elő-előbúvó nóta ritmusára nagy tömegben ropják ... A színpadi szobába lépő személyek minden figyelme oda fordul, állandóan csak oda; nézik, hallgatják folyvást a táncot, a lengyel nótát... a körbe-körbeforgó, petróleumlámpa fényében villogó színek forgatagát, a színes szalagokat, pávatollakat, krakkói köntösöket, színpompás atillákat és kabátokat; a mai, falusi Lengyelországot.

A mélyben lévő falon: ajtó vezet az alkóvhöz, ahol a háziak ágyai és a bölcső van s az ágyakon alvó gyermekek, a fa-

Ion pedig sorba akasztott szentképek. A szoba másik oldalán fehér muszlinfüggönyel, takart ablak; az ablak fölött aratási koszorú; – kint sötétség – az ablakon túl kert, a zimankós, esős éjszakában téli védelmi szalmával borított bokor. A szoba közepén kerek asztal, fehér; gazdag abrosszal, bronzból való zsidó gyertyatartók fényében bőségesen terítve, a tányérok, ahogy éppen otthagya őket a lakodalmas népség, rendetlenül, mert a takarítással senki sem gondol. Az asztal körül egyszerű, deszkából ácsolt konyhaszékek; a szobában íróasztal is van, papírhalm borítja; az íróasztal fölött Matejko „Wernyhora” című képének litográfiája és ugyancsak Matejko „Kosciuszko a raclawicei csatában” című képének fotográfiája. A mélyben a falnál kifakult szekrény; fölötte a falon keresztbe aggatott kardok, flinták, szíjak, bőrtarisznya. Egy másik sarokban fehérre meszelt kemence, mint a falak szí-ne; a kemence mellett empire stílusú asztalka, kopott aranyozással, rajta alabástromszlopos óra, aranyozott számlap; az óra fölött az 1840-es évek divatja szerint öltözött szép nő arcképe, haja és sötét színű ruhája könnyű muszlinnal kerítve.

A menyegzős ajtó mellett hatalmas, falusi fehérműs láda, tarka minták és virágok rajta, de a festése kopott, fakó. Az ablak alatt ócska holmi: egy magas hátú fotel.

A menyegzős ajtó fölött az Ostra Brama-i Szűzanya hatalmas képe, a kép maszk-ja ezüst, zafír háttérben arany sugarak; az alkóv fölött pedig a Csensztohovai Szűz-anya szintén nagyméretű képe, színesen nőt ruhában, gyöngyökkel, koronával mint az ország Nagyasszonya, karján a Kisded áldásra emelt kézzel.

A mennyezet hosszú, egyenes gerendákból róva, rápingálva a Szentírás szavai és az építés esztendeje.

A cselekmény ezerkilencszázban történik.

ELSŐ FELVONÁS

ELSŐ JELENET

Czepec, Újságíró

CZEPIEC

Mond újat a politika?

Tartja-e még magát Kína?

ÚJSÁGÍRÓ

Ugyan, kedves gazduram, naphosszat csak a kínaiakról?!

CZEPIEC

Kend is politikus!

ÚJSÁGÍRÓ

Épp azokból

van elegendő, torkig vagyok.

CZEPIEC

Pedig bizony, fontos dolgok!

ÚJSÁGÍRÓ

Olvassa hát, legyen boldog; azt sem tudja, hol van Kína!

CZEPIEC

Hát, valahol messze, nagyon messze; de az úr is tudhatná, hogy a paraszti józan elme

eltalálna, akármerre.

Hisz újságot is olvasunk, mindent tudunk.

ÚJSÁGÍRÓ

De minek –?

CZEPIEC

A világra szemet nyitunk.

ÚJSÁGÍRÓ

Elég a falu határa a parasztnak, hogy bejárja.

CZEPIEC

Olyan is él a faluban, aki két éve megjárta még Japánt is, háborúban.

ÚJSÁGÍRÓ

De tart a falu nyugalma – bárhogy dúl a világ harca, csak a lengyel falu csendes, legyen meghitt, engedelmes.

CZEPIEC

Fél az úr, hogy megmozdulunk és titokban nevet rajtunk. – Mi pedig, mi várjuk egyre, hogy a harc mikor tör ki. A mi fajtánk volt Glowacki! Az urak pedig, lelkemre, tudhatnának, bizony, sokat, csak nem akarnak az urak!

MÁSODIK JELENET

Újságíró, Zosia

ÚJSÁGÍRÓ

A kisasszony, mint a kozák: ha lóról szállt, szomorú lesz máris.

ZOSIA

Az úr meg nagyon banális.

ÚJSÁGÍRÓ

Érzem, ezzel nem dicsért meg, azt sem titkolom, hogy sértett.

ZOSIA

Még jó, ha legalább tudja,

hol van a játék határa

s hol az igaz érzélem – mert ezúttal...

ÚJSÁGÍRÓ

Beismerem,

az ön bája okozta, e szépség, valahogy úgy tartja fejecskejét ...

ZOSIA

Ugye, mintha csodálkoznék, hogy ily nagy tisztesség ér elsőre: egy nagy újság híres szerkesztője hunyorog és bámul nyakra-főre, mintha festett kép volnék.

ÚJSÁGÍRÓ

Hibátlanul, gyönyörűen festett kép, természetes, friss színék,

a rajza is igéző,
ideális kép és keret.
ZOSIA
Nocsak, milyen szakértő.
ÚJSÁGÍRÓ
Kisasszony, mért támad menten?
ZOSIA
Mert az úr úgy büvöl engem,
mint egy Lohengrin a hattyút,
egymást úgysem vállalhatjuk,
minek hát a sok ömlengés?
ÚJSÁGÍRÓ
Csak úgy, csak úgy, időtöltés,
szófecsérlés.

HARMADIK JELENET *Tanácsosné,*

Haneczka, Zosia

HANECZKA
Néne drága, néne drága!
TANÁCSOSNÉ
Nos, Haneczka?
HANECZKA
Ők táncolnak, mi csak állunk,
mi is táncolni kívánunk!
TANÁCSOSNÉ
Hát, ha egy úr táncra kérne . . .
ZOSIA
Urak közül egy se kéne.
TANÁCSOSNÉ Táncoljatok
magatokba.
ZOSIA
Inkább kell a vőfély karja,
süvegén a páva tolla
majd fölér a mennyezetre!
TANÁCSOSNÉ Odaállnál,
a tömegbe?
HANECZKA
A tömegben, szorosan . . .
TANÁCSOSNÉ
Tolakodnak, lökdösődnek,
cl sem képzeled a végít:
már egymást ütik javába;
maradj csak itt !
ZOSIA
Hadd menjek egy kicsit.
TANÁCSOSNÉ
Mi lelt, mi lelt, jókedvedbe,
csapzott haj lóg a szemedbe!
ZOSIA
Egyszer körbe, egyszer körbe!
HANECZKA
Jaj, haragszik, néne, néne,
nem haragszik, ugye, mégse,
ha tőlem egy puszit kap.
TANÁCSOSNÉ Elérted a
célod végre,
eredj, táncold ki magad.

NEGYEDIK JELENET

Tanácsosné, Klimina

KLIMINA
Dicsértessék, adjonisten.
TANÁCSOSNÉ
Dicsértessék – gazdáné . . .
KLIMINA
Az uram volt a falu bírása,
Klimina vagyok.
TANÁCSOSNÉ
Tanácsosné,
Krakkóból vagyok.
KLIMINA
Van egy fia.
TANÁCSOSNÉ
Amott táncol.

KLIMINA
Csak mulasson,
csak forgassa a lányokat.
TANÁCSOSNÉ
Nem mestere ő a táncnak,
állandóan csak, egyre bámul.
KLIMINA
Mert az urak attól fáznak, hogyha
egy lányt egyet perdül, ahhoz
mindjárt baba kerül. TANÁCSOSNÉ
Város – falu, más-más népek,
csak más malomban örölnek!
KLIMINA
Mondom, szólok az anyjának,
hogyan unoka kellene-é?
TANÁCSOSNÉ
Milyen sietős magának;
alig nézett arrafelé,
már a fiam nősiténé –?
KLIMINA
Korábban vót nekem párom, most
már csak másnak szeretnék. Legyen
több nép a világon. Nősiténé,
férjhez adnék!

ÖTÖDIK JELENET

Zosia, Kasper

ZOSIA
Kérjen, táncra, vőfély uram.
KASPER
Hirtelen a kisasszonka!
ZOSIA
Egyszer körbe . . .
KASPER
Egyszer körbe.
De jó a kisasszon kedve!
Bizony, szomorú lesz Kaska,
ha nem táncol.
ZOSIA
Milyen Kaska?
KASPER
Amott áll, ni, a sarokba . ZOSIA
Nyoszolyólány?
KASPER
De még milyen,
ajnározzák, hogy elvegyem.
ZOSIA
Egyszer körbe, egyszer körbe . . .
KASPER
Kisasszon, már megengedjen, a
markomba majdhogy elvesz,
Kaskát bizony át sem érem!
ZOSIA
És kend Kaskába szerelmes --?
KASPER
De jó a kisasszon kedve!
ZOSIA
Egyszer körbe, egyszer körbe!

HATODIK JELENET

Haneczka, Jasiek

HANECZKA
Hogyha jasiek úgy kívánja,
elmehetnek vele táncba –
JASIEK
Kisasszony szolgálatára,
ha jó volnék egy-két táncra –?
HANECZKA
Kérem, kérem, csak táncoljunk, ha
mulatunk, hát mulassunk, Jasiek
vőfély, táncolhat.
JASIEK
Igen kedves szolgálat.

HETEDIK JELENET

Tanácsosné, Klimina

TANÁCSOSNÉ
Gazdáné-asszony, s a földek?
Minden búzát elvetettek?
KLIMINA
Ilyenkor nem vetni szokás.
TANÁCSOSNÉ
És milyen volt az aratás –?
KLIMINA
Istennek az ember hálás.
TANÁCSOSNÉ
Ugye, fáj, ha nincsen termés,
mert hiába volt a vetés?
KLIMINA
Egy kevéske mindig akad.
TANÁCSOSNÉ
Kend jól néz ki, majd kifakad.
KLIMINA
Az asszony se panaszkodhat.
TANÁCSOSNÉ
Kend fiatal, látnivaló.
KLIMINA
Én az, mint a tavalyi hó.
TANÁCSOSNÉ
Tán még férjhez is mehetne –?
KLIMINA
Ugye, arra befizetne!

NYOLCADIK JELENET *Pap,*

Menyasszony, Vőlegény

VŐLEGÉNY
Köszönjük a kegyességet,
ne feledkezzék cl rólunk. PAP
Vannak sokan, kik lenéznek,
merthogy paraszt, falusi pap.
Ferde szemmel méricskélnek,
szívem mélyére se néznek.
Ez honi ház, lengyel tanya,
mind falusi, a nép fia.
VŐLEGÉNY
Ugye, kegyes atyánk most már
kanonok lesz nemsokára –? PAP
Bizony, a rang járna nekem; s
nem hallani róla mégsem. Velem
együtt más is várja. Talán
meglesz nemsokára ...
VŐLEGÉNY
Hiszem, hogy az egyházmegye
nyájas szemmel pillant önre; én
kívánom.
MENYASSZONY
Bár- adnának;
sok piszok hivatalnokra csak
az ostor, az suhogna.
VŐLEGÉNY
Arról beszélünk itt, szívem,
hogy atyánk egyházi rangját
főnt a püspökségen majd megadják.
MENYASSZONY
Én egészen mást gondoltam.
PAP
Milyen naiv, mily ártatlan!

KILENCEDIK JELENET

Vőlegény, Menyasszony

MENYASSZONY
Te folyvást csak magyarázod,
hogy milyen lesz a szerelem.
VŐLEGÉNY
Beszéd helyett csókot akarsz – mondd
csak, szeretni fogsz engem?

MENYASSZONY

Hiszen már a tiéd vagyok,
el nem vehet senki tőled.

VÖLEGÉNY

Szívem verése erősebb,
enyém vagy ! Ez boldogságom!
De hogy ennyi - nem gondoltam.

MENYASSZONY

Menyegzőt akartál - megvan.

VÖLEGÉNY

Elmerülök a csókokban;
ha csókollak, nem is nézlek,
selymes arcod tüze éget.

MENYASSZONY

Éget, hevült - hisz táncoltam.

VÖLEGÉNY

Hulljon a csók, hulljon egyre,
szádra, arcodra, szemedre,
fonatba font koronádra .

MENYASSZONY

Telhetetlen ! Meg nem unja?!

VÖLEGÉNY

Soha elég, soha vége,
boldogságom öröme
csókólnálak, anygalom.

MENYASSZONY

Fárasztó munka, nagyon,
nem is csoda, nem bizony,
hogy izzadt vagy, csurom vizes.

VÖLEGÉNY

Nem dicsekszem, hidd el, kedves, de
a nők nem hagytak békét.

MENYASSZONY

Mert akartad.

VÖLEGÉNY

Követelték!

MENYASSZONY

Csupa rosszfélével jártál?

VÖLEGÉNY

Magamfajta sokat próbál;
sokféleképpen szerettem,
de mások vagyunk mi ketten;
magunk módján -

MENYASSZONY

Teljes szívvel;

így akartad, töltsd a kedved.

VÖLEGÉNY

Tőlem más el nem szerethet! Napfény,
búza . . . fénylen áldva . . .

MENYASSZONY

Menyegződ van, gyere táncba!

TIZEDIK JELENET

Költő, Maryna

KÖLTŐ

Ha egy szép hölgy szólna hozzám, ki
szívével rendelkezik s azt mondaná :
„kellesz nekem”, akár egy falusi
leány...

MARYNA

És én volnék az a leány, ki
ilyen vallomást tegyen? Nem
túl nagy az önbizalma?

KÖLTŐ

Egészen más volt a tervem, hogyha
volt tervem valóban - lágyan
szólni, suttogóan az ön szívén
kopogtatni, hallgatózni, lopni
titkot, tüzesen dobogni hogy fog
...? Felgyújtanám a tüzét -!?

MARYNA

Csak ne űzze az esztét, szívem
lángolni nem érzem, majd, hogyha
lesz hites férjem, ő majd élvezheti
tüzét; hiába űzi az esztét:
szívem hideg, de megéget!

KÖLTŐ

Ámor hívhatna vendéget !

MARYNA

Ámor vak, nem tart hűséget.

KÖLTŐ

Ámor szárnyas, röpke szellem.

MARYNA

Mindig a szárny forog szóban.

KÖLTŐ

S így végződik a reményem.

MARYNA

S nem végződik a templomban.

KÖLTŐ

Az már Ámor láncrea verve.

MARYNA

Felsült róka.

KÖLTŐ

Fogoly lepke.

MARYNA

Aranypille szíjra fűzve.

KÖLTŐ

Esküvő - váltók fizetve.

S halkan, egymást únva élnek.

MARYNA

Akkor készek vagyunk.

KÖLTŐ

Készek -

Attól félek, rosszul értett,
most neheztel a kisasszony?

MARYNA

Az úr még mi mást kívánhat?

KÖLTŐ

Hogy a kisasszony okulhat.

MARYNA

Én okulnék?

KÖLTŐ

Mind a ketten,
én magától, maga tőlem.

MARYNA

S hől használjam e sok szépet?

KÖLTŐ

Sehol sem!

MARYNA

Hát?

KÖLTŐ

Csak művészet.

MARYNA

Szemfényvesztés, öndicséret;
művészkedjék csak magában,
ily tudásból én nem kérek.

KÖLTŐ

Ifjú hölgygel beszélgetni,
ahogy ifjak szokták tenni,
ilyen szárnyaló szellemben;
makacs hölgygel beszélgetni,
Ámorról meg érzelmekről,
szerelemről, mely fölbukkan
s gyökeret ver ebben-abbán ; -
egy szép lánnal enyelegni,
csipkelődve, fél-komolyan -
mindig is hasznos tanulmány.

MARYNA

Csipkelődve, fél-komolyan,
ön finoman játszik, uram!

KÖLTŐ

Mint a szellő, mint a szellő.

MARYNA

Maga költő, maga költő.

Most valami villant bennem:
és önért aggódni kezdtem,
Ámor váratlan lövése
nehogy az ön szívét érje!

KÖLTŐ

Szórakoztatom finoman,
csipkelődve, fél-komolyan,
új stílus, mely ebből ébred:
senki senkit el nem ér -
senki senkit meg nem sértett,
hisz a Térdszalag-rend él -
senkit paphoz nem kísérnek -
titok a nő, amíg él,

MARYNA

Elképesztő, mit beszél!

KÖLTŐ

Csupán szavak, szavak, szavak!

MARYNA

Mint a szellő, mint a szellő!

KÖLTŐ

Újabb véleménye akadt?

MARYNA

Maga költő, maga költő!

TIZENEGYEDIK JELENET

Pap, Völegény, Menyasszony

PAP

A menyasszonyhoz fordulok s
koccintok a völegényre . . .

MENYASSZONY

Miről van szó, miről van szó ...

PAP

Talán, hm, egy idő múlva, mert
az ember gyarló ember s annyi
példa akad ilyen - mert az
ember csupán ember, de idővel
elcsendesül...

MENYASSZONY

Mint a tej, megalszik, megül.

PAP

Fiatalok, fiatalok,
nem láttatok még bajt, gondot, s
majd idővel lenyugosztok.

VÖLEGÉNY

Főlöleges ez már, atyám, ne
fáradjon, nem szükséges, rendben
van már a mi dolgunk s az
Úristen velünk lesz, a
templomban reggel voltunk, oltár
előtt megesküdtünk.

PAP

Pedig sok bajt megérhetünk,
életünk során megesik s nem
árt a figyelmeztetés.

VÖLEGÉNY

Köszönjük, de főlöleges.

MENYASSZONY

Ki is kaparom a szemed!

VÖLEGÉNY

Féltékeny, mert nagyon szeret.

PAP

Milyen mesés, milyen színes!

TIZENKETTEDIK JELENET

Völegény, Menyasszony

VÖLEGÉNY

Szeretsz engem?

MENYASSZONY

Talán, talán -
nagyon izgat ez a dolog!?

VÖLEGÉNY

Mert a szívem vadul dobog,
merthogy zúg és bűg a fejem .

Enyém leszel, Jaga, mindig?

MENYASSZONY

Tied bizony, ahogy illik!

Miért csodálkozol ezen,
miért izgat ez a dolog?

VÖLEGÉNY

Elképzelni nem is tudod,
aranyszívű feleségem, ahogy
szíven vadul dobog, koronádat
ahogy nézem, pártádat, mely
csillogón áll, hímzett, színes
pruszlikodban mintha népi baba
volnál a krakkói emlék-boltban:

pruszlik, ingváll és a szoknya, a
hajadba szalag fonva,
mind az enyém, az enyém már!
Nekem ragyog arcod pírja!
MENYASSZONY
Csak a cipőm sorít, kemény.
VÖLEGÉNY
Akkor csak húzd le, aranyom.
MENYASSZONY
A susztert majd megbúbolom.
VÖLEGÉNY
Táncolj mezítláb.
MENYASSZONY
Nem lehet!
Olyat menyasszony nem tehet!
VÖLEGÉNY
Mért kínlódnál rossz cipőben?
MENYASSZONY
Cipő illik menyegzőben!

TIZENHARMADIK JELENET

Pap, Vőlegény

VÖLEGÉNY
És kinek mit tiltana el?
PAP
Kérdés, kit mi s merre tereli
VÖLEGÉNY
Őn a másét így vigyázza –?
PAP
Mindenkinek van sajátja,
s az érték nem mindenkinek
azonos ügy – és evégett
különféle jelenségek
állnak össze és – egészet adnak.
VÖLEGÉNY
Atyám, ezt én nem látom igaznak –
orruk előtt a boldogság, s ha ott van, hát
el kell venni – figyeljük csak a szív
hangját, és ne hagyjuk elröppenni.
PAP
Nono, lássa,
mindenkinek más a hivatása.
S ha valaki érte nyúl, de hiába?

TIZENNEGYEDIK JELENET

Tanácsosné, Maryna

TANÁCSOSNÉ
A kisasszonyok ész nélkül
mulatnak.
MARYNA
De teljes szívvel.
Mikor Czepiec átkapott,
úgy kerengtünk körbe-körbe,
szinte csillagokat láttam,
mint valami légi utazásban,
amikor minden forog.
TANÁCSOSNÉ
Izzadt lettél, csuromvizes,
még meghűtöd magadat.
MARYNA
Hogyne ... persze ... csak most látom: más
az arany, más a réz.
TANÁCSOSNÉ
Ülj már le, miket beszélsz!
MARYNA
Messze visz a gondolat . . .

TIZENÖTÖDIK JELENET

Maryna, Költő

KÖLTŐ
Csak úgy villámlik a szeme.

MARYNA
Mert a táncban fölhevültem.
KÖLTŐ
S ábrándokban elmerülten
nem érdekl a más szíve.
MARYNA
A szívével van baj, vagy mi?
KÖLTŐ
Tud ostorral odacsapni?
MARYNA
Ostorral? Kit üssek én meg?
KÖLTŐ
Ezt a tágas mindenséget.
MARYNA
Mit érdekl a más szíve –
szokott rugdosni?
KÖLTŐ
Kit, minek?
MARYNA

Nem komolyan –
csak a levegőget.

KÖLTŐ
Milyen céllal?

MARYNA
Semmilyenel.

KÖLTŐ
Nincs értelme!

MARYNA
Az nem is kell.

KÖLTŐ
Ez most rejtély?

MARYNA
Szfinksz.

KÖLTŐ
Medúza!

MARYNA
Ebből talán megért engem
és tovább a szót nem húzza,
ahogy én is megértettem,
hogy ott fön, a magasságban
csupán dölly, meg hiúság van.

KÖLTŐ
Zeus és Isten lakik magason,
ott csak ők vannak otthon.
Psyché viszont gyöngéd lélek –
hogy ki alszik odafent,
terjesztik kőszá beszédek,
nem ér oda emberi szem.

MARYNA
Nagy nehezen csak megértem,
nem ér oda emberi szem.
Kár törleszkedni az éghez,
olyan büszke, felhős, fényes.
Szélhámosság csillog nagyban,
már megjárták igen sokan,
nagyok, kicsik és kisebbek:
minden nagyon kivételes,
minden fura, különleges –
ha mind úgy tesz, én mért tegyek?

KÖLTŐ
Bámulatos, mennyi harag!

MARYNA
Csupán szavak, szavak, szavak!

KÖLTŐ
Fölbuzognak az érzelmek,
kár, hogy veszendőbe mennek.

MARYNA
Ugyan, szellő, csupán szellő.
Őn azt hiszi, foglalt vagyok?

KÖLTŐ
Emlékezni remek dolog:
kivált, ha egy hölgy így tudja,
ki s milyen címlapot kapott.

MARYNA
Kár, hogy veszendőbe mennek
ezek a buzgó érzelmek:
maga költő, maga költő!

KÖLTŐ
Hát ez az: a címlap döntő!

TIZENHATODIK JELENET

Zosia, Haneeczka

ZOSIA
Szeretnék szeretni, de nagyon, de
nagyon, nagyon erősen ám!
HANECCZKA
Ez a muzsika oly vidám,
biztosan ugrál a szíved.
Majd, ha sírtál már eleget, szíved
az öröm meggyógyítja. Csitítsd
el a szíved, húgom,
sok könny jön még, sok sírhalom,
mely a szerelemtől tiltja.
ZOSIA
Miért üldözik a boldogságot,
miért nem tart a boldogság hosszan,
mért oly röpkék a pillanatok,
mért, hogy fényük oly hamar kilobban?
HANECCZKA
Előbb sokat kell, húgom, kínlódnod,
megjárom ezer nyomort, keservet, aztán
később, később lehetsz boldog, ha eleget
gyötrődött a lelked.
ZOSIA
Ha én a sors asszonya lennék,
tudod, olyan Fortuna-féle,
az aranygyapjat én szerezném be, és
mindenkinek olcsóbban adnék, hogy oly
sokat ne szenvedjen senki, a nehéz,
hosszú, kínzó munkában, mint
rabszolgák, nyögve a hámban; hogy ki-ki
tudjon sokat szeretni s legyen oly
kedvére a munka, akárha arany fonalat
fonna.
HANECCZKA
De közben itt vannak a vén Párkák, kik
sorban elmetszik a szálát . . . ZOSIA
Talán büntetésül csinálják
s elrontják, mit a boldogság ad. Milyen
bűnök büntetését szabják, mért tépik el a
szálát a Párkák . . .? Úgy szeretnék
nagyon szeretni!
HANECCZKA
Addig még sokat kell szenvedned, sírmi,
zokogni fogsz, amíg végre odaléphetsz
az oltár elébe, akkor aztán szabad
szeretned.

ZOSIA
Az illet én bizony, utálom – nem is
gondoltam efféle; szeretném,
hogyha valaki jönne, aki nekem
nagyon tetszenék, de én is nagyon
tetszeném neki s útkon együtt
éreznek vele. Látod, ezt kívánom
megérezni, jaj, szeretnék, nagyon
szeretni!

HANECCZKA
Az illet én bizony utálom,
át kell élni, a tűz hogy éget, és a
kínok kínját megélni,
s megtudjuk, szerelmünk mit érhet!

ZOSIA
Én magam módján akarok élni.

TIZENHETEDIK JELENET

Vőlegény, Zsidó

VÖLEGÉNY
Eljött, Mózes, menyegzőbe . . .
ZSIDÓ
Én eljöttem, de csak félve.
VÖLEGÉNY
Barátok közt mitől félne?
ZSIDÓ
Mi olyan barátok vagyunk,
akik egymást nehezen viselik.

VŐLEGÉNY

Vannak, kik egymást szívelik
s olyanok, kik elkerülnek.

ZSIDÓ

Kerüljenek, de hogyha nem telik,
akkor nálam bizony, vannak sokan.

VŐLEGÉNY

Zálogban.

ZSIDÓ

Míntha volnának zsebemben –
maga most öltözik szépen,
de leveti majd holnapra – ?

VŐLEGÉNY

Ez nemzeti viselet.

ZSIDÓ

Az úr a népit jól adja,
az úrnak szabad – szép viselet –
de már volt.

VŐLEGÉNY

Még lesz divatja.

ZSIDÓ

Ha mind az orrukig látnak, lehet,
hogy egyszer lesz valami, de most még
nem.

VŐLEGÉNY

Ilyen idő jött el éppen.

ZSIDÓ

Na, más nótát játszottok mind a ketten.

VŐLEGÉNY

Eljött Mózes menyegzőbe, dalolhat nótát!

ZSIDÓ

Na, tudom a lányomtól,
az úr a zenét szereti.

VŐLEGÉNY

Látni akartam Rachelt, a lányát.

ZSIDÓ

Bármelyik percben jöhet,
azt mondta, hogy alvás helyett
mulat inkább, itt, a menyegzőben –
nagyon művelt!

VŐLEGÉNY

El is hiszem.

ZSIDÓ

Húz a szíve a zenéhez,
egyelőre nem megy férjhez,
a postán ő lesz jó helyen.
A kislányom csillogó,
modern az kérem, teljesen
mint egy csillag.

VŐLEGÉNY

Szóval bolygó?

ZSIDÓ

Minden könyvet elolvas, ami csak jó,
és tésztát tud sütni, kérem,
Bécsben is volt, operában,
olyan rendet tart a házban –
tudja, ki a Przybyszewski,
és a haja félkörben,
mint az olaszok szentjei,
ala...

VŐLEGÉNY

Á la Botticelli.

ZSIDÓ

Fiatalúr, beszélgetett
a lányommal – ?

VŐLEGÉNY

Én akartam,
de alkalmat sose kaptam.

ZSIDÓ

Ő szereti a költőket,
sajnos a parasztokat is:
a parasztnak hitelt adat,
szívem sokszor majd meghasad,
a hitel egy komoly dolog
én meg tanácstalan vagyok:
itt a szívem, ott az üzlet.
Maga mért vesz el parasztlányt?
Vannak értelmiségiek.

VŐLEGÉNY

Átlagosnak tartom őket.
Szép a Botticelli-fajta,

de nagyon szomorú lennék, ha
mindenütt ilyen lennék.

TIZENNYOLCADIK JELENET

Vőlegény, Zsidó, Rachel

RACHEL

Ah, bon soir!

ZSIDÓ

Itt a lányom.

RACHEL

Felhő vonzott, jöttem szárnyon, köd
vonzott s az éji pára, ez a fényben
úszó ház,
mint vízözön hátán bárka,
körös-körül sár, pocsolya,
részeg parasztkok sikolya;
ez a fényben úszó ház,
mely zenét áraszt a vak éjben,
csodálatos lehet, szinte érzem,
varázslatos bárka, mesebeli –
eljöttem – ha tate megengedi?

ZSIDÓ

Csak nyugodtan, Rachel, semmi szégyen.
Engem, zsidót az úr utál, de tisztelet jár a
lánynak, ki az apja mellett kiáll.

VŐLEGÉNY

A kisasszony velünk táncot járhat,
kérhet tőlünk menedéket, sötét éjben
befogadjuk.
Ott van a tánc, meg az ének, itt az
ital s víg beszéldek.

TIZENKILENCEDIK JELENET

Vőlegény, Rachel

RACHEL

Tündéri ensembles, mondhatom,
reng a daltól az egész ház, mintha
csalóánydal szállna, s kereng
szoknyák szivárványa.

VŐLEGÉNY

Igaz, a bogár, a lepke, gyűl a
gyertya fele mind, ahol fény
van, ott kering.

RACHEL

Amíg a fény fele gyűlnék,
őszintén, vakon repülnek,
olyat föl sem tételeznek, hogy
ott őket láng lesi, szárnyukat
leperzseli.

VŐLEGÉNY

Őn szárnyakon röppent erre – ?

RACHEL

Gondolatom szállt röppelve;
bárha térdig sárban jártam, a
kocsmától a kapuig
most a daltól rengő házban látom,
mind oly vígan járja, kedves
uram, majd meglátja, így születik
a költészet
s őn megírja az egészet.

VŐLEGÉNY

Így hallom és így is érzem: csend és
nyugalom lesz részem, szalmatető,
kert és mező, aratás, májusi eső.
Eddig életem dőcögött
szürke penészfalak között,
minden szürke, düledező; itt
fiatal minden-minden, valódi
szépséget leltem,
a friss életet lélegzem;
egyre bámulom és nézem
a népet, mely színes, vídám,
egészséges, zabolátlan,

néha durva s faragatlan. Ami régi,
sápad minden, én így érzem és így
hallom, egyszer majd versben
megírom; lebegek a levegőben
ezen a csodás menyegzőn: mint,
kit elragadnak, szállok – s mióta
mezítláb járok, teli vagyok
egészséggel, mezítláb, és kalap
sem kell, nem öltözöm túl melegen
s egyre jobb a közérzetem.

HUSZADIK JELENET

Vőlegény, Rachel, Költő

KÖLTŐ

A menyasszony téged hívat,
szólna egy szót.

VŐLEGÉNY

Átadom önt,

elszólít a kötelesség.

RACHEL

Egy szót – talán szitkokat,
hiszen felém bólogat.

KÖLTŐ

Ugyan, ugyan, csak semmiség.

HUSZONEGYEDIK JELENET

Rachel, Költő

RACHEL

Őn azonban velem marad.

KÖLTŐ

Kisasszony érdekel engem.

RACHEL

Ezt azonnal észrevettem.

KÖLTŐ

Már az első pillanatban?

RACHEL

Őn azt hiszi, akaratlan?

KÖLTŐ

Villámcsapás.

RACHEL

Elhibázta.

KÖLTŐ

Nos, nagyságos kisasszonyka:
Ámor nyíla, szerelem.

RACHEL

Ámor, Ámor, vaksi isten,
vakon indul vadászatra
s felkiált:
én gyűjtogatok, rontok!

KÖLTŐ

Nyereg nélkül Bellerophon !
Őnt költészet itatta át,
mert alig hallatta szavát,
Múzsája már csillog-ragyog?

RACHEL

Őn azt hiszi, veszve vagyok,
Ámor-isten megfog engem?

KÖLTŐ

Lám csak, itt van teljes díszben:
Galathea!

RACHEL

Hogy én nimfa?

Épp ugyanezt mondogatja
egy bizonyos ügyvéd-bojtár.

KÖLTŐ

Őn viszont elhanyagolja,
mert gyakornok – ?

RACHEL

Mert plagizál:

ismeri, hisz vannak sokan,
kik ismétlik minduntalan,
amit mások kitaláltak,
prózában, versben megírtak;
nincsen benne, nincs egyéni.

KÖLTŐ

Ön első kézből kívánja?

RACHEL

Eredeti a fa, virág,
felhő, béka, nap sugára, a
virágzó kert látványa – az
egész költői világ,
amely körülöttünk viharzik,
naponta frissen áramlik,
foszforeszkál csilló fényben – ön
így írja, én így érzem,

vagyis . KÖLTŐ

Önök mi a vágya?

RACHEL

Méz, édesség, kéjek ágya,
szenvédélyes szerelem,
boldogság.

KÖLTŐ

Szabad szerelem?

RACHEL

Mindíg arról álmodoztam!

KÖLTŐ

És ha egy szép pillanatra
az álom megvalósulna?

RACHEL

Nem álmodnám többé soha.

HUSZONKETTEDIK JELENET

Tanácsosné, Völegény

VÖLEGÉNY

Ha nőszülünk, hát nőszülünk!

TANÁCSOSNÉ

Kinek déli harang kongat,
igyekezzék idejében!

VÖLEGÉNY

Szomjunk oltjuk a csermelyben;
megnősülni ilyen vágyban : mint
aki bódultra váltan . . .

TANÁCSOSNÉ

Kútba ugrik egyenesen.

VÖLEGÉNY

Nem fulladok bele, én nem.

TANÁCSOSNÉ

Aki nőszül: sülyyed éppen!

VÖLEGÉNY

Hadd sülyyedjen, hadd lebegjen,
csak a szép muzsika zengjen s a
menyegzőn szálljon a dal. Ez a
muzsika úgy rivall, mint a malom,
dobog, zokog, csattog, kopog,
kurjongat, elkalandoz, visszakontráz,
a hegedű nyikkan sírva, ugratóan,
simogatva ;

öröljön, mint vizimalom
tisztá, holdas éjszakákon,
sustorogva zúgjon egyre
és a hangja meg ne álljon,
közben akár elaludjunk, amíg
zokogunk, táncolunk, elfeledve
ringatózunk;
varázslatért egy világot – !
mindenki testvére vagyok,
mint a vőfély, mind úgy ragyog a
menyegzőn, az örömben: engem
irigyel az Isten! Jó muzsika, finom
fekhely, sok bajom volt az étellel, az
élet most félreálljon, zene, játék,
mese, álom – én a zenészt
megvásárlom – álmodjunk, az élet
nehéz, kéne hozzá erő meg ész, a
gigászok nagy ereje,
lendíteni mérleg szárát
itt, hol minden összekuszált –
Elég – torkig vagyok vele,

nehéz idő, a Sors: járom.

Zene, játék, mese, álom,

én a zenészt megvásárlom,

a lelkenem jó, ha zenél . . .

TANÁCSOSNÉ

Maga beszél, beszél, beszél . . .

HUSZONHARMADIK JELENET

Völegény, Költő

VÖLEGÉNY

Na, hogy tetszik a menyegző?

KÖLTŐ

Völegénynek érzem magam.

VÖLEGÉNY

Én meg jószerint úgy érzem,
az öröm idegen tőlem
s nem az enyém e boldogság.

KÖLTŐ

Ez csak röpké nyugtalanság –
enyém, vagy sem, a boldogság,
érdekel is az most engem!

VÖLEGÉNY

Csak halkan, barátom, csendben,
mert ha boldog révbé értél,
mintha folyvást dalban élnél.

KÖLTŐ

Versben?

VÖLEGÉNY

Ezek a legtisztább benyomások,
szívből jövő istenes dal,
szívünk teljes daloskönyve:
a legelső, még félénk találka,
az első szó, a csendet megtörve, kint
a kertben s az udvarban,
eresz alatt és a belső házban,
míg az idő esküvőre kelve:
szívünk telje.

KÖLTŐ

Milyen fura,
hogyan amit mi úgy nevezünk, próza,
zengő rímmé változik át
s később egyre látjuk nyomát
az egész, nagy költészetben.

VÖLEGÉNY

Épp úgy, mint a természetben:
terjeng, száll a rózsairat,
a sok ínycsokor odaballag,
szagolgatná azt az egyet.

KÖLTŐ

Ha valaki rózsát ölt magára,
föllép egy hatalmas
farakásra,
s megmutatja, hogy zendül a hangja, míg
koszorúval homlokán
megy halálba – –

VÖLEGÉNY

Méltó Homérosz lantjára!

KÖLTŐ

És a Végzet, a Sors hangja,
a tűz, meg a máglya lángja,
a füstfelhő dúlt homálya,
mely a máglya tűzéből nő?!!

VÖLEGÉNY

Halál?

KÖLTŐ

Az volna ám Erő!

HUSZONNEGYEDIK JELENET

Költő, Házigazda

KÖLTŐ

Jár a fejemben egy dráma,
félelmetes, lendületes,
mint polonéz, mélyben járja,
viharral és jajjal terhes – s a
vihar zúgása mellett

álomodom egy nagy szerelmet.
Sziklakemény hős, fegyverben,
gránitként rendíthetetlen, lovagot
látok, nagy urat, mélylelkű férfit,
„qui amat” – drámai és víz is
egyben, vagyis : szomorú
történet.

HÁZIGAZDA

Mindünknek volt része ebben: víg
is, szomorú is egyben, vagyis
nagyon bús történet.

KÖLTŐ

Értsd mesének az egészet,
szembetűnő, nyilvánvaló,
fegyver, páncél mind csillogó, ő
alaként visszajáró vad, páncélos,
régii lovag, akit semmi el nem
rémít, csak saját tette riasztja,
szíve ezer sebből vérzik, tenger
bánat edzette csak, tündér-kútnál
álldogálva mélybe, kút mélyére
néz, vár a mélység jóslatára.
Végre vízből merítne s a kút
színe elsötétül. Szomjúsága hajtja
egyre, zavarosból merít végül; és
csak áll, kővé meredten, mint
lengyel szent, büvöletben.

HÁZIGAZDA

Drámai a kép, nagyon szép –
nálunk minden drámába nő,
gigászi lesz, eget verő – s ha egy
héroszt a kín tép, jajszó száguld az
országban, minden erdő megremeget,
visszahangzik hegyorom és nem
érti senki meg!

KÖLTŐ

Kóbor lovag, vágat vadul, de
főrendű, hatalmas úr: jár
sötétben, jár magában, ül a
sötét, komor várban,
lent a nép, mi lengyel népünk, a
vár alján apró házak, az úr csupa
fénytől árad, egyszerű a nép és
durva, dübörög a bátor lovag, isten
átka, villám-harag.

HÁZIGAZDA

Mindannyiunkban buzogva
viharfelhők egyre gyűlnek, így
vagdos belénk a villám, fura
képek dűlnak tarkán, ősi
köntös, régi dolgok, ősi lengyel
szívünk dobog, ősi világ harcol
velünk. Elhalványul már az
emlék – de az érzés egyre gyűl
még.

KÖLTŐ

Kóborog bennünk a lélek,
lélegzetünk egyre gyérből;
úgy repülnénk messze, messze,
szívünk is merészebb lenne,
szinte nagy dolgokba fogna, de
laposan, nyikorogva tolong a
köznapiság, szemünk-szánkunk
befogják; kóborog bennünk a
lélek, pedig jönne, föltöltna,
könyékig a vérbe túrna, ölelésre
nyitná karját, röpké szárnyat
bontana, nagy sebessen szállana;
de mindenütt köznapian befogják
a szemét, száját – ami közel volt,
messze van, a szívünket mélyre
ásták, sírgödörnél is mélyebbre s
a szívünkig sem jutunk.

HÁZIGAZDA

Egyre omlik, egyre romlik
nemzedékről nemzedékre; a
lélek néha kibomlik, a
nagyság is fel-felkődlik s
búvik újra mély sötétbe. Ha
közülünk óriás kel, sarkáig
sem érhetünk fel, évről évre,
nemzedékre, kilobban megint
a fénye, mert lejárt a
küldetése. – Mindünk saját
tűzét óvja

s csak saját oltárán áldoz . KÖLTŐ "

Minket saját sorsunk átkoz,
lidérc köt s oldó csodához
vágyódik képzeletünk, de
gyötrellem szorul szívünkbe,
köd borítja látó szemünk,
álom incselkedik velünk, s ha
a valóságra nézünk,
megmáskítja tehetségünk: mint
királyra, magasztalva
tekintünk már a parasztra!

HÁZIGAZDA

Mert köztük, a múlt mutatja,
élhet Piast királyi vérel!
Tíz éve, hogy köztük vagyok,
mezsgyéiken szomszédolok. A
paraszt földjének él, de
méltósággal szántja-veti; amit
végez, szentül hiszi; arca
méltósággal teli.
Ha keresztet vetve lép be
a templomba, méltón teszi;
Piaستok véret őrzi, bizony, a
parasztság : nagyhatalom !

HUSZONÖTÖDIK JELENET *Költő,*

Házigazda, Czepiec, Apa

CZEPIEC

Adjon isten!

APA

Dicsértessék!

HÁZIGAZDA

Adjon isten kendteknek is –
mennyi vendég jött Krakóból! APA
S mind szédül a sok újságtól,
mi rég beteltünk már velük,
nekik srófra jár az eszük, a
városi nép csodát vár.

HÁZIGAZDA

Öröm az újdonság bárhol,
kigyógyít a tunyaságból.

CZEPIEC

Öccse-ura, a városból.
Itt, falun hogy érzi magát?

KÖLTŐ

Akár otthon, a sarokban.

CZEPIEC

Itt nálunk szebb, amott csúnyább;
sok a puhány a városban; de itt
falun, itt van lélek, itt a harcra
mindig készek.

HÁZIGAZDA

Ha maguknak ...

CZEPIEC

Szót se többet – itt,

ha valami adódna,
a falusi benne volna –
bár használnának föl minket,
egyenes a kasza, éles!

APA

Az ilyen beszéd veszélyes.

CZEPIEC

Hát nézzék meg az öklömet,
ahová én odavágok,
ott még a csont is megreped.

HÁZIGAZDA

Mint a múltkor ... !
CZEPIEC

Azt a zsidót,

hej, ahogy pofon kevertem – már
azt hittem, összerogyik s látom,
csak a vére folyik
s nem dől el a nagy tömegben.
Választáskor volt, Krakóban, a
népegylet székházában – a bestia
mért üvöltött, teli torokból sűvöltött
– de, ahogy pofon ütöttem, azt
hittem, hogy összerogyik s láttam,
csak a vére folyik s nem dült el a
tömegben.

HÁZIGAZDA

Ptakot akkor választották?

CZEPIEC

Igen, azt a madárformát.

KÖLTŐ

Tán csak nincs egy-két madár itt?

CZEPIEC

Egyik ilyen s más a másik,
mindenik ember másfajta,
szemtül szembe, aki ember,
sasmadár nem ül a szarba –
maga olyan, én meg ilyen, de ha
kezdődik valami, a parasztnép itt
van, készen, bátran, hittel,
egészségben!

KÖLTŐ

Jobbra-balra hajlongjanak,
míg egy parasztkirály akad.

CZEPIEC

Ne beszéljen, okoskodó, amíg én
szántom a földet, tudom, mi a
varjú s pondró, merthogy én
szántom a földet.

HÁZIGAZDA

Utazik az öcsém, sokat ...

CZEPIEC

Kár, hogy itt, nálunk nem marad,
pedig szépen terem a rozs, s kend a
búzát kedveli csak, kerülne asszony,
takaros, saját földön, saját élet, saját
vagyon, ez a fontos.

KÖLTŐ

Engem folyvást üz valami.

CZEPIEC

Hová...

APA

Azt kend nem tudhati;

az úrnak sok levegő kell.

KÖLTŐ

Darumadár vagyok, bizony,
hazatérek nyárelővel;
rózsafészket építetek,

szalmát gyűjtök a tetőkről,
föltreplülök a kéményre,
szétpillantok a vidékre:

vajon, vihar közeleg? – Buján
terem nálam minden, akár a
temetőföldben:

csupa zöltség, csupa növény
s mind elszárad a nap hevén –
emellett hatalmas szikla, ahogyan

Ruisdael rajzolta. S ha valaki
szívem sebzi, nyíla hegyét belém
veti, azt nem lehet gyógyítani,

nincsen ellene védelem; fájdalmat
kell áhítani, mert itthoni, mert
hazái – s menekülni tengerpartra.

Ha a szívben bánat támad, benne
marad az a bánat és vágyunk a
hullámsírba, hullámsírban mély
álomra, vagy kegyetlen száguldásra.

Ilyen nyílhegy törött belém s ez
a fájdalom – erő.

CZEPIEC

Vegyem parasztfesleget:
nagy örömek, kis költségek.

HÁZIGAZDA

Ej, komám, mi lelte kendet!

Kend itt csak ne házasítson!

CZEPIEC

Azt akarom, nem titkolom,
gyűljenek egybe a népek,
hiszen, ha együtt lennének,
nem maradhatnának hoppon.

HÁZIGAZDA

Hát, ez dicséretes bizony ...

APA

Kend számon kér mindenfélét a

városi költő úron – ?

Hisz mondtá, ő darumadár.

KÖLTŐ

Költözö.

CZEPIEC

Fellegekbe jár!

HUSZONHATODIK JELENET

Apa, Koldus

KOLDUS

Komám! Nézze meg az ember!

Kendnek most már jól lesz dolga! APA

isten adta, ü veszi el ;

ezt manó se hitte volna.

KOLDUS

Fényes urak, asszonyságok ... hát

kend mit szól ahhoz, komá, hogy
ezek a népek mások?

APA

Ne kutassuk, ki miféle. Az úr a

lányom megkérte. Aki ember,

mind egyforma. Rég az urak

unatkoztak, mostan velünk

mulatoznak.

KOLDUS

Multatnak a nagyságosok,

pedig régi haragosok!

Vér folyt, mint a vágóhídon,

vérben jártak a condrások. APA

Pogány népek voltak, bizony, én

ártatlan vagyok s tisztá. Azoknak

meg kijár érte a pokolnak örök

kinja.

Ne vigy minket kísértésbe,

édes, megváltó Jézusom ...

Kend is látta.

KOLDUS

Láttam, tudom,

gyermek voltál, de én láttam,

tudom, milyen volt az iszony, vér

locogott, folyt a hóban

s aztán jött a Rémes Asszony,

fekete kendővel intett,

halált hintett ...

APA

Borzasztó is a kolera ...

KOLDUS

Hullott a nép erre-arra – mint

az őszi légy, ha hullik,

ezerszámmra, mindenfele.

APA

Örök nyugalmat nekik ...

KOLDUS

Hiába a keresztvetés!

Homlokukon a jel látszott,

fekete volt és parázslott.

Gyilkolásért büntet Isten.

Farsang idején volt minden.

APA
Mint a holló, károg itten
s rontja kend a menyegzőt!
KOLDUS
Hej, nem hitted ezelőtt
s az unokád úr leszlen!

HUSZONHETEDIK JELENET

Koldus, Zsidó

KOLDUS
Hogy táncolnak, hogy mulatnak . . .

ZSIDÓ
A kocsmában kell söpörni,
a menyegzőn semmi dolga.

KOLDUS
Táncoljanak csak szemétkben,
itt sem takarítanak –
ez nem a kocsmáros gondja ...

ZSIDÓ
Ne beszéljen, ne beszéljen,
munkáját Racheltől kapja,
ne itt lógjon, ott seperjen.

KOLDUS
A Mózes sem vőfély itten.

ZSIDÓ
Nekem üzleti ügyem van.

KOLDUS
Őket kocsmába csábitja!

ZSIDÓ
A menyegző hire, zaja,
hogy a táncot mind itt járja!

KOLDUS
Városi úr és parasztlány,
hát a városiak jönnek
s parasztokkal közösködnék,
ahogy illik.

ZSIDÓ
Szinjáték ez,
mert semmibe sem kerül;
összegyűltek egy-két táncra
s egyik erre, másik arra.

HUSZONNYOLCADIK JELENET

Zsidó, Pap

PAP
Árendás uram, az idő
lejárt!

ZSIDÓ
Tudom, fizetnem kell.

PAP
Magával tartok, hogy értse:
mert a Mózes pontos ember.

ZSIDÓ
A zsidót csak löknék földre,
de üzlet van, pénzt cserélnek,
most megfelel.

PAP
Paraszt engem nem érdekel,
a parasztoz mind szegények.

ZSIDÓ
Veszem, adom.

PAP
Adom, veszem.

ZSIDÓ
Enyim, tied.

PAP
Neked, nekem.
Paraszttal nincs mit kezdenem.

ZSIDÓ
Tisztelendő, odanézzem,
verekednek a parasztoz!

PAP
Czepiec Maciejt megütötte!

PAP
Kemény a Maciej kobakja.

ZSIDÓ
Lehet, hogy nincs semmi baja
s az is lehet, hogy szétverte!

PAP
Üssék egymást a parasztoz!
Mózes közben vodkát kínál,
vodka, paraszt – ez így dukál.

ZSIDÓ
Kocsmát bérlek, vodkát mérek.
Czepiec adósom, verekszik,
mert holnap kell, hogy fizessen.

PAP
Maga meg rajtuk nyerekszik,
nyüzza őket kétszeresen.

ZSIDÓ
Ha maga szívesen veszt,
visszaadom.

PAP
Van még idő.

ZSIDÓ
Az idő pénz.

PAP
Szent az üzlet:
határidő!

ZSIDÓ
Nem felejték.

PAP
Czepieccel beszéljen.

ZSIDÓ
Iszik –
csak az óvatosság segít.

HUSZONKILENCEDIK JELENET

Zsidó, Pap, Czepiec

CZEPIEC
Rólam volt szó, itt vagyok hát.

PAP
Czepiec, maga folyton út, vág!

CZEPIEC
Lemosta már, egykettőre,
kutyabaja se lesz tőle!

PAP
Hányszor intettem előre!
Verekedni gonosz dolog!

CZEPIEC
De ha egyszer ilyen vagyok, a
másik mért ellenkezett! ZSIDÓ

CZEPIEC
Czepiec úr, tartozik nekem, a
lóhere árát, kérem,
fizesse meg.

CZEPIEC
Istenedet!
A lóherét? Élősködnék,
ezek pénzünket kicsalják,
mindenünket bemocskolják!

PAP
Czepiec, maga tartozik.

CZEPIEC
Az a here semmit sem ért,
ördög fizet a terüért!
Nem!

PAP (a Zsidóhoz)
Forduljon bírósághoz!

CZEPIEC (a Paphoz)
Ejnye, ejnye, rossz tanácsos!
Hísz atyám kegyéből való, hogy
kocsmát bérel a zsidó!

PAP
Maga kevesebbet ígért.

CZEPIEC
Mert atyám túl nagy árat kért.

ZSIDÓ
Igaz is, túl nagy a bére, adja
lejjebb, tisztelendő!

CZEPIEC (a Zsidóra mutatva) Az
ilyet, azt kell is nyüzni!

PAP
Csak a méltányos bért kérem.

ZSIDÓ (Czepiecre mutatva)
Ha fizetett, én is adok, addig
nem.

PAP (Czepiechez)
Fizess!

CZEPIEC
Hóhérok!

I-lát pénzemnek ki tolvaja, a
zsidó, vagy tán az atya?

PAP
A vodka –

ZSIDÓ
Szerezzen!

CZEPIEC
Kutyák!

Tisztelendő, megbocsásson,
de olyan haragos lettem,
hogy összetörném, de menten
még a testvéremet is!

HARMINCADIK JELENET

Vőlegény, Házigazda

VŐLEGÉNY
Verekednek, vitatkoznak!

HÁZIGAZDA
A kedélyek már lobognak! Mert
a vérük izzott fel, csupán
fegyver, más se kell,
s meggyulladnak, mint a szalma;
csak egy penge megvillanjon és
rohannak árkon-bokron –
ezernyolcszáznegyvenhatra, kész a
paraszt ma is, tudom!

VŐLEGÉNY
Pedig szörnyű volna, bizony ...

HÁZIGAZDA
Máig azt a farsangot dicsérik!

VŐLEGÉNY
Még nem éltem, de mesélték, ám
elrontja falum képét, kiabrándít,
hogy gyilkoltak; kutyák voltak,
megfertőzték a vizünket,
vér mocskolta mellükön az inget.
Más a mai parasztnép ...

HÁZIGAZDA
Meglátod, eljöhét még ...

VŐLEGÉNY
Mi már mindent elfeledtünk –
nagyapám átfürészelték,
mi már mindent elfeledtünk.

HÁZIGAZDA
Az apámat legyilkolták, vasvilla
hegyére dobták; kapával meg
furfósbotlalt vérben, jégen át
hajtották; mi már mindent
elfeledtünk.

VŐLEGÉNY
Hogy változnak az emberek, be
furcsán szövéődik minden; mi már
mindent elfeledtünk: nyomort,
mocskot, keserveket s kitűzzük a
pávaatollat.

HÁZIGAZDA
A természet megváltoztat; az
ember őrzi a hitet,
hogy valami egyszer lehet,
cipeljük a betlehemet,
évről évre járunk s várjuk, hogy
valami, talán, lehet ...? A
természet megváltoztat: a szél,
mely a mezőn lobog,
a föld, amely remeg, dobog –
lélegzünk halk, langy párákat,
lábunk kalászkok közt topog;
lehet, hogy a földünk gyatra,

Jasiek

mégse lépünk más utakra;
voltak, lesznek istenek;
van még hit az emberekben.
VÖLEGÉNY
Be furcsán függ össze minden ...
HÁZIGAZDA
Minden furcsán szövődik.

HARMINCEGYEDIK JELENET

Házigazda, Pap

HÁZIGAZDA Tisztelendő
uram siet, indulna már,
befogatok . PAP

Kellemes volt, későre jár;
sajátságos, hazai táj,
sajátságos az ifjú pár.

HÁZIGAZDA
Érdekes, különös dolgok.
Jánosáldást!

PAP
Egy pohárral!

HÁZIGAZDA
Kurdes!

PAP
Régi lengyel bordal –

HÁZIGAZDA
Kurdes, ígyál, jó barátom!

HARMINCKETTEDIK JELENET

Haneczka, Jasiek

HANE CZKA Köszönöm,
Jasiek ...

JASIEK
Jól esett?

HANE CZKA
Jó, jó ... később táncolunk még.

JASIEK
Úgy bánok magával, mint szép
festett, fényes ékességgel,
hímes, húsvéti tojással.

HANE CZKA
Jasiek – később táncolunk még.

HARMINCHARMADIK JELENET

Kasper, Jasiek

KASPER
Jasiek, figyelj egy kicsit,
pajtás, mondok valamit,
találd ki!

JASIEK
Nem tudom.

KASPER
Kellünk a kisasszonyoknak.

JASIEK
Tán bizony ránk áhítoznak.
Kasper, figyelj egy kicsit,
pajtás, mondok valamit,
találd ki!

KASPER
Nem tudom.

JASIEK
Ők velünk csak játszadoznak.

KASPER
Ugyan, ne higgy a dolognak,
hisz nem vagyunk gyereknepek!

JASIEK, KASPER
Hej, Krakóban a legények .

JASIEK

- I. Cifra süveget veszek,
pávatollal ékeset! Páva
tolla cifra,
leng a páva tolla! Uri
házat építtek!
- II. Uri házba bémegyek, egy
zsák aranyat veszek!
Kiszórom a sárba, a sok nép
hadd lássa! Pávatollas úr
leszek!

HARMINCÖTÖDIK JELENET

Völegény, Tanácsosné

VÖLEGÉNY

Aki akar, szája járhat,
furát ebben miért látnak: hogy
víz helyett tejet iszom, ki
menekül, azt nem hajtom, nem
udvarolok hiába,
menyasszonyra hosszan várva s
évekig csak jegyben járva.

TANÁCSOSNÉ
Nem változik véleményem.

VÖLEGÉNY

Az a kérdés, honnan nézem. Egy
kredenc, egy semmi szekrény
változtat a pár szerelmén, pedig
vártak, egyre vártak — én ismertem
olyanokat,
kik öt évig jegyben jártak
s egy kredenc miatt elváltak.

TANÁCSOSNÉ
Nem változik véleményem.

HARMINCHATODIK JELENET

Költő, Rachel

KÖLTŐ

Őn majd szerelemben esik,
egy parasztna . . .

RACHEL

Ez a jóslat ...?

Én kedvelem a fiúkat,
s ha csinos az eszemadta ...
Gyerünk csak a természethez.

KÖLTŐ

Jóslatom nem is vitatja:
más nem akad és nem is lesz,
panaszolta már az atyja, mily
költőieskedő!

RACHEL

Ő mindent megenged nekem és
büszkélkedhet is velem. Szörnyen
izgalmas, ugye? Haszon, handlé –
én meg ő –?

KÖLTŐ

Őnben minden lírát fakaszt, az
atyja meg a sok paraszt.

RACHEL

Iszonyúan sok verset olvastam.

KÖLTŐ

Írt is talán?

RACHEL

Nem, azt nem akartam.
Izlésemben mindig makacs maradtam,
mert a fércművet mélyen lenézem;
de ahová pillantok, megérezem a
hívós, szent költészetet és ő
ment meg.

HARMINCEGYEDIK JELENET

s azért mindig boldog vagyok, mert
szent és mert nekem ragyog.

KÖLTŐ

Szent költészet kedvelője,
rózsákkal beszél, kertjébe térve,
ismerőse a felhők világa,
most egyszerre a gyűjteményébe a
kisasszony egy költőt kívánna.

RACHEL

Miért korhol állandóan –
hiszen a titkos létet
már nem látom sötétnek.

KÖLTŐ

Bizony, sötét, vak homály van – de
ég az ön szíve vágyban, bújjunk hát
el itt, a kis szobában ketten . . .?

RACHEL

Csak egy percre jöttem e
szétclalolt, zengő házba,
mint, ha lepke fénybe roppan, éjjel,
mikor ég a lámpa,
de távozzom alázattal menten
haza,
majd képzelődve önre gondolok
messziről,
s ha érzem, szerelmes vagyok,
küldök majd kulcsot s levelet.

KÖLTŐ

Költészet, csapongj, repess,
röppenj szobáról szobára,
szállj a kerten át,
szállj a kertben alvó fákra; és
míg árnyaik alatt
ön, kisasszony áthalad,
sálja a bokrokra libben
s a rózsát borító szalma
s a bokrok szomorú árnya
érezze át az ön vágyát,
mely kisasszonyt körülveszi s
árnyá teszi . . .

RACHEL

Igen, igen ...

KÖLTŐ

De mihelyt egy társra lelne,
szívcekskéje vígabb lenne
s bűnbe esnék ...

RACHEL

Igen, igen : .

majd elmegyek, át a kerten, ön
álljon az ablakban itt.

KÖLTŐ

Én elnézem szívesen,
míg ön bolyong szerelmesen a
kerten át, arca halvány,
angyal félig s félig leány,
s egy szalmabáb fölél hajlik, mint
a Burne-Jones képein – én
maradok a melegben. RACHEL
Nem kell úgy féltetni engem. A
szörnyű fagy át nem járja, kis véd
rózsák illatárja
s beföldi szalmaruhája,
de kibontják tavaszon
s magától, újra kinő!

KÖLTŐ

Kitűnő! —
de mért duzzog a kisasszony?

RACHEL

Nézzé, ott a rózsátó
szalmaruhával borítva;
a szalmabábnak elmondom,
elpanaszolom neki,
hogy mennyit bántott mindenki;
rosszat kaptam,
csúf szó sértett, belém vágott,
pedig szerelemmel jöttem! –
Meghívom a szalmabábot, jöjjön
ide, menyegzőre — talán
elfogadják tőle,
hogy igazat mondott Rachel.

KÖLTŐ

A kisasszony neve Rachel –

RACHEL

Változtatott ez valamit?

KÖLTŐ

A kisasszony arca virít – örülök,
hogy szép a neve – hívjon csak
vendéget bátran – olyan lírai a neve
...

RACHEL

Remek ugye – –
Most pedig, tisztelt uram,
figyeljen!
Azt akarom, csakugyan,
költészet gyűljön önökben;
legyen itt, a Menyegzőben
csoda, fény, virágok éke,
zümmögés, villám zenéje ...

KÖLTŐ

És a szalmabáb !

RACHEL

Érzi végre ... !
Megtogta képzeletét
szalma, éj és rózsátó,
e földöntúli Erő!

KÖLTŐ

Menyegzős, nagy felvonulás,
óriási hangulat!

RACHEL

Most bámulom az urat!
Ez az egy perc – és adieu – ön
most költő, ihlető! KÖLTŐ
Kisasszony a sálját veszi –
tehát adieu!?

RACHEL

Nem is való nekem zseni,
szórakoztam,
csupán pour passer le temps.

HARMINCHETEDIK JELENET

Költő, Menyasszony

KÖLTŐ

Menyasszony, ez a te napod,
valóság lesz akarod; arcodon
a vágy maga.

MENYASSZONY

Ezt nem hallottam soha, ma
bármit kívánhatok?

KÖLTŐ Ha kéred, parancsolod, mivel te
vagy menyasszony ma, arcod, mintha
jázmin volna ...

MENYASSZONY

Vajon mit akarhat tőlem,
ilyen sokat, vár felőlem az
úr?!

KÖLTŐ

Mivel boldog vagy ma,
hívj a házba vendégeket, hívd meg
szerencsétleneket, kiket örök tűz
emészt, kik a pokolban, kegyetlen,
ülnek dermedt réműletben, ott
várják a menekvést.

MENYASSZONY

Minek a sok pokolfajzat?

KÖLTŐ

Hadd jöjjenek, hadd halljanak a
Menyegzőn muzsikát ...

MENYASSZONY

Ki hallott még ilyen csudát?
Annyi ember hová fér el?

KÖLTŐ

Fogadjuk őket zenével,
jön a szellem, megáll, bámul, és
mint a füst, repül tovább!

MENYASSZONY

Maga mesél összevissza. Én
nem értem, mi a titka,
itt jön ni – majd az uram.

HARMINCNYOLCADIK JELENET

Költő, Menyasszony, Vőlegény

KÖLTŐ

A vőlegény ... ! Te, vőlegény,
hiszen költő vagy te is,
úr a magad ünnepén!

VŐLEGÉNY

Boldog vagyok, boldog vagyok,
akár az egész világot
vendégségbe hívnám már!

KÖLTŐ

Hívd meg hát a Szalmabábot,
amely ott a kertben áll!

VŐLEGÉNY

Hahaha, hahaha,
szalma, gyere
Menyegzőre,
én hívlak, a vőlegény,
ünnepelni,
vígan lenni!

MENYASSZONY

Van italunk, ételünk,
gyere, ne törődj velünk!

VŐLEGÉNY

Van ételünk, italunk,
szalma, gyere
Menyegzőre!

MENYASSZONY

Gyere, gyere, meghívunk!

KÖLTŐ

Hahaha!

MENYASSZONY Hahaha!

Hogyha éjfél után, ide
mulatozni gyere be!

VŐLEGÉNY

Hahaha!

KÖLTŐ

Hahaha ...

MENYASSZONY

De a hívást hallja-e, mert
süket szegény feje!

VŐLEGÉNY

Hozz magaddal, kit akarsz,
menyegzőzünk,
mulass velünk!

MENYASSZONY

Mulass velünk!

VŐLEGÉNY

Hahaha,
elfogadja, hallja-e?

MÁSODIK FELVONÁS

*A gyertyákat eloltották; az asztalon kis,
konyhai lámpa ég*

ELSŐ JELENET

Háziasszony, Isia

HÁZIASSZONY

Levetkőzni, aludjatok,
Későre jár az idő!

ISTA

Én nem akarok, zenét
hallgatok, aludjon a többi
gyerek
ahogy vannak, heverjenek.

HÁZIASSZONY

Nem hallottad?

ISIA

De, mama,
a körtáncot; kérem, kérem,
a kemencéről, hadd nézem!

HÁZIASSZONY

És holnap a fölkelés?
Ágyba későn este mész, s
reggel költeni nehéz!

ISIA

Mama, kérem, engedje,
úgy nézhetném a táncot,
lakodalmass körtáncot,
mama, mama, engedje, ma
este, ma este!

HÁZIASSZONY

A szemed majd lecsukódik,
ásítózol is, lám.

ISIA

Lennék végre nagylány,
nyoszolyólány, hogy én is a
körtáncot ropnám.

HÁZIASSZONY

Hozd a lámpát, hozd ide
ringasd el öcsédet
légy jó, no gyere,
s a körtáncot nézd meg.

MÁSODIK JELENET

Háziasszony, Isia, Klimina

KLIMINA (a másik szobában)

Járják már a lakodalmast,
jőjjön már, jőjjön már,
minden asszony táncot jár.

*A két asszony kis méccsét gyújt és így, világgal
a kezükben mennek a másik helyiségbe, ahol a
lakodalmass táncot járják. Miután kimentek,
Isia egy pillanatig egyedül játszik, a lámpa
belét föl- s lecsavarja, a fénybe bámul. A
szobai óra éjfelet út*

HARMADIK JELENET

Isia, Szalmabáb

SZALMABÁB

I. Ki szólított,
miért hívott – –
felkészültem,
ihol vagyok:
menyegzői
öltözékben
mindjárt hozom
sok vendégem,
kiket a szél felkapott.
II. Kinek mit rejt a lelke,
mit álmodik éjente, ha
búsul,
ha vidul,
lehet nagyúr vagy betyár,
a menyegzőn táncot jár.

ISIA

Ejnye hát – el innét, mi
ez a szemét?!

SZALMABÁB

Szólíthatod szüledet, sok
vendéget fölhajtok, akiket
csak meghívott.

ISIA

Szalmabábu tűnj innen!
Zörgő-hulló szemétje,
hess ki, a rétre!

SZALMABÁB

Szólíthatod szüledet ...

ISTA

Hess, ki a rétre,
zörgő-hulló szemétje!

SZALMABÁB

Hívd csak ide az anyád ! ...

ISTA

Hordd el magad Szalmabáb!

SZALMABÁB Ki
szólított, miért
hívott ...

ISIA
Bepiszkítod a szobát,
tűnj el innét, Szalmabáb!

SZALMABÁB
Ahogy voltam, úgy jövök,
a te apád kötözött,
attól fél, attól fél,
elszárít a fűvó szél,
elfagyasztja a rózsát
szalmaruhát adott hát,
köntöst adott, jön a tél...

ISIA
Zörgő-hulló szemétje,
tűnj el, hess! ki a rétre!

SZALMABÁB Ki
szólított, mért
hívott ...
... ..

NEGYEDIK JELENET

Marysia, Wojtek

MARYSIA
Gyere, fújd ki magad, Wojtek,
Nem bírom a táncot én sem.

WOJTEK
Hej, szívem, kis feleségem,
mostan miattad búsulok,
táncolj, szól a muzsika,
mulass ...

MARYSIA
Nem kívánom annyira,
szívesebben maradok
melletted.

WOJTEK
Valami a fejem megkavarta
mintha a te lakodalmad volna. *(Dúdol)*
„Hej, Marys, nem nekünk húzzák,
nem nekünk ...”

MARYSIA
Gyere, pihenj egy kicsit,
kialszod a nyavalyád.

WOJTEK
Megszédültem hirtelen,
úgy zúg ez a muzsika
s mintha itt, a levegőben
csupa árny bolyongana.

MARYSIA
A lámpa lobogva ég
s árnyék vetül a falra,
a sok árnykép körbe száll –!

WOJTEK *(dúdol)*
„A lovam tilosban jár,
szeretöm is másé már ...”
Nyújtsd a képed, feleségem.

MARYSIA
Mit akarnál –?

WOJTEK
Lelkem, Marys!

*Mindketten a mélyben levő alkón felé
mennek, s Marysia magával viszi az asztalon
égő lámpát. A szoba sötét marad, csak az
alkón világos; fénysugár vetül a menyegzős
ajtóból is*

ÖTÖDIK JELENET

Marysia, Látomás

LÁTOMÁS
Lettél volna feleségem,
eljegyeztelek.

MARYSIA
Te voltál a vőlegényem
én szerettelek.

LÁTOMÁS
Napfény voltál, arany napfény,
most didergek odalenn.

MARYSIA
Ruhád fagyot lehel felém,
Dohosan – hidegen.

LÁTOMÁS
Fény parázslík arcod gödrén,
véred lángol hevesen.

MARYSIA
Lettél volna férjem-uram s
feleséged én.

LÁTOMÁS
Marys, Marys, menyasszonyom,
messzetűnt remény.

MARYSIA
Merre vagy te, merre, mondd?
Elutaztál messzire,
haszontalan vártam reád,

hűséges híved!
Merre vagy te, messzire?
Hol keresselek?

LÁTOMÁS
Jártam egyre, idegenben,
nyughatatlan utazó,
de most már a föld alatt
férgék rágiák csontomat.

MARYSIA
Jaj, istenem, istenem,
férgék rágiák csontodat.

LÁTOMÁS
Tátra hangja visszahívott s
itt vagyok, itt vagyok,
zsibongva hívott a ház, úgy
gondoltam, belépek réges-
régről eléd állok; sírverem
most a házam, válogatós
nem vagyok, számos próbát
kiálltam, de hullává nem
váltam, ne hidd, Marys,
hazugság. Él a lelkem, a
lelkem, hazafelé
hallgatóztam, zsibongva
hívott a ház.

MARYSIA
Hol van hát a sírod?
Ugy hallottam, nagyon messzi,
sem eljutni, sem elérni.

*Marysia az arcát a tenyerébe rejtí, de a
Látomás hirtelen elrántja a kezét*

LÁTOMÁS
Könnyed perzsel, könnyed éget,
hagy a sírom, nem kell;
itt vagyok, no jer!
Emlékszel a délutánra,
a körtefa árnyékára,
kint a zöldben, itt, a kertben,
napsugárban, verőfényben,
álltunk kettesben, veled –?

MARYSIA
Rég volt, rég, sok éve már!

LÁTOMÁS
Hajtsd vállamra fejedet.

MARYSIA
Kéz a kézben, ott veled –
szívünk menyegzőre vár!

LÁTOMÁS
Rég volt, rég, sok éve már!

MARYSIA
Ilyen menyegzőm lett volna,
mint épp ez, a mai itt.

LÁTOMÁS
Táncoljunk hát, egyszer körbe,
aztán az éj visszahív.

MARYSIA
Sok barátod együtt van ma,
maradj velünk.

LÁTOMÁS
Egyszer körbe,

aztán az éj visszahív,
vissza, ködbe, vissza ködbe.

MARYSIA
Ez a kettőnk lakodalma,
egyszer körbe, egyszer körbe.

LÁTOMÁS
Szemed a bánat befödte ...

MARYSIA
Szád, mint pégyerem, olyan.

LÁTOMÁS
Szoríts, fogjál szorosán,
öleljen át két karod ...

MARYSIA
A ruhám elszakítod,
sír hidegét árasztod.

LÁTOMÁS
Szeress!

MARYSIA
Eressz, hagyj, elég!

LÁTOMÁS
Ne védekezz – semmiség . MARYSIA

Ruhádból sír szaga száll,
ez nem te vagy, a halál!

LÁTOMÁS
Parancs szólít, menni kell,
egyszer körbe ...

MARYSIA
Állj, megállj!

HATODIK JELENET

Marysia, Wojtek

WOJTEK
Marys, mért vagy olyan sápadt –?

MARYSIA
Csak ez a fény olyan bágyadt,
a lámpafény ...

WOJTEK
Reszketsz; mitől?

MARYSIA
Ajtót nyitottam s kívülről hideg
szél jött, semmiség –

WOJTEK
Most meg újra tűzben ég az
arcod –

MARYSIA
A nézésedtől;
ölelj, Wojtek, ölelj engem,
inkább te légy, te légy velem.
WOJTEK *(dúdol)*
„Gyere, Marys, gyere hozzám,
elélünk mi egy zsák búzán.”

HETEDIK JELENET

Udvári bolond, Újságíró

UDVARI BOLOND *(jön)*
Valaki mászkál utánam.

ÚJSÁGÍRÓ
Valaki előttem lép.

UDVARI BOLOND *(már leült)*
Kicsi házban lengyel nép:
hazugságok és siralom,
aljasságok, ártalom,
lengyel álmok, félelem;
ismerem, jól ismerem.

ÚJSÁGÍRÓ
Ki vagy? —

UDVARI BOLOND
Bohóc.

ÚJSÁGÍRÓ *(ráismerve)*
Nagy férfiú!

UDVARI BOLOND

Nagy, mert bolondsipkát hordtam,
nagy, hiszen sír mélye fed, bolondotok
egyre több van, gyűlést tarhattok
nyugodtan; salve, testvér!

ÚJSÁGÍRÓ

Bátyám, salve!

Sok kisszerű bohóc lézeng,
mindent szürkeség fedez be,
kihuny a nemzeti eszme;
kialudt a fáklyák fénye,
melyek kezünkhöz láncolva
égték, fényük szerteontva.
Mind leégett már a gyanta,
de mert csuklónkhoz van kötve,
most a kezünk ég lobogva, kint,
keservet hord örökre.
Nemzetünket, hogy megmentsek,
sok bolondra volna szükség,
fetrengünk saját kínunkban, ezen is
kacagunk csak. A nemzeti tűz
kilobban, látunk szörnyű dolgokat,
a neveltség és gyalázat
ébresztenék már szívünket,
mely aljas rabbá tett minket s
vérünket megmérgezi.

UDVARI BOLOND

S alusztok inkább --

ÚJSÁGÍRÓ

Ez minden!

Elaltatom saját lelkem,
elaltatom a testvérem;
mindegy minden, mindegy minden,
ami rossz, az jó is egyben, történnek
borzasztó dolgok. Én, ahogy elnézem
őket nem látom jónak jövőnket,
messzire van mindenképpen attól, mi
nagy volt hazánkban, minden csak
volt és elromlott, vissza nem tér,
porrá omlott: ki hisz rég volt
Alkotmányban! Hiszen Anyánk sírba
hullott, a család szemfödél alatt; még
a pap is beszentalte, sok sírásó
elföldelte;
s aki epigon még maradt,
vidám tort ült a sír felett,
vidámsága átkot rejtett; borba
fojtotta a lelket
s nem ölhette el a szívet. Üvölt
a szív, hiszen még él, sír a
templom lépcsőjénél, az
oltárnál véret ontja, majd
kínlódva és jajongva,
önsajnálatát árasztva
vádolja magát megint.

UDVARI BOLOND

Kigyelmed meggyónja mind s
mások bűnét is bevallja;
kigyelmednek hull a könnye,
szíve szakad, lelke vérzik; de sok
szavából is látszik,
hogy egyébként – nyugton alszik;
visszakapja víg kedélyt – Kigyelmed
kész keseregni, mások bűnét
elrebegni, más szemében látni
szálgát, mocskot, vétket, hibát,
szennyet és felebarátja helyett
meg is gyónik szívesen. — 0,
szavamra ! neveltséges –
feloldozást is vár tőlem,
hogy meggyónja mások bűnét?

ÚJSÁGÍRÓ

Atyák bűne száll fiúkra; fiúk
hordják atyjuk vétkét; ezt is,
azt is átok sújtja, kicsik,
nagyok emlékeznek,

kezünkre láncot kik vertek és a kéz,
mely így lesújtott, honi kéz volt. –
Örök kétség, melyben él a test, a lélek;
ez örli fel a gyengéket – kétélű kard
kellett, tessék – gyengék vagyunk. –
Sújt a nagyság,
az átkot hátunkra vonták: bűnünk
foltját, gyászunk leplét, mint a
Dejanira ingét; bűnös a nagy és a
törpe — milyen lehet akarásunk?!
Gonosz varázs fogta körbe
láthatárunk.

UDVARI BOLOND

Könnye egyre!

Egyre ontják más keservét!
Miért fájlalod azokét,
akik már sírban fekszenek? Azt
hiszed, sírjukból kelnek, új ruhát
és fegyvert vesznek – s te
hullákkal kéz a kézben kín-lakára
mégy szépen, s egyre azon
rágódnál, amit más megrágott
már, amit magába más szívott,
amitől elrothadott;
ilyen a te nemzedet?!

ÚJSÁGÍRÓ

Az enyém ilyen lett –
nem is tudom – sirály rikolt,
amint sziklák fölött libben, sirály
rikolt néma ködben, hangja
borzong élesen, ha messzire tűnt a
part. Halk a tenger, felhő gyűlik,
de hiába vársz vihart.
Csak süket üresség tátong némán, és a
szárny feszül, röptére készen, nem
áhítja, nem, hogy hazatérjen,
s tudja, hogy ahová készül,
földet nem lel menedékkül; s
híven átkos, ítélt sorshoz,
repül – megállni se merne, vér
csillan szájszögletében, ha
elfárad – lezuhan,
nem siratják sehogyan,
holta – megváltó bukás.

UDVARI BOLOND

Holló dala, károgás;
kábán a harang szavát
csak siratónak hallod?

Hallottad-e az Ő hangját,
a zengő Zsigmond-harangot?

ÚJSÁGÍRÓ

Zsigmond, Zsigmond . . .

UDVARI BOLOND

Király-harang :

A király lábánál ültem,
az egész udvar körültem, a
királyfi s a leányok, meg
Bona, királynéanyjok,
himmuszt énekelt a kórus; – a
harang emelkedett. Mindenki
fölfele bámult, a harang
emelkedett – a toronyba érve,
fönről szertezengett:
hangja szállt, lebegett,
ringott fenn, az égben,
felhők közelében —
s a nagy tömeg térdre hullott.
A királyra néztem,
a király izzott . . .
A harang zúgott.

ÚJSÁGÍRÓ

Ma is zeng ez a harang, ha nagy
holtat temetünk: ma is cseng,
hív ez a hang,

halljuk, hogy zúg templom csendje,
zavarodik minden elme,
jajszó hallik, ima kél
és Ó, a király-harang
folyvást, folyvást zúg, zenél,
gyász-palást a hangja
s helyettünk szól. – Szakad minden
köröttem s nincs hová mennem.

UDVARI BOLOND

Ha szívem kettéhasítod,
mást nem találsz benne,
csak nyugtalanságot:
égo szégyen és gyalázat
kínozz engem:
szakadékbba kerget minket a
Sors –

ÚJSÁGÍRÓ

Lidérc!

UDVARI BOLOND

Szégyen vagyok!

Tudok rosszabbat, mint Dante: élő
poklot!

ÚJSÁGÍRÓ

Élek benne!

UDVARI BOLOND

Közös pokol!

ÚJSÁGÍRÓ

A közösség!

A legszörnyűbb szenvedések,
bohóctréfák – –
s benne mi koldusszegények.
„Együtt” – minden cég jelzése,
„együtt” — az úr meséje, „együtt”
– a paraszti „üsd”, „együtt” – a nő
fecsegése, hiúság, felsőbbrendűség
– s közben e semmiség:
megtört szív, mely véret ontja.

UDVARI BOLOND

Szavad árja
folyik, akár az én időmben, híres
szószátyárfajta
új sarja!

ÚJSÁGÍRÓ

Várnék inkább a halálra,
várnék százszor,
mint e hajsza, örök vágta szakadék
felé, a szédületbe! Röptünknek bár
lenne vége! Folyik, dúl az örök
csata, zuhanok a holt kövekre,
ajkamon megfagy az ima,
röptünknek már lenne vége! – Tűz
emésszen mindent százszor, válják
minden porrá; hulljon, mint a
leomló oszloposor, minthogy
megétesse nek
temetés utáni toron;
tűz emésszen mindent százszor,
böjtös lengyel dolgainkat, a mi
lengyel szentjeinket, szép
szívárványhídjainkat, melyek
semmin át feszülnek, a búcsújáró-
képeket,
Csensztohovát – a Hitünket! –
Tragédiát hívok!

UDVARI BOLOND

Kuvik . . .

ÚJSÁGÍRÓ

Csak szerencsétlenség szülhet
kiáltást, mely szívből szakad, s
felzúg egy nemzedék helyett! –
Merre vagy, Lelkiismeret! Hisz
fejünkhöz annyit vágta igazságot
– vagy vicceket?? Ahol állunk,
lengyel mezsgye, de nem vagyunk
jelen itt se! A sorsunkból játékszer
lett.

UDVARI BOLOND

Kuvik!

Fölizgatnak kártyapartik, vagy nőikkel élt forró lázban, a lelked hányinger fojtja és a düh pillanatában vakon futnál romlásodba. De ha szélvész szertefújta, gomolyog a semmi polyva, befődi a szakadékot, elfullasztja kiáltásod s kisszerűnek látod majd, amely senkit meg nem hajt, s ontja rothadó szagát, míg fölfalja önmagát. – Tudom, mi a szív keserve, ha vert szög keresztüljárja, mikor testünk korbácsoljuk; köpj a bűnre, gonoszságra, de a Szentséget ne köpd le, mert szükség van szent dolgokra, de a Szentséget ne köpd le, mert az fáj.

ÚJSÁGÍRÓ 4
Tragediante ...

UDVARI BOLOND
Commediante,
nesze a bolondjogar.

ÚJSÁGÍRÓ
Te őrzöd azt, vén udvarnok, neked csak: status, quo ante; úgy hozzád nőtt a bolondság.

UDVARI BOLOND
Nesze, az evező, fogd hát! Ez sötét árvíz kavar, itt a lengyel bohócjogar, kavard a vizet.

ÚJSÁGÍRÓ
A Fátum, az hajt, űz minket s keresztútnál a Gonosz! Válaszút, mely fölfal mindent; Démon vagy te, a Rossz Lélek, bohócsorsod az enyém lett, lelkem volt az áldozat s lelkem nyugszik rög alatt – nem érzek semmit se, csak döghalált.

UDVARI BOLOND
Kavard az árt! Itt a lengyel bohócjogar, kavard a vizet!

ÚJSÁGÍRÓ
Nincs bennem igyekezet. Egykor ifjú volt a szívem, te ragadtad ki belőlem, véreembe mérget locsoltál. Sötét van már, kiutat az Ég se mutat ...

UDVARI BOLOND
Űz a Sorsunk, hajt a Sorsunk – Nagyság Űresség: csak hangok. Szíved fulladt – te kezdted a bolondhangot: nótám fujjad! Hazudj hát, nem értik úgysem, a tömegben! Itt a bolondjogar, fogd! Vezérkedj! Kavard a vizet! Menyegzőre, Menyegzőre! Menj, eredj! A nemzet kádját kavard, mérgeket szívébe mard! Menyegzőre, Menyegzőre! Állj az éltre!!!

NYOLCADIK JELENET

Újságíró, Költő

ÚJSÁGÍRÓ
A zavarból talán ember kel ki, múlik majd az éhség lángja,

vagyok rokkant, vagyok béna senki, minden percem pokol várja. Ifjúság! szakíts ki engem, már penész lep mindent bennem; Ifjúság! de messze tüntél, pedig alig tegnap ... alig tegnap ...

KÖLTŐ
Mi ez a nagy, keserű fájdalom; változtató csoda szállt rád?

ÚJSÁGÍRÓ
Egy árnyék suhant mellettem, egy óriás, csupa válság – s rámhagyta a kormánypalcát.

KÖLTŐ
Nem tagadom, töprengeni hasznos, de ha ennyi fájdalom kíséri? ÚJSÁGÍRÓ Borzasztó ily keserűen élni, a sok szellemi tortúra mardos, köt megannyi társasági forma, általuk rangot szerezni könnyű volna, s nekem nem kell, megvetem, köpök rá, köpök az egészre, teljes szívből – az abroncsot nem törhetem szét mégse, gyűlik bennem undor mérge, sértenek a szavak, bármit hallok. A Barátság, Irgalom – hazugság, s folyton a barátságról szavalnak. A szerelem csak bohózat s köröttem szerelemről beszélnek. Vendégségben sem őszinteséget, zenét hallok csak: mi lengyel

muzsikánkat, látok falra aggatott szablyákat, sok festményt, nemzeti képet. Minden kínoz, fáj nekem és éget: egyáltalán, mihez van jogunk? ! Egyáltalán, van-e jogunk élni . . . ? Rabság hálója fog, lepkék vagyunk, hozzászoktunk, mert enni kell, hát hizlalnak hullamérgen. E siralomvölgyben, érzem, hullaként rothadok cl ...

KÖLTŐ
Elkeseredtél, mert szól a zene, bezárul a víziók özöne s hat az idegekre.

ÚJSÁGÍRÓ
Idegekre?
Azokra a pókhálószalakra, melyek lelkünk tartják fogva; miközben a zenét hallom egyre, szinte úgy érzem, a lelkem körbelohol, fényét ragyogtatva.

KÖLTŐ
Úgy érzed – ez is híven mutatja, hogy csak egyre újabb képzelődés.

ÚJSÁGÍRÓ
A költészet! – nyugalmas szieszta, altatás, meg érzéstelenítés, bárhogyan van, csak keserűt ne mondjak! Jaj, mért áztatod, csalod magad, lázban égsz te is, csak álarc, hazugság külső nyugalmad. Jaj, úgy zümmög a zene, mint kaptárban méhcsalád – mi pedig a lódarazsak: torkomat ez fojtogatja, a nemzet zengő vigalma, ezért zúg a fejem folyton, undorít a beszéd, fáj s a fájdalomtól undorodom.

KÖLTŐ
Add a kezed!

ÚJSÁGÍRÓ
Hagyj békében – kimegyek – majd a szélben . . . levegő kell . . . !

KÖLTŐ
Add a kezed . . .

ÚJSÁGÍRÓ
Hagyj békében!

KILENCEDIK JELENET

Költő, Lovag

KÖLTŐ
A végzeted és a Halott – jogait követeli. Zajjal, szédítő beszéddel életre kel s hozzám ér el ; zord Erő az, mely sírkövét emeli s hangját hallom:

LOVAG
Add a kezed!

KÖLTŐ
Eressz!
LOVAG
Maradj!

KÖLTŐ
Hagyj
LOVAG
Enyém vagy !

KÖLTŐ
Kezed rejti vas páncélja, halántékdod vas fedi be.

LOVAG
Szedelőzködj, hol a szárnyad, gyáva, lóra, lóra, te! s átkodnak most végét veted!

KÖLTŐ
Miket beszélsz, rémes látvány, méghogy lóra –? Vas állkapcád csattog, mered, kezem markolja vaskezed.

LOVAG
Ébredj, deák, lóra ülj, mint a sasmadár, repülj! Nyergelj hát.

KÖLTŐ
Meggötöz engem!

LOVAG
Lóháton fölismersz menten – foglyom, engem szolgálj ; kényszerítlek, Erő vagyok ; előttem s utánam tűzvész lángja száll; az úton, merre nyargalok, fáklyaként az erdő lobog, csapkodnak villámszuronyok, én, a Szellem: Hallgasd, lelked figyeljen!

KÖLTŐ
Tűnj az éjszakába – eressz, zsibbad, elhal kezem . . .

LOVAG
Enyém vagy!
KÖLTŐ
Eressz!

LOVAG
Menny dördül..

KÖLTŐ
Az egész ház belé döndül ...
LOVAG
Álmodozó, tudod-e, válnod mivé kellene?

KÖLTŐ
Kísértet vagy, látomás.

LOVAG
Fény kel, hajnalhasadás! Feladatod tudod-e?

KÖLTŐ
Kísértet-Szó!
LOVAG

Előfutár!!

KÖLTŐ
Mint álomban, hangod úgy száll; képzelt lovag, látomás, testet öltött, élő arcot.

LOVAG

Vért kívánok, véres harcot!
Boldog éjjel hazatérek,
míg ott künn vihar zokog, Vért
hozok, fegyvert hozok. **KÖLTŐ**
Álomtájról jössz, kísértet . . .

LOVAG

Túlvilágról, porvidékrül, jöttem
tűzön át, mely éget s omló
sírokon keresztül. Vad vágatában
eröm gyengül, vért hozok,
fegyvert hozok.

KÖLTŐ

Míg ott künn vihar zokog,
síról, porból kelsz talán. **LOVAG**

Reszless hangom hallatán:
Jagelló, Grünvald, sok fegyver!
Vívtak, öltek vad sereggel, bógótt,
zúgótt szélvihar;
hulla hullát eltakar!

Folyt a vér vörös patakja!
Ott van!! – Óriások harca,
Witold, Jagelló, Zawiszá,
ott van!! – ádáz, szörnyű harcon
napfény csillan száz sisakon, dárdá,
kardok, öklelőfa,
nyílhegy, beszakadva vállba,
hullahegy, halottak sánca;
a hősök máglyája készen:
áldozatra –
ott van – rohanj, repülj!
Fegyvert amonnan vehetsz,
kopját, kardot, pajzsot
s állj a vérözönben,
míg sápadt virradatot
kelt hatalmas hangod,
a holtak kelnek,
lovagok gyűlnek,
öklelőfát fogva célra törnek!!
Siess, ott a hullahalmok;
félredobom szemfődelem,
itt az idő, feltámadok!

KÖLTŐ

Ég a könnyem, ég a könnyem,
mivé lettem volna ott.

LOVAG

Fegyvert, örülést hozok.

KÖLTŐ

Leheleted hideg síré . . .

LOVAG

Szemembe nézz, adj kezet,
esküdj, add a lelkedet.

KÖLTŐ

Sírbolt mélye sisakodban,
szemed helyén sötét lyuk van,
rostélyod mögött az Éj;
vérted kong mind süketebben.

LOVAG

Kard és erő, győzhetetlen;
szemembe nézz, adj kezet,
ismersz.

KÖLTŐ

Ki vagy?

LOVAG

Erő, mely él!

KÖLTŐ

-- Üsd fel sisakod!

LOVAG

Adj kezet!

KÖLTŐ

Lelkem akarod!

LOVAG

Nézd!!

KÖLTŐ

Halál – és éj!

TIZEDIK JELENET

Költő, Völegény

KÖLTŐ

Örök, nagy erő, hatalmas,
örök és legyőzhetetlen!
VÖLEGÉNY
Miről beszélsz –?

KÖLTŐ

Csak kisinas
voltam – fölösleges művem, ködbe,
semmibe hullt közben. De most
láng lobbant köröttem, lángolok -- a
szívem röppen; valahol, fön, a
magasban sziklák szakadoznak
s dübörögve hullanak a mélybe.

VÖLEGÉNY

Szonettet írsz róla vagy oktávát?

KÖLTŐ

Nem – most másféle multság jár át,
kötelesség bátorít –
Lengyelhon – ez nagy dolog:
minden aljast eldobok,
szent ügyet kell megszentelni,
pajzsunkra szent jelszót írni,
szárnyainkat feszíteni,
huszárcsákót a fejekre
s előre,
mert, ha indulnánk csatára,
egy szent lengyel tüstént élre állna.

VÖLEGÉNY

Érdekes.

KÖLTŐ

A téma bizonyára.

VÖLEGÉNY

Nem akarsz mást, úgy gondolom,
költeményt írnál vagy verset. **KÖLTŐ**
Még most izzik gondolatom, e
percben lángolva ég, de már
holnapra elenyészne a
tűzvészés látomás.

VÖLEGÉNY

Inkább szállnék a Pokolba.

VÖLEGÉNY

Csupa izzás vagy.

KÖLTŐ

Pokol van
itt, az elvárásolt házban:
Pokol lángol!

VÖLEGÉNY

Ugyan, ugyan!?

TIZENEGYEDIK JELENET

Völegény, Országkapitány, Kórus

KÓRUS

Hej, Branecki úr, nagyuram, ne
sajnálj a pénzt, ne sajnálj, gyere,
csókkal áruul fajtád, van még
dukátod, ne sajnálj, szórjad, van
még a zsákban!

ORSZÁGKAPITÁNY

Muszka sátánok, csapatban,
nagyúr vagyok, nesztek arany,
nálam nem számít az arany,
enyém e pokoli csárda,
mulassatok, eb, ki bánja!

KÓRUS

Mulass velünk, bátyámuram,
táncolj velünk a csárdában;
gyere, csókkal áruul fajtád,
van még pénzed, nyúlj a zsákba,
muszka arany, hazád ára, hej,
Branecki, ország kapitánya!

ORSZÁGKAPITÁNY

Vigyétek, az arany éget.

KÓRUS

Éget a muszka arany?

ORSZÁGKAPITÁNY

Dúl a bál, a szörnyű csárda:
muszka ördög issza vérem,
testem tépi, harapdálja
rémkutyáknak, tűzpofája,
kiszakítják a szívem!

VÖLEGÉNY

Branecki, országkapitány!

ORSZÁGKAPITÁNY

Irgalom, hagyjatok!

VÖLEGÉNY

Jézus!!

TIZENKETTEDIK JELENET

Völegény, Országkapitány

ORSZÁGKAPITÁNY

Hah, az ördögök eltűntek,
valaki könyörült rajtam;
már csak a sebeim égnek –
panasz, jajszó nem érdekel,
pokolban is úr vagyok,
a fájdalom kacagok.
Száz éve pusztán nyargalok,
sűrű erdön, berken át,
ugaron és lápokon –
dobog, lüktet homlokom,
mint kalapács, a szívem,
tűz emészti a testem –
Húzasd nekem, pokol legyen,
megfizetem!
Úr vagyok, fél ország van kezemben, és
hogya valaki csendben „Jézust”-t mond,
már szabad vagyok, egy kis levegőhöz
jutok, föllélegzem, egy pillanatot; nesze,
ami aranyom maradt, egy zsákkal van,
az ördögök cipeltetik,
folyvást töltik, bár nem kérem, az
átkozott muszka kutyák, hej,
Branecki – kiáltozzák;
ne sajnálj; – isszák a vérem –
Nesze!

VÖLEGÉNY

Nagyúr, ország kapitánya,
nagy lator voltál,
királyokkal táncoltál,
uraskodtál, uraskodtál,
de mi szolgálként senyedünk:
nem nagyurak, rongy koldusok lettünk;
vacog a lelkünk;
téged a tűz, a tűz éget – minket
semmi nem kímél meg, sem király,
sem viszály,
sem zokogás, sem az ármány, hej,
kapitány, hej kapitány – – ma
üljük a menyegzőmet . . .

ORSZÁGKAPITÁNY

Paraszt lányá kellett neked?! A
lengyelek tolvaj senkik, aranyat
nekik;

a cárnó sok fattyújának
talpát nyalni, hívlak:
mert én szolgáltam nekik. A
hazát, öcsém, ne sajnálj,
ölj hátra meg, nemes a te fajtád,
szabad nemes!

VÖLEGÉNY

Ördög vigyen!

ORSZÁGKAPITÁNY

Járhat a szád, kardod sincsen.

TIZENHARMADIK JELENET

Völegény, Országkapitány, Kórus

ORSZÁGKAPITÁNY

Kutyák kergetnek, harapnak.

KÓRUS

Átkozott vagy, átkozott vagy.

ORSZÁGKAPITÁNY

Sursum corda, szívem marják –
szívem mindjárt szétszakad.

KÓRUS

Az országot eladtad, pénzzel
tömik a pofád! Arany
országkapitánya, gyere táncba,
gyere táncba!

ORSZÁGKAPITÁNY Éget,

fáj az arany már, sursum
corda, vivát cár!

KÓRUS

Itt az arany, jó, ha fáj,
szaggassuk a velejét.

ORSZÁGKAPITÁNY

Vérem isszák, testemet
cafatokra szedik szét!

KÓRUS

Arany országkapitánya, gyere
táncba, gyere táncba! A
Menyegzőn halál jár, fazék
gyöngy és aranytál, ördögé a
haza már!

ORSZÁGKAPITÁNY

Muszka ördög issza vérem,
sursum corda, vivát cár!

KÓRUS

Hóha hó., áll a bál!
Gyere táncba, hujj, a táncba,
pénzért-országkapitánya!

TIZENEGYEDIK JELENET

Völegény, Koldus

VÖLEGÉNY

Mennyi szörnyű látomás,
poklok rémes kacagása –

KOLDUS

Mi történt? Mi történt?

Tán a menyasszony búbája?

VÖLEGÉNY

Ördögi kórus, maga a pokol volt,
s a kórus egy embert hurcolt ...
jaj, levegőt ...!

KOLDUS

Ifiúr, de hajszolt!

TIZENÖTÖDIK JELENET

Koldus, Kísértet

KOLDUS (*a Völegény után*)

Csak egy szóra, csak egy szóra:
Menyegződön isten áldjon.

KÍSÉRTET

Hej, pajtásom, hej barátom ...

KOLDUS

Te vagy ... vérben! ... Átok, átok!

KÍSÉRTET

Menyegzősen, táncot járok!
Adjatok egy vödör vizet,
arcom-kezem megmosom,
a Menyegzőn nekilátok,
jót eszem-iszom.

KOLDUS

Átkozott vagy, pusztulj innen!

KÍSÉRTET

Pajtás, csak egy vödör vizet,
arcom-kezem megmosom ...

KOLDUS

Ruhád véres, hajad vérben ...

KÍSÉRTET

Ne pofázz, ne hajtogasd! –
Tudják mindezt fönn az égben. (*Dúdol*)
„Jártunk farsangot, véreset ...”

KOLDUS

Légy - átkozott ,pusztulj innen!

KÍSÉRTET

Ne átkozz, testvéred vagyok,
Jakub Szela parasztvezér!
Menyegzőbe jöttem azért,
mert apjukat én öltem meg,
násznagyuk is magam legyek!
Kimosakszom, felöltözöm.
Pajtás, csak egy vödör vizet:
arcom-kezem megmosom,
ruhám véres – nem lesz már,
nekilátok a Menyegzőn
jót eszem-iszom –
csak a folt a homlokomon ...

KOLDUS

Kolera! KÍSÉRTET
Halál ujsa.

KOLDUS

Tűnj el, hulla!

KÍSÉRTET

Láthatod a rendjelem.

KOLDUS

Foltot hagysz a padlaton.

KÍSÉRTET

A vérfoltot felmosom,
csak egy vödör vizet, pajtás,
hadd mosom meg a pofám,
nem lesz véres a ruhám.

KOLDUS

Átok! Segíts, Szűzanyám!

KÍSÉRTET

Túl sok a szó, vén csavargó,
gyerünk, gyerünk munkára,
add a vödröt, mossam arcom,
ne álljak itt hiába,
Menyegzőre, Menyegzőre!
Gyere, testvér, a táncba!

TIZENHATODIK JELENET

Kasper, Kasia, Jasiek

JASIEK

Kaska –

KASPER

Kaska –

KASIA

Mi az, Jasiek?

JASIEK

Tudod, Kaska, lelke rajta,
de valami hozzád húz.

KASPER

Kaska, hallod, gyerde,
egyet mondok!

KASIA

Ajha!

KASPER

Veled lennék!

KASIA

Hisz a kerted dér lepte be!

KASPER

De itt egy legény is elég ...

JASIEK

Kasper – a lovakhoz eridj!

KASIA

Mért ő? – Menj te!

KASPER

Hallod, pajtás!

Menj előre – szénát teríts!

KASIA

Megyünk mi is.

JASIEK

Fogod Kaskát,

kellene neked?

KASPER

Nősülj meg.

JASIEK

Én nem sietek,
minek mindjárt asszonyt fogni.

KASPER

Van ám Kaskán mit fogdosni.

JASIEK

Én azért sem búsulok.
Kaska nélkül megvagyok.

KASIA

Hozhatsz vodkát.

KASPER

Pénzt adok.

JASIEK

Vodkát bizony hozhatok,
nyomban!

TIZENHETEDIK JELENET

Kasper, Kasia

KASIA

Csak úgy bosszantásból mondtam.

KASPER

Kaska, veled be jó lenne,
gyerünk el valahova.

KASIA

Hiszen dér esett a kertbe,
itt csókolak meg, nosza –

KASPER

De mikor olyan jól esne,
Kaska, menjünk, gyere, na!

KASIA

Kasper, te is akarsz,
együtt –

KASPER

Igen –

KASIA

Ugye –

KASPER

Nagyon.

KASIA

Kioldódott a szalagom –

KASPER

A pruszlikon?

KASIA

Nem ott bizony,
a rokolyám szalagja.

KASPER

Gyere, Kaska, bújjunk el,
szívem legszebb galambja! (*Dúdol*)
„Ma éccaka engem szeretsz,
holnap osztán el is mehatsz ...”

TIZENNYOLCADIK JELENET

Kasper, Kasia, Orr

ORR (*üveggel s pohárral*) A
kezedbe.

KASPER

Isten adjon.

ORR

Engedd Kaskát megcsókolnom.

KASPER

A kezedbe!

KASIA

Isten . áldja!

ORR

Most csókolj meg igazába!

KASIA

Nocsak, nocsak -?

ORR

Ne félj, bátran –

Kaska, kislány, ne légy rossz, én
sem vagyok bajszos;
őt választod – lelked bánja – nem
jó neked ez a párta.

KASIA

Menjen az úr, nézzék csak, alig
jött, már udvarolna. ORR
Adieu, kislány, ha nem, hát nem.

KASPER

Legalább bort hagyott volna.

TIZENKILENCEDIK JELENET

Menyasszony, Vőlegény

MENYASSZONY

Jaj, szívem, már nem győzöm a táncot, de
nem akarom sajnálni holnap,
hogy a táncból nem volt elég,
ahogy tegnap keseregtem,
szinte gyenge s beteg lettem,
de orvosra nincs szükségem;
lábom járja –

VŐLEGÉNY

Mint a papok imája,
egy tánc a másik után,
egyformán,
és a táncfűzér hosszú ám,
nem lesz annak reggelre se vége.

MENYASSZONY

Van sütemény, kalács is bővébe,
lehet járni, rojni még a táncot . . .

VŐLEGÉNY

Most csókolj, mert később még
megbánod!

MENYASSZONY

A zene elandalított –

VŐLEGÉNY

Meglátod, mint leszünk boldogok –

MENYASSZONY

Édes uram –!

VŐLEGÉNY

Egy kis házban ... !
Vörösfenyőből építünk házat,
a ház elé nyírfát ültetünk majd.

MENYASSZONY

A nyír igen hamar megnő,
árnyékot is vet már harmadévre.

VŐLEGÉNY

Pihenünk majd, árnyékába térve,
ott a kiskertben, májusban,
a virágerdőben.

MENYASSZONY

Ünnepelőben.

VŐLEGÉNY (*dúdol*)

„Hogyha nyár jön fényes napsugárral,
fényes napsugárral ...”

MENYASSZONY (*dúdol*)

„kézenfogva elmegyek babámmal – kinn
a réten szép virágot szedni ...”

HUSZADIK JELENET

újságíró, Zosia

ZOSIA

Ah !

ÚJSÁGÍRÓ

Ó!

ZOSIA

Sötét van.

ÚJSÁGÍRÓ

Nem látok.

ZOSIA

Nem bírom tovább a táncot.

ÚJSÁGÍRÓ

A parasztokat nem unja?

ZOSIA

Nem tudom – figyelek, nézek,
oly különfélék a népek.

ÚJSÁGÍRÓ

És a szív ilyenkor ébred.

ZOSIA

Nézek – szívem alszik inkább;
szép ez mind és fennkölt nagyon,
de mi haszna? – hiszen tudom,
a falat nem szakítom át,
de amikor sok gyönyörű álmot
értelmetlen mocsokban találok,
az nekem fáj.

ÚJSÁGÍRÓ

A fájdalom elszáll.

ZOSIA

Maga azért ír újságot,
hogy minden baját feledje.

ÚJSÁGÍRÓ

Ez csak mánia.

ZOSIA

Hiszi, amit nem látni előre?
Bonyolult vegyület a haza,
a szív, ha beléfogódik,
dinamit lesz.

ÚJSÁGÍRÓ

De jól hangzik,
még egy körtánc s a kisasszony
nevelése befejezve.

ZOSIA

Parasztfeleség nem lennék,
nem kér engem senki nőül –
de szerkesztő úr, úgy vélem,
c falusi menyegzőben,
hol pislog a lámpa fénye,
e táncnak van jelentése.

ÚJSÁGÍRÓ

Ha, kisasszony, maga úgy érezte ...

ZOSIA

Hogyan került ide, kérem?

ÚJSÁGÍRÓ

Itt vagyok és tetszik, bár nem értem,
viszont önben hiszek.

ZOSIA

Miért?

ÚJSÁGÍRÓ

Szeme fénylik és meleg.

ZOSIA

Talán tetszem?

ÚJSÁGÍRÓ

Meglehet.

HUSZONEGYEDIK JELENET *Költő, Rachel*

KÖLTŐ

Ön az, jöjjön közelebb.

RACHEL

Követem önt, mint az árnyék;
ön kinevethet,
de én olyasmit álmodtam,
hogy itt még vaalmi lehet –?

KÖLTŐ

Lehet – mert ott künn, az előbb
a kisasszonyt messziről úgy láttam,
mint egy lángoló képzetet.

RACHEL

Nyakig burkolózva sálban,
az ajtóból fény hullott rám.

KÖLTŐ

Fényekkel játszik az éjjel.

RACHEL

Én meg rémült vagyok, dúltan
majdhogy vissza nem fordultam,
mert az ösvényen előttem
valaki átvágott.

KÖLTŐ

Ez csak népi babonáság.

RACHEL

Kint a szélben csodák
járnak zajosan; miközben
forgószelek kereng a ködben,
jajgat egyre, fákat tépve –

KÖLTŐ

Rázkódik az ablak – nézze,
mi történt, ott künn, a kertben ...

RACHEL

Vaksötét van ...

KÖLTŐ

Kitépték a rózsatövet.

RACHEL

Amit tétre szalma fedett?

KÖLTŐ

A szalmabábot.

RACHEL

Letörték ...?

De mit kezdtünk, mit akartunk
kérni tőle?

KÖLTŐ

Felpattantunk

a költészet szárnyára – most
reng a ház a költészettől;
nagyban fosztják mindenféle
réambaromfi képzelte tollát:
a grünvaldi szellem-hadból
zuhog páva-, lúd- meg sastoll, huszárokat
látunk mindjárt: körbezsongnak, mint
méhek a kaptárt.

RACHEL

Az atmoszféraváltozás közel:
már a ház bódult szerelemmel,
lengyelkedik – ez a mérték,
parázs kap lelkünkbe égve,
mint szalmának, föl az égre
Füstje szállna.

KÖLTŐ

Lelkem régi álma
most, az éjjel jött elő.

RACHEL

Rémes, különös Erő,
küzdő óriás – a szélből
erő árad.

KÖLTŐ

Tátrák felől
emlékképek jönnek! Szárnyat!
Köregeteg fölél szálljak,
a tetőre!

RACHEL

A csúcsra!

KÖLTŐ

Valkűrökként!

RACHEL

Az álmok ma,
átvirrasztott éj képei,
csodásak – mert szemünk telve
figurákkal, melyek élnek egyre
s melyeket nehéz lesz kitörölni.

KÖLTŐ

Menjünk, nézzük!,

HUSZONKETTEDIK JELENET

Házigazda, Kuba

KUBA

Egy nagy úr, egy nagy úr,
az udvarban most szállt lórról;
hatalmas ló .

HÁZIGAZDA

Vezessétek

te meg Staszek istállóba;
abrákot is adj.

KUBA

Hanem az úr nagyon nagy;
veres dalmány rajta s bunda, szakálla
ész, lant is van a nyergén, mintha
dalos koldus volna
ünnepi sokadalomban.
Vár a pitvaron.

HÁZIGAZDA

Annyi a vendég egyszerre
e vidám napon.
Kit hozhatott a szerencse?
Gyűjts lámpát! –

KUBA

Mióta élek,

ilyen nagy lengyelt nem láttam,
soha –

HÁZIGAZDA

Nem hát, gyerekfejjel;
pedig van sok, nemes lengyel,
igazi dalia.

KUBA

S azok hol rejtőznek folyton? –
No, a lámpát mindjárt hozom,
épp csak egy szál gyufát lennék.

HUSZONHARMADIK JELENET

Házigazda, Háziasszony, Kuba

HÁZIGAZDA

Megint vendég, asszony, hallod,
valami nagy úr lehet ...

HÁZIASSZONY

Erre zárj bé – s várd meg amott,
én táncoltam eleget;
olyan bamba képet vágatl,
mért vagy ilyen bizonytalan –?

HÁZIGAZDA

Anyjuk, csak most ne prézsmítálj –
vidám vagyok, mert lagzi van –
nem akármilyen vendég jött ...

HÁZIASSZONY

Erre csukd bé – s várd meg amott.

HÁZIGAZDA

Ki lehet az, vajon ki jött –?

HUSZONNEGYEDIK JELENET

Házigazda, Wernyhóra

WERNYHORA

Włodzimierz úr, adjon isten,
erre hozott az utam.

HÁZIGAZDA

Hozott az Isten, uram,

jön mindjárt a feleségem . WERNYHORA

Włodzimierz úr, maradj itten.

HÁZIGAZDA

Jön mindjárt a feleségem –
váratlan vendég –
esti imát mondott éppen
s a gyermeket altatja.

WERNYHORA

Hagyd az asszonyt, hagyd békében ...

HÁZIGAZDA

Mert a kicsiket altatja,
de csak muzsikál a banda,
ha menyegző, hát menyegző,
a táncot sem hagyják abba;
feleségem mindjárt itt van.

WERNYHORA

Hagyd az asszonyt, hagyd nyugodtan,
ne bolygasd a vendégeket.
Włodzimierz úr, ülj le, uram,
nagy újságot mondok neked:
Szövetség – melyről hírt hoztam.

HÁZIGAZDA

Persze, hogyné, tessék, tessék.

WERNYHORA

Ülj le.

HÁZIGAZDA

Igen – jeles vendég –
hogyné, persze, tessék, tessék,
első a szívesség.

WERNYHORA

Messziről, végekről jöttem,
fáradt lovam.

HÁZIGAZDA

Rossz idő van.

Ezer ördög, nem is hittem,
először vagy erre útban; ki
hívhatott ilyen sárban? Ezer
ördög, nem is hittem, hogy
váratlan, sötét éjben, míg a
menyegző nyakamon – s
tekegyelmed eljött éppen?

WERNYHORA

Messziről is közel voltam, a
Menyegzőt választottam,
együtt vannak kigyelmeitek,
eljöttem, mert ezt a portát
tisztá szívű népek lakják.

HÁZIGAZDA

Nagyuramhoz közel voltunk –
ezzel megfogta a szívem –
csendben élünk, egyszerűen.

WERNYHORA

Messziről jöttem s közel volt:
neved mondani elég volt s az utat
rögvest mutatták, a kisgyerekek
is tudták.

HÁZIGAZDA

Jószívű nép, nincs jobb nála;
idefuttak, hírt is hoztak, hetet-
havat összehordtak:
hogy nagy úr jött, öreg ember, hogy
lantja van, ősz szakálla ...

WERNYHORA

Bizony öreg, ősz a fejem, régen
volt ifjú a lelkem; kicsik vagytok
és szerények, gondok, veszélyek
nem értek – Szép, rendes a házad
tája.

HÁZIGAZDA

Arany aratás volt, hála,
arany mezők – begyűjtve már,
alszik a föld – most fedi sár,
csendes a kert – bőven termett, sok
gyümölcsfa egymás mellett, arany
termés – tiszta szívek; messze
menned minék is kell, ha már
egyszer itt volt, közel. Szólitom a
fehérmépet.

WERNYHORA

Arany termés, arany szívek:
tekigyelmed ifjú lélek
s hogy kicsik vagytok, szerények,
gondok, veszélyek nem értek.
Asszonyodnak dolga lehet –?

HÁZIGAZDA

Készülődik feleségem,
hogy jöhessen illendően,
hisz váratlan, jeles vendég –
hozat nekünk sört is, bőven.

WERNYHORA

Włodzimierz úr, hagyjad, uram,
nagy pillanat jött el éppen . .

HÁZIGAZDA

Pohár mellett jobban esik, hosszú
volt az út, nagy a sár; ital mellett
jobban telik.

WERNYHORA

Komolyabb dolog, ami vár; nagy
pillanat jött el éppen, szót
érthetnének nagy dologban,
négyszem között.

HÁZIGAZDA

Igen, uram ;

különös perc jött el éppen.
Megkérdezhetem a neved . . ?

WERNYHORA

Nem ismeresz meg – ?

HÁZIGAZDA

Ismerősnek
látlak, tudok is felőled,

réginek és zordnak látlak,
mint egy század ...

WERNYHORA

Olyan ős.

HÁZIGAZDA

Váratlan, de ismerős ...

WERNYHORA

Emlékszel a régi vészre,
harangszóra, villámfényre,
vérfolyamra a síkságon – –?

HÁZIGAZDA

Ez valami messzi álom, harang
szava zúg fülembé – – szinte
elnyomják a zenét régi mesék,
öreg regék. WERNYHORA
Harang szava zúg fülembé,
elnyeli a táncos zenét: komor,
kínzott jajmederbe
legyilkoltak vére dül,
hullahegy körös-körül és a
harang zúg fülembé. A szent
népet látom újra, amint
hullott átoksújtva,
káromlással porba döntve;
midőn fiaikat atyák
atyjukat fiúk átkozák; iszonyú
jajgatáscsarnok keserű
vérkönnyet hullat; hallottam
örök hangjukat, örült harang
jajgat zengve – e harang még
zeng fülembé.

HÁZIGAZDA

Régi dolgok, ősi század, messzi
álom, föl nem támad, elfojtja a
jajsztót zene, némul már az öreg
rege.

WERNYHORA

Álltam tűzvész közepében
fehér, fehér paripámon, Isten
jelét várva várom, köröttem
a felhős égen
villám ropog, villám csapkod.

HÁZIGAZDA

Mély közeli-messzi dolgok;
váratlan, de ismerős vagy, te
vagy, kiről rege szóla, szólt
álomban, szólt mesében: egy ősz
lantos –

WERNYHORA

Wernyhóra.

HÁZIGAZDA

Az ősz Lantos – Wernyhóra! Én
ismerlek, vártalak már, te vagy,
kiről rege szóla,
szólt álomban, szólt mesében,
könyvek volt-királyaképpen,
uram, fehér paripádon házamba
jöttél!

WERNYHORA

Jelszóval!

HÁZIGAZDA

Jöttél jelszóval – Szent Szóval!

WERNYHORA

Parancsszóval.

HÁZIGAZDA

A Szent Szóra
szívem kész, mint riadóra, vár
a villámgyors hívásra!

WERNYHORA

Jelszóval, igével jöttem; készen áll a
szíved régen. Włodzimierz úr,
figyelj, nézz föl, nagy pillanat jött el
éppen, hírt hoztam a Szövetségről!

HÁZIGAZDA

Élő álmot látok ébren, nagy
pillanat jött el éppen. Mi a
parancs?

WERNYHORA

Háromféle.

HÁZIGAZDA

Nagy pillanat jött el végre, és én lettem kijelölve.

WERNYHORA

Futárt küldess szét hajnalra s a népeket hívjad össze.

HÁZIGAZDA

Élő álmod látok ébren, együtt a nép színe-java, mert nálam van a Menyegző.

WERNYHORA

Föltáruul, mi rejtve vala, ami távoli volt, eljő.

Kigyelmednél a Menyegző; együtt a nép színe-java; véres karddal négy égtájr riadózza vágatassanak.

HÁZIGAZDA

Futár menjen, lovas futár s a véres kardot hordozza; mindjárt szólok az asszonynak – az ő józan észjárása ...

WERNYHORA

Riadózza vágatassanak! Te napkeltére készen állj s amint elindult a futár, a templomhoz odagyűjtsd mind a jámbor, tiszta népet, és hogy értsék a szentséget, Isten nevével köszöntsd s aztán legyen nagy hallgatás, ne hangozzék semmi lárma, hanem a nép térden állva figyeljen mozdulatlan:

nem hallik-c lódobogás

Krakkó felől, az úton –!

HÁZIGAZDA

Figyeljünk mozdulatlan.

WERNYHORA

Megbízom benned, uram – Krakkó felől, az úton, lessék, jön-e lódobogás, jövk-e az Arkangyallal –? **HÁZIGAZDA** Figyeljünk mozdulatlan – bár rohannánk bátoran;

hogyan, indulunk szent harcra –?

WERNYHORA

Vakon higgyél, hajts szavamra, megbízom benned, uram.

HÁZIGAZDA

Templom előtt kell majd állnom? Élő vágyam látom ébren, mily tisztesség, szinte álom: ősi követ énhozzám száll, különös, nagy pillanat. **WERNYHORA** Te napkeltére készen állj !

HÁZIGAZDA

Napkeltére már sereg vár; meglesz minden.

WERNYHORA

Tégy esküvést!

HÁZIGAZDA

Szóltam.

WERNYHORA

Esküdj!

HÁZIGAZDA

Nő az élet.

Tán libbenő látomás vagy, sír mélyéről jött kísértet, bár varázslat, romlás volnál, bárha engem megbájtoltál, de ősi szót emlegettél s ami bennem csak titok, te valónak mutatod, Isten engem, Isten engem –!

WERNYHORA

Igét hordok – igaz dolgot; különös és szent pillanat: a menyegző választtatott,

a te házad, a te néped. – Hallod, milyen vihar üvölt, hallod, milyen zápor dobol! Hallod, nyögnek hatalmas fák s bokrok ága ropog, hajol: én csapatom zengi dalát, ezernyi ló lába dobban, aranypatkó lábukon!

HÁZIGAZDA

Te légy velünk, Jézusom – –!

WERNYHORA

Ki elsőnek ér Varsóba, csapat élén a zászlója, Szűzmáriás lobogója s a rendeket összehívja, a Szejmet a fővárosba, megvált minket egymagába!

HÁZIGAZDA

Isten engem ; Isten engem; amit mondasz, csupa csoda, s mintha igaz volna minden.

WERNYHORA

Igaz minden és szent minden; közel volt s messziről jöttem; a te házad választottam, Menyegző van nálad éppen. Dolgod végezd szerencsében: Fogja kied, aranykürt.

HÁZIGAZDA

Aranykürt.

WERNYHORA

Hangja zengő, buzdító.

HÁZIGAZDA

Riadó.

WERNYHORA

A kürt kemény hangjára erősödik a Lélek, kész sorsára.

Kezedben e kürt legyen.

HÁZIGAZDA

Istenem!

WERNYHORA

Küldöncöt küldj szerteszt s gyűljenek mind a kaszások.

HÁZIGAZDA

Holnap? – s amint összejöttök?

Mit tegyenek ennél többet?

WERNYHORA

A holnap : hatalmas titok, holnap, amint gyülekeztek, ne szóljatok, ne kezdjétek, hanem csendben álljatok. A holnap: hatalmas titok. Kend meg, korán reggel járva, amint kél a nap sugára, az útra erőst figyeljen. **HÁZIGAZDA** Holnap?!

WERNYHORA

Holnap!!

HÁZIGAZDA

Segíts Isten!!

HUSZONÖTÖDIK JELENETHázigazda,

Háziasszony

HÁZIGAZDA

Figyelj ide, hé, feleség, gyere, Hanka!

HÁZIASSZONY

Miért hívat?

HÁZIGAZDA

Nagy nap ez a mai, hogy még! Annyit hozott, annyi újat.

HÁZIASSZONY

Mifélet, jót-e vagy rosszat?

HÁZIGAZDA

Tudod, asszony, olyan sokat,

hogy szédülök, zúg a fejem, nem is értem, mi van velem.

HÁZIASSZONY

Mi történt, hát mondjad, mi vót? Tán beteg vagy? Ki a vendég?

HÁZIGAZDA

Ki volt? Maga Wernyhora!

Hanem ne szólj te senkinek, csak titokban mondom neked, hogy itt járt, még az is titok.

HÁZIASSZONY

Most hová lett?

HÁZIGAZDA

Tovább is ment, de fontos dolgokat mondott. Indulok.

HÁZIASSZONY

Hová, uram?!

HÁZIGAZDA

Indulnom kell, tarisznyálni, pisztolyokat, puskát vinni a két kardra is szükség van – –!

HÁZIASSZONY

Jézusom, tán verekedni, minek, hová, ilyen éjjel!

HÁZIGAZDA

Készen is vagyok!

HÁZIASSZONY

Segítség!

Hisz beteg vagy, szinte részeg!

HÁZIGAZDA

Nyergelnem kell, lovat, gyorsan!

HÁZIASSZONY

Még bezuhansz az árokba!

HÁZIGAZDA

A lelkemre esküt mondtam, lóra szállok –!

HÁZIASSZONY

Tán elfogta

a rossz lélek?

HÁZIGAZDA

Mától fogva

más élet lesz, bizony, jobb kor!

HÁZIASSZONY

Isten őrizz a gonosztól!

HÁZIGAZDA

Itt volt, ha messziről jött is, a hírhozó Wernyhora!

A Szövetség! Itt az óra!

Ide jött, ha messziről is –

a mi ügyünk – kezdet s vég.

Parancs – engedelmeskedem,

a lelkemre esküt tettem.

Szavaiból erő áradt:

nemzet lelke!

HÁZIASSZONY

Pokolfajzat!

Jaj, segítség, hisz beteg vagy,

mennél, minek, hová, kivel! — —

részeg vagy.

HÁZIGAZDA

A Lélek emel !

HUSZONHATODIK JELENET

Házigazda, Jasiek

HÁZIGAZDA

Jasiek!

JASIEK

Uram!

HÁZIGAZDA

Gyere!

JASIEK

Igen!

HÁZIGAZDA

Nyergeld meg a lovat menten s hívd össze a népeket!

JASIEK

De hát most –?

HÁZIGAZDA

Ne késs egy percet!

JASIEK

A sötétben utat vesztek
s mindenütt a szörnyű sár!

HÁZIGAZDA

Ugyan, Jasiek, vágatsz egyet!

JASIEK

Hát a lovat hozzam már?

HÁZIGAZDA

Kell, komoly ügy.

JASIEK

És nekünk jó?

HÁZIGAZDA

Vágtass a négy égtáj felé,
zörgess minden ablakon;
jőjenek mind, napkeltére
gyűljenek a fészületnél,
keljenek mind fegyverre!

JASIEK

Kaszás népek — az lesz a jó!

HÁZIGAZDA

Lesz ott más is, kardforgató.

JASIEK

Jön az úr is — az lesz a jó!

HÁZIGAZDA

Jó ügy bizony!

JASIEK

Hej, nyeregbe!

HÁZIGAZDA

Hanem, titok még!

JASIEK

Kaszások!

mint a szélvész, úgy száguldok!

HÁZIGAZDA

Tehát hajnalra!

JASIEK

Úgy légyen!

HÁZIGAZDA

Akár az ördög kísértsen,
te csak menj!

JASIEK

Hibátlanul!

HÁZIGAZDA

Mielőtt a dér lehull,
míg nem csiripel a madár ...

JASIEK

Mint a szélvész!

HÁZIGAZDA

Nyergelj már!

JASIEK

Hejhó!

HÁZIGAZDA *(átadja Jasieknek az arany-
kürtöt, amelyet Wernyhorától kapott)*

Tartsd a markodat!

JASIEK

Arany . . . mi ez?

HÁZIGAZDA

Varázslat !

Vesd a zsinórt a nyakadba
és a kürtötől meg ne válj.
Jól ügyelj a keresztútnál,
el ne vétsd, hol ördög áll.
Ne hajolgass, lelj akármít,
csak menj.

JASIEK

Egész a határig!

HÁZIGAZDA

Harmadik kakasszó tájra
visszatérj, ide a házba;
megfúvod a kürtöt, zengve,
s olyan Szellem kel életre,
amely nem volt száz éve se —
s minden riad e zengésre.
El ne veszítsd, aranyból van,
maga az Isten küldette.

JASIEK

Inkább vesszek a pokolban.

HÁZIGAZDA

Búgó, arany hangja nélkül
az ügyünk semmibe vész.

JASIEK

Fölveszem. HÁZIGAZDA
Ne oly vesztettül!

JASIEK

I-lej !

HÁZIGAZDA

Krakkói vagy s merész.

JASIEK *(ki már elszaladt, visszatér s a
földre vetett sapkájáért lehajol)*

Vőfélysapkám, pávatollam!

HÁZIGAZDA

Kakasszóra, ahogy mondtam!

HUSZONHETEDIK JELENET

Házigazda, Staszek

STASZEK

Gazduram, azt hallotta-e, nagy
szélvihar kerekedett, hogy az az
úr útnak eredt! HÁZIGAZDA

Te vezetted azt az urat,
szép mentében, nagy bundában?

STASZEK

Bizony, ritkán látni olyat,
arany csillant a bajszában s
úgy ragyogott a mentéje,
szikrázott, mint a tűz lángja s
ördöngös a paripája!

HÁZIGAZDA

Fehér ló volt, takarója
hímzéssel bőven kihányva.

STASZEK

A nyergében dupla pisztoly.

HÁZIGAZDA

Kápájára lant akasztva.

STASZEK

Mintha kend is látta volna ...

HÁZIGAZDA

Valahol, valamit láttam ...

STASZEK

Én meg a ló mellett álltam;
ilyen erős hogyan lehet —
farkával suhintott egyet
s Kuba arca meg is égett.

HÁZIGAZDA

Kuba fogta tán?

STASZEK

Az a ló

megfogni aligha való,
úgy vagdosott a farkával, a
zablát is ketten fogtuk, míg
az öreg fölülhetett.

HÁZIGAZDA

S elvágatott —

STASZEK

El, de bezzeg

alighogy az öreg felült,
mintha kiben láng szenderült,
tűzet a ló, lángot okád
s míg a sövényt ugrotta át,
minket szinte megpörkölt.

HÁZIGAZDA

Isten *örizz* minden rossztól:
éjfél után jár az óra.

STASZEK

Ez lehullott a lábáról!

HÁZIGAZDA

Elhagyta?

STASZEK *(átadja a Házigazdának az
aranypatkót)* Patkó!

HÁZIGAZDA

Aranyból!

STASZEK

Elhullatta, le a sárba.

HÁZIGAZDA

Ez a patkó ékesen szól,
igazi jel, meggyőz bárkit,

hogy tüzes, nagy vendég járt itt,
fehér lovon a végekről,
kaszák, kardok, címer, jelvény,
zengő lantot hordoz nyergén.

HUSZONNYOLCADIK JELENET

Házigazda, Háziaszony, Staszek

HÁZIGAZDA

Hanka, nézd csak!

HÁZIASZONY

Nagy szerencse!

HÁZIGAZDA

Nézd meg ezt a szerencsét!

HÁZIASZONY

Hol volt?

HÁZIGAZDA

A ló elvesztette,
a sárban volt.

HÁZIASZONY

Tiszta arany,

mesteri munka, csakugyan.

Kié lehet? — jól eldugjuk.

HÁZIGAZDA

A ház népét összehívjuk,
megmutatjuk, az ég küldte!

HUSZONKILENCEDIK JELENET

Házigazda, Háziaszony

HÁZIASZONY

Dehogy hívjuk — nagy szerencse,
az illet nem mutogatják, jól
elteszik, rejtve tartják, hisz
az a szerencse becse; nem
kell ide világ szeme!

HÁZIGAZDA

Arany!

HÁZIASZONY

Bizony!

HÁZIGAZDA

Tedd ládába!

Igazad van, feleségem, becsüljük
meg, tartsuk rejtve, Pokol vagy Ég
küldte nekem — mégis, szerencse
ért végre. HÁZIASZONY

Be fura a kend beszéde.

HÁZIGAZDA

Te nem érted, mi a lényeg:

búnak vége — ügyünk ébred!

HÁZIASZONY

Ügyünk ébred, kinek ügye? Mi
az? Mit nem értek ügye?

HÁZIGAZDA

Kaszák, kardok, meg jelvények,
jobbágy és úr, urak, szolgák:
elvarázsolt, hazug világ; maszkok
voltak, hamis holmi, jobbágy és úr,
urak, szolgák, jelvénytások,
kardok, kaszák, elképesztő rossz
hazugság, maszkok voltak, hamis
holmi, vásári mind, festett, talmi;
elvarázsolt, hazug világ.

HÁZIASZONY

Mi bajod van, így füt a láz?

HÁZIGAZDA

Tartott soká, akár a láz,
mint a vulkán lázongása,
orgonafutam zúgása;
a nagyok, koronás fejvel,
dölyfös nemes kutyabőrrel,
paloták és udvarházak, a
fajtisza ménes vágat, hintó
mögött díszhuszárok : eb ura,
csuhaj, mulassunk,

egyszer élünk, egyszer halunk!!
A koronás nem is látta, hogy
tönk szélén az országa, dolyfös
nemes elődázta, a paraszt oda se
neki, kinek miért fáj valami:
mezőn ökör, dísznő ölban –
mulassunk csak, bátyámuram.

HÁZIASSZONY

Feküdjék le, hiszen részeg!

HÁZIGAZDA

A világ, a világ részeg,
el is varázsolták végleg – –
indulnom kell, eresz engem, a
lelkemre esküt tettem.

HÁZIASSZONY

Hej, segítség!

HARMINCADIK JELENET

Házigazda, Háziaszszony, Városi vendégek

MIND

Mi van ott bent?

Mi az?

HÁZIASSZONY

Az esze elment!

HÁZIGAZDA

Ti meg ti – hát ti mik vagytok:
a városban unatkoztok, most a
falu tetszenék: ott kevés, itt nem
elég, ez maradt belőlünk még:
komédia, álarc, könnyek, festett
képek, hazug díszlet; valahol,
régés-rég voltak, kik zabáltak és
harcoltak; régen voltak,
hatalmasok, örületre kész
lovagok: szabadítani, ütni, vágni;
ma nincs, ma nincs mire várni.
Hangulat kell? Nesze nektek:
elétek vágom: megvetlek! (Köp)

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ JELENET

*Házigazda (Jár oda s vissza; az ajtókat,
amelyeket kintről állandóan kinyitogatnak,
egymás után bevágja; végre ezt megúván
lefekszük az összetolt székekre és szundít. A
szoba sötét. Innen minden félhangon)*

MÁSODIK JELENET

*Házigazda, Költő, Orr, Vőlegény,
Menyasszony, Háziaszszony*

KÖLTŐ

Részeg lett.

HÁZIGAZDA

Nem is csoda;
az igazi lengyel kemény,
harcol egyre s issza borát,
– de nem ilyen gyenge legény.

ORR

Ölelkezik s issza borát –
nem így van — nem így van —
nem így látom magunk baját, a
szívem majd megpattan,
mindebből lesz valami,
vodka meg bor – az semmi,
legfőbb – a szablya.

HÁZIGAZDA

Szablya – legfőbb a szablya.

KÖLTŐ

Furcsa, hogy ezt mondja.
fektessük le.

VŐLEGÉNY

Rángatózik.

ORR

Erdőt látok és úgy rémlik,
futnak a fák távolba ...

VŐLEGÉNY

Unod magad?

ORR

Mindent unok,
elegem van, elegendem;
Órangyal sincs, magam vagyok,
jégpáncél a szívemen; erdőt látok,
lombja bús, futnak a fák távolba:
minden süvít, huss, huss, huss!

MENYASSZONY

Ez tökrészeg.

KÖLTŐ

De furcsa!

HÁZIGAZDA

Minden furcsa, minden intő,
minden szó érdekfeszítő.

VŐLEGÉNY

Ez a lélek muzsikája, mintha
segítségére várna. KÖLTŐ
Halkabban, valamit mondott.

ORR

Szomjas vagyok, csak egy kortyot!

KÖLTŐ

Nesze –

ORR (a Költőhöz)

Mert: evviva l'arte, az
életnek nincs értelme, Bacchus
maradt és Astarte. A sorsom az
én igám, csak a nihil vár reám;
nagy dolgokra nincs ma hely, élni
kell, élni kell. – Bonaparte, az
volt ám!

HÁZIGAZDA (saját helyéről szól)

Te, barátom, kikészültél, két
napja tart a menyegző s alig
állsz a lábodon.

ORR

A tömeghez közeledtem,
nivellálódni akartam,
nyakig merülni a mélybe,
tisza népbe;
hadd vesszen az egyéniség, hadd
győzzön az egyszerűség, de mit
tegyek, a természet dallal szötte
át a lelkem, én, erővel,
elmerülnek mégis kitűnők
kénytelen – érzem! úristen, a
szívem ...

KÖLTŐ

Ez nem tréfa, beteg szívvel
miért iszol?

VŐLEGÉNY

Könnyműség,

mit is mondok, örült dolog!

HÁZIGAZDA (morog)

Mártír ez is . . . nyomorodott,
hordja üres lelke nyűgét.

ORR

Iszom, iszom, mert kell innom,
mert nagyon fáj, mikor iszom;
olyankor a szívem érzem és a
világot megértem:
amúgy lengyel módra nézem – erdő
zúg, hangja bús : huss, huss, huss!
Chopin, ha még köztünk volna,
ő is inna – —
huss, huss, huss,
erdő zúg, hangja bús.

KÖLTŐ

Feküdj le a kanapéra,
később táncolsz eleget.

ORR

Táncoltam egy parasztlánnyal,
mert árult petrezselymet s
bennem van könyörület: úr
vagyok, ő parasztlány, alszom
egyed, várhat rám.

HÁZIGAZDA

Álom – álom – megvárom . . .
messzi az út, hosszú ám, nagy úr
közeleg azon . . .

KÖLTŐ (a bátyjához)

Álmod látsz?

HÁZIGAZDA

Már aluszom.

HÁZIASSZONY (a férjéhez)

Gyere ágyba, megvettemem.

HÁZIGAZDA

Nem, a fotelban maradok. (Ornak)

Pajtás, jó éjt, álmos vagyok, kivesztek a
régi nagyok.

ORR (a kanapéra feküdt; a Vőlegényhez) A

parasztlányt átkaroltam, de flaska volt a
kezemben; megbillent, a pokolba is, folyik a
bor, úgy éreztem; kár érte – az volt a hiba,
hogy flaska volt a kezemben s beleszaladt a
dugasza és ment lejjebb, egyre lejjebb;
gondoltam, a pokolba is, egy hajszállal csak
kihúzó, bosszú hajszálat ő adott, poharat is
a lány hozott; végül mindent elrontottam,
mert az egészet megittam, a hosszú hajszálat
is! Ábrándossá ettől lettem, mindjárt
szerelemben estem – ölelném a lányt, de hát
elkövettem a hibát,
úgy elestem – mint egy zsák.

VŐLEGÉNY

Máskor vigyázz legalább,
előbb csokolj, aztán igyál.

KÖLTŐ

Előbb égj ki, aztán élj.

HÁZIASSZONY

Hagyják őket már nyugton.

ORR

'rom te romtom, tom, tom, tom . MENYASSZONY

Hagyják őket, menjenek.

KÖLTŐ

Furcsa lelki helyzetek.

VŐLEGÉNY

Félig ismerjük magunkat,
s a többi ki mondja meg –?

KÖLTŐ

Utunk merre is vezet:

ében és álomban ...

ez a gond gyötör naponta,

vajon meddig tart ez még? ORR

Számomra is ez a gond ma:
beszédet tartok majd holnap – de
most inkább aludnék, s ez a téma
jól altat.

VŐLEGÉNY

Csuromvizes, milyen izzadt.

KÖLTŐ

Másik ruha kellenék.

ORR

Öröklét – így gondoltad –?
valahol van végtelen –
kisasszony, önts bort nekem;
elmúlunk s más jön utánunk.

HÁZIGAZDA

Végre nyugton alhatunk?!
Mars kifelé, hagyjatok, egy
kis csendet akarok.

ORR

Meghalunk s más jön utánunk;
tűnjetek el, mint a füst —
après nous le déluge.

*Orr elalszik a heverőn, a Házigazda a fotelban
és odatolt székeken, s mindketten így, álomban
maradnak*

HARMADIK JELENET

Czepiec, Zenész (a menyegzős ajtóban)

CZEPIEC

Hej, lóköttő, te!
A pénzt, csak azt várod, mi?

ZENÉSZ

Ne beszéljen, gazduram,
menjen aludni!
Táncolnának mások is!

CZEPIEC

Nekem húzzad, csak azért is!
Még te küldenél aludni;
egy marok pénzt adtam nektek —
Mindjárt szétcsapok köztetek,
nekem húzzátok? — különben ...

ZENÉSZ

Ne beszéljen, gazduram,
inkább aludjék,
táncolnának mások is.

CZEPIEC

Nekem húzzad, azért is!

ZENÉSZ

Egy hatost adott
s az áráért mulatott;
táncolnának mások is.

CZEPIEC

Nekem húzzad, csak azért is!

NEGYEDIK JELENET

Czepiec, Czepcowa

CZEPCOWA

Nyughass már —
muzsikáért ne veszekedj;
engedd, hogy más is húzassa.

CZEPIEC

Majd adok én nekik, eredj!

CZEPCOWA

Részeg, gyere szépszerén!

CZEPIEC

Enyje, asszony — részeg, én?
Eridj haza!
Zenészek, az öklöm kemény,
hogyha nem segít a szép szól

CZEPCOWA

Mire való, ez nem méltó!

CZEPIEC

Eressz el, most szétcsapok!

CZEPCOWA

Hagyjad őket.

CZEPIEC

Tolvajok,
hát nem volt elég a szép szó?

ÖTÖDIK JELENET

Czepcowa, Háziaszony

CZEPCOWA

Az ura alszik.

HÁZIASZONY

Az, alszik.

CZEPCOWA

Lakodalom — igen sok vesződség.

HÁZIASZONY

Hadd mulasson az ifjú népség.

CZEPCOWA

Addig, míg bírja az ember lánya,
addig táncol egy kevéskét,
később már csak jár a szája,
ezt is bánja, azt is bánja . . .

HÁZIASZONY

Hát, ahogy
isten akarja.

CZEPCOWA

Megadták a módját kendtek.
Hanem a városi népek
ásítognak, nézelődnek,
látszik, nem alusszák ki magukat,
ásítognak, de maradnak az urak.
Nincs nekik gondjuk semmire —
és mennyien jöttek ide!

HÁZIASZONY

Máskor úgyis szűken vannak.

HATODIK JELENET Rachel, Költő**RACHEL**

Az öné, uram, e perc varázsa, öné
szívem dobbanása;
ám a perc továbbrepül,
nem közelít ön sem végül,
sem én, mert félénk vagyok nagyon.

KÖLTŐ

Ön inkább csak állna az udvaron,
metsző szélben . RACHEL

Micsoda lendület; s c halk zajok az éjben
távolodnak — itt a lagzi zenéje s künn, a
kertben jelenések képe villogott köröttem —
és mindez tovaröppen
és mi ketten elválnak,
mégcsak emléket sem hagyunk,
vagyis ön feled végleg, mégis,
Rachel felébred és ábrándos,
meg szomorú lesz talán.

KÖLTŐ

Elégedett lesz, ön, kislány,
mert bánata ragyog tisztán
és — szépség van a Bánatban.

RACHEL

S amikor egy húr megpattan,
bánatom dalokat szül.

KÖLTŐ

Ön meg sáljába merül
s mint Polihymnia, áll a kertben,
gondolata a divatra libben
s azon töpreng, hogy öltözzék bálba,
hangversenyre vagy színházba, és majd
ott — találkoznak.

RACHEL

No és ha a szívem fájna és
felhő ül homlokomon?

KÖLTŐ

Hát miért van irodalom —?
Verssé lesz majd,
valahogy mind költészetté válik,
szonett, líra lesz, azt hiszem vagy
folytatásos regény.

RACHEL

S az én szívem,
mely ön iránt ég lángolva,
e muzsika — —?

KÖLTŐ

Hűséggel lesz ábrázolva,
szórol szóra.

HETEDIK JELENET Haneczka,

Vőlegény

HANECZKA

Köszönöm, bátyó, köszönöm,
olyan jó volt most a táncban!

VŐLEGÉNY

Jó volt, gyöngyöm?

HANECZKA

Amikor forogni kezdtünk,
egyre körbe, egyre körbe,
kedvem jött, hogy megcsókoljam a
vőfélyt!

VŐLEGÉNY

Kislány —!

HANECZKA

Hiszen ti is csókolóztok,
ti felnőttek!

VŐLEGÉNY

Egy költőnek
az ilyesmi illik szinte,
mert nálunk más az értelme.

HANECZKA

Én pedig magamba zárjam?
Mért ne élhetném ki vágyam
a krakkói nép fiáért?

VŐLEGÉNY

Jó, jó, de a csók még ráér!

HANECZKA

Egy csók még nem komoly dolog.

VŐLEGÉNY

Buták ahhoz a parasztok.

HANECZKA

Csak ezt mondd, hát köszönöm!

VŐLEGÉNY

Nem kell, gyöngyöm!

NYOLCADIK JELENET

Költő, Maryna

KÖLTŐ

Egyre szebb — ön egyedül van?

MARYNA

A magányban csak szebb leszek;
maga viszont szárnyat bontott,
költőivé avatja a percet,
a menyegzőt meg a vendégeket.

KÖLTŐ

Igen, már a fele poklot,
elbájolót, elrémítőt,
költői életre hívtam.

MARYNA

Úgy látom, ön boldog, uram,
olyan nagy a tehetsége;
de mi — bár költők nem lettünk —
észrevesszük mindenütt köröttünk ezt
az érzelemesőt;
szinte villan már a szemünk,
mintha csodát látna ott.

KÖLTŐ

Talán, talán, meglehet,
hogy ön angvallá változott, míg
táncolt az éjszaka,
mulatott, virrasztott ma —
s tovább mi lesz —?

MARYNA

Mit csináljak,
angyalsággal mit kezdjek —
korán reggel befogják a lovakat, a
kocsis majd közéjük csap
és az egész hangulat ...

KÖLTŐ

Eltűnik

egy csapásra!

MARYNA

De ki győzi,
hogy e fennkölt hangot tartsa?

Álltam a hegedűs mellett
s a parasztok beszélgettek,
Lengyelországról, hallottam,
igen bölcsen, őszintén beszéltek:
hogy ezt s amazt ütni kell,
hogy ne hagyjuk magunkat, mert élni kell,
hogy így soká nem maradhat,
tudja, uram, én azt hiszem,
hogy őszintén és bölcsen beszéltek.

KÖLTŐ
Ha történnék valami ...

MARYNA
Mi lenne?

KÖLTŐ
Mire való panaszkodni egyre,
s gondolkodni!

MARYNA
Ugye, minek –

KÖLTŐ
Jobb az ösztön . MARYNA

Már akinek –!

KÖLTŐ
Nekünk, nekik – nekik, nekünk,
ki a gyorsabb, versenyezzünk.

MARYNA
S ön a Pegazuson ül, az égben,
de úgy látom . . . van valami . . .

KÖLTŐ
Ott?!
MARYNA
Ott – itt –! a lengyel lelkében
változás van.

KÖLTŐ
Látja?

MARYNA
Érzem.

KÖLTŐ
Higgye el, kisasszony, én is változom,
magamban még hinni félek,
de önnel már őszintén beszélek,
saját valóm magam elől rejtem,
kődben zajlik az életem.
Annyi aljasság, butaság
vesz körül, mint kutya farka,
akaszódik a karomba,
csimpaszkodik a lábomra;
már annyi útról megtértem
kőd, sötétség, éj miatt!
Őrjítő folyton cipelnem
érező költő voltomat,
s az egész táncot jár bennem:
aljasság meg ködök, árnyak –
mintha szárnyam lehúznák
mások omló könnyei:
bárki sír,
könyvei belém tapadnak,
lelkem láncra verve hallgat,
szárnyamon se mozdíthatok.
Hallom, fönna a magasban, ott
a padláson vagy az égben
valaki hangosan zokog.

MARYNA
De uram, mi van magával,
menjen, hüljön le kicsit a kertben,
a szélben!

KÖLTŐ
Az perzsel engem,
ez a kert, hol érzem fák hatalmát,
szörnyen kínoz, majdnem szétszakít,
és a hervadás hullatja szirmát,
sárguló ősz borzalmát sugallja
minden fa kísértet,
mint békés, ősz, szláv istenek.

MARYNA
Titkát lassan felfogom:
nos, mi hát az, mi önnek fáj?
Gondolat –?

KÖLTŐ
A gondolat fáj ; –
az, hogy van, ki szerepet kínál, s
van, ki a szerepet elragadja; van,
ki szárnyam bontogatja
s van, ki szárnyam húzza vissza;
van, ki szemem eltakarja s van, aki
a fényt lobbantja; és van egy szent
kéz, tiszta, s egy másik az átkot
hozza; a Boldogság elkerül, mint
álom, ám a Balsors engem ölel át.

MARYNA
Mennyi baját tartja számon
és hogy tudja szánni önmagát!

KILENCEDIK JELENET

Czepiec, Kuba

CZEPIEC
Eltűnj innen, eltűnj, taknyos!

KUBA
Bíró uram, hagyjon békén.

CZEPIEC
Lábatlankodsz, te kölyök
az idősebbek között.

KUBA
Én valamit mondanék
bíró uram hasznára.

CZEPIEC
Mit...?
KUBA

Hogy kied vele megy. *(Itt az
alvó Házigazdára mutatott)*

CZEPIEC *(színtén rámutatva)*
Vele?

KUBA *(mutatva)*
Vele.

CZEPIEC
No!?

KUBA
Muszkára!

CZEPIEC
Vele? Hiszen aluszik –!

KUBA
Csitt, biztosan álmodik;
igen nagy úr járt nála,
széles vállú, mint kemence!

CZEPIEC
Ha olyan volt a válla,
nagy úrnak kell lennie!

KUBA
Lóháton jött az udvarba,
s megbeszéltek 'z ország dolgát;
az úr Jasicket hívatta,
Jasiek nyergelt s lóra kapva
rikoltotta : üsd a muszkát!
Staszekkel hallottuk hangját.
Még azt is elmondhatom, hogy
egymást miként buzdították . CZEPIEC

És az az úr?

KUBA
Ukrajnai,
erősen gazdag valaki,
s nagyon lengyel arcot vágott.

CZEPIEC
Öreg?

KUBA
Sok száz nyarat látott. –
Harcról, vérről is beszéltek – a
hogy fölriasztják a népet; az úr
hamar egyetértett, mindent
gyorsan megbeszéltek s hirtelen
kijött a férfi, alig tudtunk
félrelépni,
nehogy lássék, hallgatóztunk,
csak fogtuk a fehér lovat.
CZEPIEC
Fehér ló volt –?

KUBA
Mint a hó.
S arany nyeregtekáró.

CZEPIEC
Itt valaki engem ugrat,
tán a sátán gúnyolódik?
Ki más látta?

KUBA
Senki több.

CZEPIEC
Staszek hazug s te: kölyök!

KUBA
Nem hiszi? – a patkó megvan,
mert arany patkója volt;
de a ló elvesztette.

CZEPIEC
És most hol van?

KUBA
Megtaláltam
és a gazdasszony eltette.

CZEPIEC
Az aranypatkót eltette –?

KUBA
Senkinek meg sem mutatta;
jó gazdasszonyhoz így illik,
csak dicséret jár miatta.
Nagy szerencse! – A mi dolgunk,
hogy most vele elinduljunk!
Hallod, Kuba, gyere vélem,
a sötétben!
Tarts világot, készülődjünk! *(Az alvó
Házigazda felé biccent)*
Mi ketten majd még beszélünk!

TIZEDIK JELENET

Czepiec, Koldus

CZEPIEC *(az ajtóban nekiütközik a be-
lépőnek)*

Hová, te . . . te ...!

KOLDUS
Bíró uram !

CZEPIEC
Féltre, ne állj az utamban!

KOLDUS
Csak vigyázzon – óvakodjék –
az emberek úgy buzognak,
Isten tudja, mi jött el,
az embereknél fegyver.

CZEPIEC
Meglesz, ha lennie kell!

KOLDUS
Jasiek végigvágattatott
s minden portán kopogott.

CZEPIEC
És én hol voltam, ugyan?

KOLDUS
Kend ivott, bíró uram!

TIZENEGYEDIK JELENET

Czepiec, Háziaszony

HÁZIASSZONY
Alszik az uram . . .

CZEPIEC
Az, alszik . . .

HÁZIASSZONY
Annyit zörgött, annyit zajgott,
sorban leszidott mindenkit.

CZEPIEC
Mondott valami fontosat?

HÁZIASSZONY
S ha mondott is, ki értette ... !

CZEPIEC
Hogy valami készül tán –?

HÁZIASSZONY
Annyit ér az, mint a semmi;
menni akart valahova
s verekedni akart volna.

CZEPIEC

Nem is volna rossz, nem ám !

HÁZIASSZONY

Talán kend is, lóháton
nekivág?

CZEPIEC

Hol az irány –?

HÁZIASSZONY

Nem tudom!

CZEPIEC

Mást nem mondott, semmit sem?

HÁZIASSZONY

Nem tudom!

CZEPIEC

Ha kend nem – én igen !

TIZENKETTEDIK JELENET

Tanácsosné, Újságíró

TANÁCSOSNÉ

Önt a munka tartja fogva,
mégis, a Lakodalomra
volt ideje.

ÚJSÁGÍRÓ

Szívesen
félbehagytam a favágást.

TANÁCSOSNÉ

Amit ön tesz, komoly ügy!
Hogyan lehet ilyen kedveszegett,
szinte elveti magától
ezt a komoly ügyet!

ÚJSÁGÍRÓ

Ugyan,

komoly ügyek!
Minden csak egy időre szól,
érzés, vélemény, ítélet!

TANÁCSOSNÉ

S az Igazság –?

ÚJSÁGÍRÓ

Csupán árnyékélet

TANÁCSOSNÉ

Hát, embere válogatja;
ön szép hivatásul kapta
az őrhelyet!

ÚJSÁGÍRÓ

Asszonyom, ez túlzás!
„őrhely”, „küldetés” – csak nagyzás:
Danaidák rossz korsója.

TANÁCSOSNÉ

– – Sokat mulat? –

ÚJSÁGÍRÓ

Hébe-hóba.

Favágás, amit csinállok,
így hát sok-sok helyre járok;
egy parti whist, egy vacsora,
ismerősök, jóbarátok.
Aztán, hogy az évek múlnak,
meghalt ez, nincs itt amaz;
vége szakad az álmoknak,
frakkot húzunk, ez a vigasz –
eljöttem a menyegzőbe,
egy kissé zsenánt, ez igaz,
mégiscsak, jó itt nekem.

TIZENHARMADIK JELENET

Tanácsosné, Menyasszony

TANÁCSOSNÉ

Mondd csak, kedves, szép menyasszony,
együtt élni hogyan fogtok? MENYASSZONY
Még nem tudom, majd megélünk,
mert erről nem is beszéltünk.

TANÁCSOSNÉ

Persze, most még a szépséged
elhárít ezernyi gondot,
fiatal vagy;
beszélgetni mégis, miről fogtok,

míg a hosszú esték telnek
s ti csak ültök egymás mellett; ő
művelt, te tanulatlan –

MENYASSZONY

Ha nem akar semmit szólni,
járatná a száját – minek? Mért
beszélne minduntalan?

TIZENNEGYEDIK JELENET *Menyasszony,*

Marysia

MARYSIA

Én örülök, de tudom,
még megbánod ezt, húgom.

MENYASSZONY

Mit bánnék?

MARYSIA

Hogy itt nőttél, futkároztál,
legeltetted a mezsgyén,
amikor még kicsi voltál, Hanusia is,
te meg én, mikor velünk együtt
jártál, az istálló körül nőttél; magunk
módján, falun éltél, rossz lesznek
neked mező nélkül; vár a falu élete;
úriasszony leszel te,
én örülök, de tudom,
még megbánod ezt, húgom.

MENYASSZONY

Mit bánnék?

MARYSIA

Majd elfog a vágyódás apa
után, utánunk,
az udvarok, kertek után, mert
jó lesz az uraddal, mégis
sírva viszontlátunk, mert
idehúz a szíved,
mert a lelked idevaló,
szomorú a falu nélkül,
meglátod, majd esz a bánat!

MENYASSZONY

Kis veszteség, kevés bánat!

MARYSIA

Öröm fűti arcodat,
pirulj, hiszen boldog vagy; mégis,
ittmarad a lelked, szíved
visszahúz, nem enged,
ott élsz majd, magányban, árván,
boldogtalan leszel, úgy ám, meglátod,
majd esz a bánat.

TIZENÖTÖDIK JELENET

Marysia, Apa

MARYSIA

Apám örvend a lagzinak ... APA
Táncoljanak, menyegzőzzenek,
hiszen néhány nap az egész – de ha
egyszer nekifognak, semmi közöm
hozzá,
éljenek a magukén, ha tudnak, abban
már nincs semmi részem. MARYSIA
Apám, azért ugye, segít, ha kérem,
tudja, az a bérletdolog . . . ? APA
Magam nézem, mert én szegény vagyok;
férjhez adtalak,
ehhez-e vagy a másikhoz: mindegy,
többé nem gondozlak, férjed dolga.

MARYSIA

Látom, jobban örült volna,
hogyha én is úrhoz megyek, aki
sok-sok éve kért –?

APA

Az meghalt – a vőfély maradt, mert
vőfély lett volna Wojtek s
vőfélyből lett férjurarad.

MARYSIA

Én a vőfélyt megszerettem;
most, hogy férjhez ment a húgom,
eszembe jut saját sorsom, halott, régi
vőlegényem, akivel megismerkedtem a
Hanusia menyegzőjén – most olyan
szomorú vagyok, hová legyek –
én választottam férjemet – de a
másik siratott.

APA

Hol az urad?

MARYSIA

Aluszik,
fáradt – engem ide küldött,
itt vagyok, mért, nem is tudom,
semmi dolgom itt, csak nézem, hogy
táncolnak úgy, mint régen, mikor
értem jöttek ketten, úr is jött, meg
paraszt is jött s engem a szerelem
fűtött.

APA

Menj közjűk.

MARYSIA

Nézem már csak
a lányokat, mind oly sápadt, bár a
táncról elfáradtak, kifulladásra is
mulatnak.

APA

Táncolj te is.

MARYSIA

Én csak nézem . . .

APA

Sírsz – –?

MARYSIA

Ködös lett előttem,
homályosan látok mindent.

TIZENHATODIK JELENET

Költő, Menyasszony

KÖLTŐ

Szép menyasszony – már talpon van?

MENYASSZONY

Nem aludtam,
de álmodtam
s erőtlően forgolódtam ...

KÖLTŐ

Menyasszony ... elgyengítette szerelem.
MENYASSZONY

Hatalmas, aranyhintóban,
álmomban ördögre lettem;
buta álom, bizonyos,
összevissza, zavaros.

KÖLTŐ

Csak úgy, hipp-hopp, jött egy ördög, csak
úgy, egy aranyhintóban? MENYASSZONY

Hogyne ! Hiszen az álmomban lát
az ember mindenfélét; de az úr ne
csúfolódjék, még az kéne, hogy
elmondja, mindjárt szerteszáll a
pletyka, mintha ki tudja, mi lenne!

KÖLTŐ

Van, aki ezért fizetne;
s egy ifjú asszony álmából
cicomás ördögöket
meg egy szép hintót vásárol
s mulattatja a kíváncsi népeket.

MENYASSZONY

Elgyengültem a sok táncról . . . Azt álmodtam,
hogy egy hintót hoztattak –

álmos vagyok, a szemem is leragad –
Álmomban a hintó rohant, zörgött
s látom, csupa erdőkön hajtottak,
jártunk kőből épült városokban –
kérdem: „hová viztek, ördög?”
azt mondja : „Lengyelországba” –
Lengyelországba? Az hol van?
Az úr tudja?

KÖLTŐ

A világon
Lengyelhont, menyasszony, sehol sem lel,
bármerre kutasson, járjon.

MENYASSZONY

Akkor hát keresni se kell.

KÖLTŐ

Hanem van egy kicsi hely –
hol a ruháját kivágták,
tegye a kezét. MENYASSZONY
A fűzöm,
egy kicsit szorosra varrták.

KÖLTŐ

– – És ott dobog?

MENYASSZONY

Hát ez meg miféle dolog?

A szívem –! –?

KÖLTŐ

Az Lengyelország!

TIZENHETEDIK JELENET

Költő, Vőlegény

VŐLEGÉNY

Ez a reggel milyen hideg, ezt
az éjszakát, úgy lehet,
megemlegetem sokáig.

KÖLTŐ

Nászéjszaka, éji óra,
bizony, komoly erőpróba!

VŐLEGÉNY

Igen, de más is van itt még, mintha
kalodában lennék, szörnyű
iszonyatba estem. Megriaszt a próza
engem, mely mindenfelé dúl
szédítően: minden élő, mit köröttem
látok, szélfúvásra szétrebben
előttem, kezét utánuk hiába nyújtok;
látomás csupán, megfoghatatlan,
fantáziám zsigbed nyomban és
nyugalmát csak álomban,
látomáserdőben leltem.

KÖLTŐ

Szélvihar ez, mely űz engem, ez
az éjszakai szél.
Úgy mondhatnám, szinte kúszik lelkem
sziklafalon fölfelé,
és én följutok, tudom!!
Erős vagyok és bízom.

VŐLEGÉNY

Ugye, ez mind tréfa csak –?

KÖLTŐ

Mint az éji rémalak – mikor
rajtunk éj hatalma.

VŐLEGÉNY

Csak lövöldözz te sasra, én
inkább élek ligetben,
a csöndes kert szeretem: ahol
nyílik almafák virága, porzik
gyermekláncfű szállva, a fű
zöldellő körében sűrűg-forog
feleségem, élhessek saját
zugomban, hol isteni nyugalom
van,
s mint festői vásznak, sorban:
alma, mályva, vadvirág,
napfényben úsznak a fák ...
csend vegyen körül s a kert nyugalma,

ne legyen más sürgés-forgás,
csak legyen zöngése, méhek hangja.

TIZENNYOLCADIK JELENET

Voltak, Czebiec

CZEPIEC (*bekecsben, hatalmas kaszával*)

Aha, az urak itt.

VŐLEGÉNY

Milyen hegyes

CZEPIEC

ez a kasza!

Mivelhogy egyenes!

VŐLEGÉNY

Igaz bizony, kész a harcra,
olyan hegyes – de mindebből mi lesz?

CZEPIEC

Használatra, egyenes a kasza;
hát az urak miért csodálkoznak,
hogymi készül – arról tudnak?

KÖLTŐ

Czebiec, miről beszél – mit nem tudok,
bátyám dolga?

CZEPIEC

Bizony, komoly dolog!

VŐLEGÉNY

Érdekes –

KÖLTŐ

Kíváncsi vagyok.

VŐLEGÉNY

Mi lehet az, mi dolguk van,
hogy hirtelen csak betoppan?

CZEPIEC

Eh, maga vak, kérdez, kérdez;
nem az úrhoz jöttem.

KÖLTŐ

Czebiec,
bátyám szundít, ne költsük fel,
komoly dolog?

CZEPIEC

A kasza kell!

KÖLTŐ

Hogyha élőképhez kasza kéne,
tegye csak l c, a sarokba,
majd a bátyám . CZEPIEC

KÖLTŐ

Menjen a pokolba! Az
éhképeknek vége;
kendtek soha sem okulnak?

VŐLEGÉNY

Durva szavak, szinte szűrnak!

CZEPIEC

De bölcs feje van az úrnak;
megsértődnek, hogyha mondom, mi
egymással szót nem értünk, semmit
sem ér, ha beszélünk.

KÖLTŐ

Persze, mindig más malomban őrlünk.

TIZENKILENCEDIK JELENET

Voltak, Házigaзда

CZEPIEC (*az alvó mellé lépett s meg-rázza
a vállát*)

Hé, uram, hé – – –!

Ne aludjék, rajta fel!

A dologhoz fogni kell!

HÁZIGAZDA (*fölríadva a székekről, ahol
feküdt*)

Mi az – kend az – ki kiabál?

Hol a feleségem?

CZEPIEC (*behúzza a szoba ajtaját*)

Csendet!

Nem kell ahhoz asszony mostan,
amit kendnek mondanék.

HÁZIGAZDA

Komám, mit vicsorgat ottan,
mit beszél ... s a kasza minnek?

CZEPIEC

Az emberek amott gyűlnek,
a faluban mind készülnek;
indulnak tán – s hát kied!
Bedagadt a szeme!

HÁZIGAZDA

Mit akar kend – mit akartok?

CZEPIEC

Nekem sietős a dolog,
felébredtem, készen állok,
készen vagyok, megérkeztem
s további parancsra várok,
csak kend nem készült el s alszik.

HÁZIGAZDA

S komám kaszával álmodik –?!

CZEPIEC

Nem álmodom, kászálódjék;
hallottuk a parancs híret,
parancsa jött, komám uram
s papírok, vagy miféle.

HÁZIGAZDA

Parancsot ... kitől kaptam?

CZEPIEC

Készülődjék, gyorsabban –
ne álljak itt, mindhiába,
egész világ szégyenére.
Induljon kend a népekkel együtt,
az emberek gyűlnek mind,
készen állnak – várnak kint!

A kút körül s kint az úton tolnak
s egyre jönnek az udvarba, futnak,
amint pirkad a hajnal.

HÁZIGAZDA

Töröm a fejem ... nem értem ...

CZEPIEC

Krakkóban, a várban, minden készen!

HÁZIGAZDA

Mit álmodott, koma s mit nem,
mit hozott a bosszú éj —?
Én magukkal?

CZEPIEC

Velünk biz'a!

HÁZIGAZDA

S a kendtek kezében kasza . . . ?

CZEPIEC

Egyenesen, ahogy szokás.

HÁZIGAZDA

Jel jött volna?

KÖLTŐ

– – Jeladás?

CZEPIEC

Nohát, urak, jöjjenek
és kedvükre legyenek,
ne álljanak tehetetlen,
mint a cenk;
ki mit talál, kapja fel
s várjon künn a többivel;
ott már gyűlnek
lelkes népek:
a parasztok, sok gubás!

KÖLTŐ

Talán jel jött.

HÁZIGAZDA

Jeladás!

CZEPIEC

Urak, a lelkemre mondom,
ha ti nem jöttök velünk,
kaszával rátok megyünk!

HÁZIGAZDA

Maguk?

KÖLTŐ

Kik vagyunk mi, tudják?
Semmit sem tudnak rólnak !

CZEPIEC

Látszik, az úr vak és nem lát;
maga nem ismer minket!

VŐLEGÉNY

Hogyne, maguk vért szomjaznak;
éltünk már olyan idők!

CZEPIEC

Hej, Völegény, ha kongatnak s
menyegzőjén bort itatnak,
másra nem is gondol többet.

HÁZIGAZDA

Komám, minden szava szégyen,
bár az arca büszkén ég. CZEPIEC
Arcunkon remény fényét kik
gyújtották réges-rég?

Emlékezzék, komám, bizony,
hogy suttogta éjszakánként,
hogy a Szent Szűz, a Nagyszony
milyen erőt vetett belénk, s alszik ez
az erő bennünk,

demégyszer földredink. Arcunkon remény
fényét

kend gyújtotta réges-rég!

VÖLEGÉNY

Maga erre kaszát fogott.

CZEPIEC

Gyáva bizony nem én vagyok.

HÁZIGAZDA

Fékezhetné magát, koma.

CZEPIEC

Ha van füle, majd meghallja.

VÖLEGÉNY

Mást se tud, csak jár a szája.

CZEPIEC

Magánál meg tréfa járja, verset
farag, dalt meg nótát; felhúzza a
népi gúnyát, s a sok szalag,
ugye, tetszik, de most, mikor
tenni kéne, minden szépen
elenyésszik.

KÖLTŐ

De hisz semmi sem történik.

CZEPIEC

Pedig folyvást csak ezt fújta,
ha értettem egyáltalán; most is,
elsőnek te tudta a nagy hírt!

HÁZIGAZDA

De mit?

CZEPIEC

Hogy pirkad!!

KÖLTŐ

Virrad hát s a mező fölött
látomásként felleg kél, szél
gomolygatja a ködöt, pára
száll.

VÖLEGÉNY (az ablaknál)

Izzó levél,
harmatcseppek csillogása,
csiszolt gyémántfüzér, akár
sziklálakon futó folyondár. –
Csodás!

CZEPIEC

Maga mindent meglát,
harmatot, lepkét meg bolhát,
csak minket nem, a nép fiát:
hogy bennünk virrad a lélek,
bennünk szól a kakas már,
minket várnak a városban,
hogy itt várunk, vagyunk húszan,
kaszával, fejszével, cséppel, hogy
mindez nem álom már.

KÖLTŐ

Miket beszél? . . . olyan furcsa,
én is ilyen álmod láttam, álom,
dráma, költemény.

VÖLEGÉNY

Remek téma!

KÖLTŐ

Parasztvér

s hozzá, mint egy úr, kevély

HÁZIGAZDA

Minket várnak? – És magukat? Hogyan
– volt itt – volt valami . . . erről beszélt
már valaki – de ki volt ...

CZEPIEC

Itt járt valaki,
megérkezett messzi tájról, tán
egyenesen Ukrajnából; jelről
beszélt meg parancsról
s véres kardot küldött szét – itt
vannak az emberek, tanúsítják,
hogy éjfélkor hallották a
lantzenét.

KÖLTŐ (a bátyjához)

Lant zenéjét, éjféltájban,
míg te rosszul voltál s lázban,
én hallottam.

VÖLEGÉNY

Én hallottam
odaiktól, a kert felől.

KÖLTŐ

A kertben, az almafáknál, azt
hittem, kísértet mászkál vagy
csengős komédiás jár.

HÁZIGAZDA

Kusza gondolatok futnak –
volt valaki – nem emlékszem –
rémlik, mintha –

CZEPIEC

Ejnye, urak – –
rémet látnak, csak álmodnak;
néznek ki a mezőre,
ki az útra, jó előre,
ott, hol Krakko felé vezet.

KÖLTŐ (kimegy)

Azt innen is látni lehet,
én megnézem.

HUSZADIK JELENET

Völegény, Czepiec, Házigazda

VÖLEGÉNY

Mért ily durva?

Mért használ ideges hangot!

CZEPIEC

Odakiünn az ének harsog,
uram, az ember pirulna ...

VÖLEGÉNY

Czepiec, láz emészti magát,
hangokat hall, rémeket lát.

CZEPIEC

De ott, fiatalúr, látom,
annyi ember s mind lóháton,
nézze csak meg!

VÖLEGÉNY (kiszalad)

Mi lehet az?

HUSZONEGYEDIK JELENET

Házigazda, Czepiec

HÁZIGAZDA

Részeg vagyok – részeg magam – –
szépen mutat ez a kasza.

CZEPIEC

Keservét – – álljak,
s a népek rohannának!
Kasper, gyertek, mind befelét!
Álljatok az ajtó elé.

*Az ajtót kinyitotta s behívta őket; bejön két
legény, kiegyenesített kaszával, az egyikük
Kasper, vőfélyi ruhában. Őrségben áll-nak:
egyikük a hátsó, másikuk a menyegzős ajtónál*

HUSZONKETTEDIK JELENET

Házigazda, Czepiec, Legények

HÁZIGAZDA (Kasperhez)

Zárd bé, fehérszép most nem kell.
Nohát, mi az – mi van itt –?!

CZEPIEC

Ki járt kendnél – ki volt itt? Ha
van Istene, az úrnak,
a lelkére, mondja meg.

HÁZIGAZDA

Várj no, várj csak, már motoszkál;
azt mondd, itt járt csakugyan – –
zúg a fejem iszonyúan –
a gondolat mélyben fickál,
nem tud előtörni mélyből,
bárhogy örlöm az agyam . CZEPIEC

Csak a gyomrát rontja végül,
mért viselné más gondjait, az
égszre kend csak szarik.

HUSZONHARMADIK JELENET

Voltak, Völegény

VÖLEGÉNY

Orrom előtt zúgva rebben
galambok fehér raja,
megrémult tőlük Jaga,
úgy kavarnak a kertben.
Jaga, gyere!

KASPER (a menyegzős ajtóban)

Nem kell Jaga!

Komoly ügyről folyik a szó;
Férfinép az idevaló,
asszonyoknak nincs helye.

HUSZONNEGYEDIK JELENET

Voltak, Menyasszony

MENYASSZONY (erővel fölrántja az aj-tót s Kasper-t félrelöki)

Senkiházi, félre, te!
Hogy bejőjtek, megtiltod?
Mert a kaszát markolod, már
nem férsz a bőrdöbe – vödöröt
tégy s lesz sisakod!

VÖLEGÉNY

Mi a bajod?

KASPER

Menj aludni,
ahelyett, hogy kiabálsz.
MENYASSZONY
Másnaposak vagytok, látni:
zavart fejek, bűzös ház.

HUSZONÖTÖDIK JELENET

Voltak, Költő

KÖLTŐ (beszalad)

Kinn a mezőn varjúhad,
száll, kavargó áradat,
szállonganak és kárognak;
varjúsereg hangjában
gyászos-furcsa zúgás van,
mintha tervet forralnának a
fejükben.

HÁZIGAZDA

Ugyan már.

KÖLTŐ

Felhők hátán csoda száll.

VÖLEGÉNY (az ablak irányába)

Messziről a fény lebeg;
hunyorítsd a szemedet, milyen
pazar jelenet!

KÖLTŐ

A felhők trón alakul
s kétfelé szárnyak terülnek
körötte.

CZEPIEC

Látja az úr!

HUSZONHATODIK JELENET

Voltak, Háziasszony

HÁZIASSZONY (*lelkendezve bejön*) Ezt nézzék meg, jöjjenek csak, mint valami hadsereg,

Krakkó felé a határban kaszás hemzseg, rengeteg!

HÁZIGAZDA Már kiálltak!

KÖLTŐ Néném, láttad – látnom kell, te csupa láz vagy!

Kijutott, s magával húzta a háziasszonyt is

HUSZONHETEDIK JELENET

Voltak, a Háziasszony s a Költő kivételével

VÖLEGÉNY

Mi történik?
MENYASSZONY (*húzza magával*)
Nézzük meg,

integetnek, jelet adnak.
VÖLEGÉNY
De különös dolgok vannak,
furcsa minden, furcsa minden.

Kifutnak mindketten HUSZONNYOLCADIK

JELENET Voltak, az Ifjú Pár kivételével;

Költő

KÖLTŐ (*sietve visszatér*)
Zúgás van a levegőben,
mintha ének hangzana, de
a hideg szél iránya
összevízsa változik s mire
megnyilatkozik s felfogná
az értelem, megint elszáll
hirtelen, az énekszó
elrepül
s bokrok ága szenderül...

HUSZONKILENCEDIK JELENET

Voltak, Völegény

VÖLEGÉNY (*lendülettel vissza*)
Véres hajnalpír terül, hosszú
vércsík az égbolton Krakkó fölött,
balra-jobbra mintha Zsigmond
templomának
kétfelé bajusza volna.

HARMINCADIK JELENET

Voltak, Menyasszony

MENYASSZONY (*lendülettel vissza*)
Egy nagy madár szállt ide a
pitvar közepibe,
fekete, hollómadár.
Majd ismét szárnyra kapott,
vissza is hullott, legott
megzúzva a bokrokat nagy
harmatesőt csapott s elment – !

HARMINCEGYEDIK JELENET

Voltak, Háziasszony

HÁZIASSZONY (*berohan*)
Isten örizzen!!
Mit akarnak? Mit akarnak?
Miért fogtak kaszát kendtek? (*Czepiechez*)
Aludhatna, komám, egyet,
nem nyughatott egész éjjel.
KASPER
Teli már az udvar néppel.

HARMINCKETTEDIK JELENET

*Voltak, sok paraszt egyenes kaszával s más
kézbeli fegyverrel, útra készen öltözve*

HÁZIASSZONY
Isten őrizz, hová mennek! S
kasza minek?!

CZEPIEC
Hát fegyvernek!
Szomszédasszony, hagyja el,
mennünk kell.

HÁZIGAZDA
Mennünk kell!
Pirkad ; – dereng, amit tudok. Azt
mondjátok, csodát láttok.
Álom – mesék – konkolygondok!
Félre konkoly, giz-gaz félre – hadd
vegym a dolgot észbe ... valaki . . .
parancsolt . . . ?

KÖLTŐ (*a házigazdához*)
Bátyám,
a fájdalom mardos téged.

VÖLEGÉNY (*a Menyasszonyhoz*)
Nem fedi kód a mezőket, gyönyörű
lesz a napkelte, tegnap komor
szélvihar volt, mára felhőtlen a
mennibolt. Jagám, lelkem, egyém
vagy te!

KÖLTŐ (*a házigazdához*)
Járt itt éjjel egy szellem;
sötét pánccelt, fegyvert hordott s
nekem esett olyan vadul s kiáltott,
de úgy kiáltott, mozdulatlan
figyeltem.

HÁZIGAZDA (*a Költőhöz s mindannyi-
an odafigyelnek*)

Kába vagyok, zúg a fejem, ez a
reggel széllal ébred. Öcsém, mondd
meg, de valóban, hallatszík-e amott
ének, furcsa, régi, égi dallam?

KÖLTŐ
Ördög süvít a viharban,
énekel s a felhőből
ért csapol.

VÖLEGÉNY
A magasban . . .
HÁZIGAZDA (*a Költőhöz*)
Figyeltél mozdulatlan – hol
hallottam ezt a szót: „figyelni –
mozdulatlan”.

HARMINCHARMADIK JELENET

Voltak, Haneczka, Zosia

HANECZKA (*a Völegényhez*)
Bátyó, csodát látni, fenn az
égbolton: lovas árnyak felhők
hátán húznak éppen. ZOSIA
Illatok úsznak a légben . . .

HANECZKA

Lovashad vonul az égen
óriási vasvitézek
két iszonyú rendbe gyűlnek s
kopjahegygel egymás ellen vad
csatára szállanak.

VÖLEGÉNY

Észveszejtő pillanat,
látomások és jelek;
így kovácsol semmiségből
nagy dolgot a képzelet.

HANECZKA (*Czepiechez*)

De hatalmas a kaszája,
éles, akár a borotva, ha
akarja, hát felvágja az
égboltot darabokra.

CZEPIEC

Égbe vágni, menten Isten,
ez a beszéd oktalán; a kasza
nem Isten ellen, hanem
fegyver a bajban!
Kisasszonyka, csakugyan,
felkelőkről sose hallott.

HANECZKA

Mért vág olyan morcos arcot,
kipróbálok, adja ide! CZEPIEC
Nem való kislány kezébe;
mert ez komoly ügy.

HÁZIGAZDA (*a Költőhöz s mind oda-
figyelnek*)

A Szent Ügy!
Szellem ! – Isten küldte – értem :
furcsa éj volt, ki gondolta – vendég
jött – mint jelenésben –
Lelkem eddig lidérc nyomta.

KÖLTŐ

Én fegyveres vitézt láttam, Te
azt mondod, Szellem?!

HÁZIGAZDA

Testvér!
Emberek ! – Eljött a Szellem! Mintha
állna, itt, mellettem! Emlékszem már,
emlékszem már:
öreg ember, ősz szakáll,
arcát ősz fűrtök körítik,
hatalmas, vörös subában
erre járt.

STASZEK (*aki a szobába gyűlt férfiak s
asszonyok tömegén át a Házigazdáig előre
nyomakodott*)

Itt volt, tudom,
fogtuk lovát az udvaron.
Fehér ló volt.

KUBA (*erősen Staszek nyomában*)

Nyergében lant.
HÁZIGAZDA

Figyelek és gondolkodom ...

KÖLTŐ

Nyergében lant ...

STASZEK

Meg két pisztoly.

HÁZIGAZDA

Szúr a fejem – félre, konkoly,
megvan, tudom.

CZEPIEC (*a Házigazda körül álló csoporthoz*)

Most már tudja. HÁZIASSZONY

Milyen beteg – jaj, Istenem –
HÁZIGAZDA

Nincs lidérc, mi lelkem nyomta –
figyeljetek rám ezért : szellem járt
itt: Wernyhóra!

MIND

Mit beszéltsz, az Istenért!

HÁZIGAZDA

Udvarházirol udvarházra erős
nyugalommal jára, jelszót
hozott és parancsot; fenséges
erő volt szava,

és szent az Ügy, mit hordozott,
majd vágatott gyorsan tova,
a falvakat, hogy megjárja
s visszatérjen pirkadásra.
MIND
Ma reggelre? !
HÁZIGAZDA
Reggelre.
MIND
És a parancs? - - ?
HÁZIGAZDA
Fegyverbe!
KÖLTŐ (a kaszásokhoz)
Ezért jöttök hát fegyverrel?
CZEPIEC
Mindenünnen van itt ember;
a legények elmondták,
kik a lovat tartották,
míg ott állt az udvaron.
STASZEK
Hányta magát, de nagyon ;
ketten fogtuk, én meg Kuba
s alig bírtuk, mondhatom;
csak úrnak van ilyen lova!
HÁZIGAZDA
Wernyhóra ! - Wernyhóra!
Mély álomból ébredtek
fegyverbe, ezt kiabálta.
KÖLTŐ
S indulni? !
HÁZIGAZDA
Nem - helyben állva
várjuk, míg a kakas szól
s figyeljünk, figyeljünk jól,
míg arról felől, Krakkóból
mozgás támad künn, az úton. HÁZIASSZONY
(a másik szobából)
Mennyi ember az udvaron.
MENYASSZONY (az ajtóban)
Földiek.
HÁZIASSZONY (a másik szobából)
S a szomszéd falvak!
S arra, végig Krakkó alatt
csupa egyenes kasza!
KÖLTŐ
Látomás!
HÁZIGAZDA
A Sors maga !
KÖLTŐ
Ez a lélek kiáltása,
süket létünk lázadása!
VŐLEGÉNY Villanás,
rezzenet!
KÖLTŐ
Egy szív kiált hangosan.
CZEPIEC
Most hallhatja ! És hihet!
KÖLTŐ
Figyeljünk, de mit figyeljünk -?
HÁZIGAZDA
Lódobogást, vágatást !
KÖLTŐ
Lódobogást.
HANE CZKA
Ki jön ide?
HÁZIGAZDA
Nem ide jön, az udvarba,
a lantos, ki jövőbe lát.
HANE CZKA
Jön az öreg Wernyhóra?
HÁZIGAZDA
És megáldja ezt a hazát -
akkor fejet, térdet hajtunk
s lóra kapunk.
KÖLTŐ
És vágatunk!
HÁZIGAZDA
Nem tudom - hogy mi lesz - rejtély -
majd, ha pirkad ...

KÖLTŐ
Nap még nem kél, a
hajnal még messzi, távol,
az ég alja alig lángol,
dereng . . .
CZEPIEC
Aztán kakas szól !
HÁZIGAZDA Az
lesz a jel.
KÖLTŐ
S köd - falból
e látomás? HÁZIGAZDA
Nagy nap jele!
VŐLEGÉNY
Felhők tornyosulnak s íme,
elcsendesülnek a zajok ...
KÖLTŐ
Hallom!
CZEPIEC
Hallom!
HANE CZKA
Hallom!
HÁZIGAZDA
Mit?
VŐLEGÉNY (az ablak felé figyel)
Dobog, ha nem tévedek -
hallottam is valamit,
a fák között.
KÖLTŐ (az általános csend közepett) Csak
légy zizzen
száradó mályvák fölött;
hajnali neszezések.
HÁZIASSZONY (suttog)
Térdre hulltak a népek,
nézzétek csak, kint a tróbn.
MENYASSZONY (felkiált)
Egyre többen, egyre többen! HANE CZKA
(a Házigazda és Czepec között: könnyezve)
Egyedül jön el vagy mással,
Jön-e vele valaki - ?
HÁZIGAZDA
Köszöntsétek térdhajtással:
jó Lengyelhon ANGYALÁVAL,
Krakkóból jön, hol a trónon
bennünket vár a NAGYASSZONY,
a Szent Szüz!
KÖLTŐ
Testvér, a Szellem!
HÁZIGAZDA
Most mindenki jól figyeljen.
HANE CZKA
Uramisten, hallom!
HÁZIASSZONY
Merről?
MENYASSZONY
Messziről, de hallik!
VŐLEGÉNY
Hol?
KÖLTŐ (félhangon)
Lehullott egy falevél.
VŐLEGÉNY
Pedig már elállt a szél.
KÖLTŐ
Számra kapott két varjú
a kertben.
VŐLEGÉNY
Az udvarban.
MENYASSZONY
Menjünk hát ki!
HÁZIGAZDA
Csendet!
HANE CZKA
Csitt!
HÁZIASSZONY (a hallgatás közepett)
Hallatszik?
KÖLTŐ (bátyja mellkasa felé hajoltan a füle
elé tartja kezét)
A hajnal itt!

HÁZIGAZDA
Hallom, hallom ...
KÖLTŐ (bizonyossággal, keze a füle előtt)
A Szellem!
Figyeljünk csak, erősen!
Hallom!
HÁZIGAZDA
Csendet!
VŐLEGÉNY (a fülét az ablaküvegre szorítva)
Közeleg.
HANE CZKA
Zosia, Isten, segíts meg,
jön már!
ZOSIA
Dobog!
HÁZIGAZDA
Jön már!
KÖLTŐ
Vágat !
CZEPIEC (figyelésbe revülten)
Jön, talán egy egész század!
HÁZIASSZONY
Dobog!
KASPER
Száguld!
MENYASSZONY
Csattog!
KÖLTŐ
Vágat !
HÁZIGAZDA
Halkan - virrad, virrad - csendben!
Itt a hajnal - Ó az - Isten!
Ó az - halkan - Wernyhóra -
hallgassunk, fejünk lehajtva:
Igazság a Szellem hangja.
KÖLTŐ
Hajnal lantzenéje árad ...
VŐLEGÉNY
Dobog!
MENYASSZONY
Jön már!
HÁZIASSZONY
Csattog.
CZEPIEC
Vágat !
Mindannyian erősen figyelnek, fülelnek az
ajtók s ablakok felé hajoltan - nagy csendben
s elfogódba
HÁZIGAZDA
Véreim, halljátok, bárcsak
minden vágyunk igaz volna,
hogy ott Wernyhóra vágat
s az Angyal, Arkangyal jár az élen;
hogy ez éjjel, míg mulatunk tétlen,
menyegzősen zenéltünk, táncoltunk,
valahol nagy dolog történt: fölébredt
Krakkó lobogva s Lengyelország
NAGYASSZONYA, fején a lengyel
korona,
minket szólít a szent harcba;
országszerte szava száguld
s riad tőle százezernyi kábult -
Halljátok, a szívem remeg,
bárcsak mindez igaz volna: hogy
amott jön Wernyhóra s vele
lovon jön a sereg!
VŐLEGÉNY
Közeledik!
KÖLTŐ
Térdre!
CZEPIEC
- - Ihol e !
HÁZIGAZDA
Hallik, megállt egyszerre.
HANE CZKA (elragadtatásban)
Bár az Angyal érkezne!

Mind meghajlottan, fél térden állva, figyelésbe
révülten; erősen markolják a kiegyenesített
kasztát, kardot s másféle, a falak--ró! sebitben
lekapdosott fegyvert, flintát, pisztolyt; a
figyelésbe • révülten szinte önkívületben
vannak; kezük a fülük előtt. –

Lódobogás valóban hallik, hirtelen s egy-re
közeledik – itt megállt – rögtön utána nehéz,
gyors, vad lépteket hallani, s a pitvarban, a
másik szobában, végül az ajtóban megállt az
első vőfély

HARMINCNEGYEDIK JELENET

JASIEK

Marys, uram, uram, Jézus!
elhullott a ló. (körülnézve)
Mi az – Hanka – Jaga - hej, mi az,
mi van, Jaga – ej –

Mi lelt, lidérc ült-e rátok,
tán alusztok, hogy csak álltok?
Hallod, Hanus, Blazek, anyám,
fiatalúr, Czepiec, apám,
uram – lidérc ült-e rátok,
tán alusztok, hogy csak álltok;

Igaz is, jaj, Istenem,
kürtölni kell énnekem;
hol van hát, jaj, elveszett, el
valahol, leesett – – elhagytam
az aranykürtöt, csak a zsinég
maradt meg.

A szoba mélyéből egy perce bejött a Jasiek
nyomában imbolygó Szalmabáb

HARMINCÖTÖDIK JELENET

SZALMABÁB

Mert a sapkád leesett.
JASIEK

En meg érte lehajoltam,
akkor veszihettem el.

SZALMABÁB

Aranykürtöd volt komám,
pávatollad a sapkán,
szél fújta a süveged.

JASIEK

S páva tolla lebegett.

SZALMABÁB

Csak a zsinég maradt meg.

JASIEK

Általúton megtalálom.

SZALMABÁB

Általírtan ördög áll.

JASIEK

Rémitett a keresztútnál – –
hát a kakas szolt-e már?

Kiszalad a menyegzős ajtón át, furakodik a
merev tömegben keresztül – léptei dobbannak a
pitvarban –; majd megáll s fut újra tovább –
nyomában imbolygó a Szalmabáb, zörög,
hullik a szalma, amint másokhoz hozzáér
A kert s a mező felől zafir fény terjed mint
kékes tűzvész – hajnali madárcsicsergés
hallik; ama kékes fény mintegy Varázs-lattal.
Bűbájjal tölti be a szobát és a félig álomba,
félig pedig elragadtatásba újult embereket
színpompával árasztja el. – A hátsó ajtón át
Jasiek visszatér és körülnéz, nem hisz a
szemének s a rémülettől egyre támolyog

HARMINCHATODIK JELENET

JASIEK

Itt a hajnal, itt a hajnal – etetésre
vár a jóság, moslékot kell vinni
s szénát; mind alusznak itt belül
– nem bírhatom egyedül –

Minden tárva-nyitva áll,
ők feszülten hallgatóznak,
nem mozdulnak, nem szuszognak,
lábuk földbe gyökerezett,
mit tegyek most, mit tehetek?

Elhagytam a kürtömet,
általútnál eshetett,
süvegem szél cibálta,
pávatollam lebegett;
a kürt sincs meg, hiába – nem
maradt más, csak zsinég.

Iszonyúan mulathattak,
homlokukra ráncok nőttek,
mint munkába, megroskadtak ...

HARMINCHETEDIK JELENET

A hátsó ajtón az előbb besurrant a Jasiek
nyomában imbolygó Szalmabáb; most a festett
ládára feltörekszik és onnan szól a vőfélyhez

SZALMABÁB

Félelem dermeszti őket,
Szellem szökött hozzájuk és
a Sors szakadt rájuk.

JASIEK

Hideg veritékben állnak, gyötrött
arcuk néma, sápadt – hogy
enyhítem kinjüket?

SZALMABÁB

Gyűjtsd össze kaszájukat
s kardjukat vedd el tőlük, s a
Rém elszáll felőlük.
Homlokukra vess jelet s add
ide a hegedűt; húzom nekik
a zeném, keményen játszom
én!

JASIEK (aki mindezt megtette) S a
kaszákat?

SZALMABÁB

A sarokba!

JASIEK (a kaszákat a kemence mögé vágja)

Nem lelik meg többé soha!

SZALMABÁB

A puskákat szereld le
s vesd a pince mélyibe. Bal
lábadat nyújtsd hátra s
óriási kört keríts;
karjukat fűzd egymásba:
táncra készen álljanak;
kezdj fordított imába.
Húzom nekik a zeném,
keményen játszom én :
kerek évig táncolnak!

JASIEK (aki mindezt már megtette volt)

Nincs már fegyveres!

SZALMABÁB

Arcukba nevell!

JASIEK

Rémnek nyoma sincs!

SZALMABÁB

Lehullt a bilincs!

JASIEK

Mindtük táncra áll!

SZALMABÁB

A sebük se fáj !

JASIEK

Nincs bűbáj!
SZALMABÁB

Ez új BŰBÁJ!

És a megidézett szalmarémség ügyetlen
mancsába fogja a vőfélytől kapott vesszőket –
s mint a hegedűs legény, játsszani kezd – hallik,
mintha a kék messzeségből jönne, menyegzős
zene, halk és ugrató, sajátosan magával húzza
a szívet és a lelket elaltatja, lusta zene ez és
amint a vér lüktet az újulásban, pulzusa
egyenetlen, vérzik, mint a friss seb – a lengyel
földből kéjjel és fájdalommal előringatott
dallam

JASIEK (elégedetten bámészkodik)

Mennyi pár! Táncot jár!
SZALMABÁB

Táncol már az egész vásár,
ki vagy, lábad táncot nem jár?
JASIEK (kezét a homlokához emeli, mint-h a
süvegét akarná följebb tolni) Süvegemért
bizony nagy kár,
mert én vőfély vagyok máma
s nem vőfély, ha nincs sapkája!

SZALMABÁB (ütemre hajladozik és húzza)

Aranykürtöd volt, komám,
pávatollad a sapkán,
szél hordja sapkádát
s a kürtöt elhagytad,
csak a zsinég maradt már,
csak a zsinég maradt már. (szól a kakas)

JASIEK (mintegy ütésre, észhez tér) Jézus,
szól a kakas már! –

Hé, testvérek, itt az óra!

Fegyvert fogni, lóra, lóra!

Ránk vár a KIRÁLYI VÁR!!! SZALMABÁB
(ütemre hajladozik és húzza) Csak a zsinég
maradt már.

Aranykürtöd volt, komám.

JASIEK (kiáltozásba rekedten)

Fegyvert fogni, lóra, lóra!

A menyegzős muzsika különös hangjára a sok,
nagyon sok pár lassú, komoly, nyugodt, halk
táncba kezd – alig hallik a keményített
szoknyák suhogása, hosszú szalagok'
surrogása és a pruszlikokra varrott csillogó
lemezkék zörgése – süketen dohognak a nehéz
csizmák – tömegben, zárt körben, tánc
kerül az asztalt, egymás-hoz dörgölődve a
szorongató tömegben

JASIEK

Nem is hallják, nem is hallják,
csak a zenét, csak a zenét,
milyen álom nyűgét hordják . . . ?

Lélegzetét elakasztja a Kétségbeesés, a ré-
műlet és iszonyat pedig halálosan fogják
körüli; tántorog, a föld felé hajlik, a táncolók
zárt köre el-ellöki, hiába választaná szét őket –
a süket zene hangjára mereven táncolnak a
táncosok, lassú, ünnepélyes, komoran nyugodt,
zárt körben, menyegzősen

Szól a kakas

JASIEK (eszét veszajtve)

Kakas szól, a kakas szól... SZALMABÁB
(szünet nélküli zenéjével hatalmasan)

Aranykürtöd volt, komám . . .

A formai segítségért Fodor Andrásnak
köszönetet mond a fordító

Felelős kiadó: Siklósi Norbert, a Lapkiadó Vállalat igazgatója

Egyetemi Nyomda — 79.4271 Budapest, 1979
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató